

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ: Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΝΕΟΤΕΡΟ
ΕΛΛΗΝΙΣΜΟ»
(Σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Έρευνας Βυζαντινού Πολιτισμού)

Εἰς τὸν Χρυσόστομον. Ποίημα Γεωργίου.
(σύμφωνα με τον κώδικα 212 της Πάτμου φφ. 50^v - 53^v)

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Της
Βασιλικής Κ. Κουτσογέωργα
Πτυχιούχου του Τμήματος Φιλολογίας (Κατεύθυνση Κλασσικής Φιλολογίας) του
Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.
(2001)

A.M.: 1013201905006

Επιβλέπων Καθηγητής: Ιωάννης Πολέμης, Καθηγητής
Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Συνεπιβλέπουσες : Γεωργία Ξανθάκη – Καραμάνου, Ομότιμη Καθηγήτρια
Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Δήμητρα Μονιού, Διδάκτωρ
Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Μυστράς, Μάρτιος 2021

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ	2
ΚΟΝΤΑΚΙΟ.....	4
Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.....	6
ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ.....	9
ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ...	11
Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ.....	13
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ.....	14
ΔΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	22
ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ – ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	23
ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	64
ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	69
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	72
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	82

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ

Η βυζαντινή ποίηση από άποψη περιεχομένου διακρίνεται σε κοσμική ή θύραθεν και σε θρησκευτική. Η θρησκευτική ποίηση, όπως έδειξε ο Τωμαδάκης,¹ διακρίνεται σε προσωπική θρησκευτική ποίηση και σε εκκλησιαστική ή λειτουργική θρησκευτική ποίηση. Η πρώτη ικανοποιεί την ανάγκη έκφρασης των εσωτερικών συναισθημάτων του ατόμου προς το θείο, εκφράζεται κατά κανόνα σε αρχαϊζουσα γλώσσα και προσωδιακά μέτρα, γράφεται και διαβάζεται ως λόγος ποιητικός.² Η εκκλησιαστική ποίηση εξυπηρετεί τις λατρευτικές ανάγκες της Εκκλησίας, εκφράζεται με γλώσσα απλούστερη και κατανοητή στο κοινό (τουλάχιστον μέχρι τα μέσα του 7^{ου} αιώνα), με τονικά μέτρα και επενδύεται μουσικά. Οι εκκλησιαστικοί ποιητές «ζούν την *ἐπίκοινον ζωήν* ή όποια ένώνει αυτούς προς τὸ ἐκκλησίασμα διὰ τὸ όποιον γράφουν. Ὑπάρχει δι' αυτούς τὸ *ἐγὼ* ἀλλὰ κυρίως ὑπάρχει τὸ *σύ*. Ὑμνοῦν δι' ἑαυτούς καὶ διὰ τοὺς ἄλλους, συντρίβονται, παρακαλοῦν, ἀφηγοῦνται, δοξολογοῦν δι' ἑαυτούς ἀλλὰ κυρίως διὰ τοὺς πιστούς».³

Η υμνογραφία αποτελεί την κατεξοχήν εκκλησιαστική ποίηση των Βυζαντινών και ως όρος που προσδιορίζει όλες τις μορφές της λειτουργικής ποίησης, καθιερώθηκε από τον J.- B. Pitra το 1867.⁴ Θεωρείται μάλιστα η πιο έκδηλη και έντεχνη έκφραση της χριστιανικής λατρείας.⁵ Καθώς η υμνογραφία καλύπτει πρακτικές ανάγκες της καθημερινής λατρείας, οι αρχές της εντοπίζονται στις πρώτες χριστιανικές κοινότητες που διαμορφώθηκαν κατά τους αποστολικούς χρόνους, όπου οι πρώτοι χριστιανοί συναθροίζονταν σε κοινή προσευχή και ανέπεμπαν ύμνους προς τον Θεό. Οι πρώτοι λειτουργικοί ύμνοι των χριστιανών είναι «ψαλμοί», «ύμνοι» και «ωδές πνευματικές», όροι διαφορετικοί που χρησιμοποιεί ο απόστολος Παύλος στις επιστολές του.⁶ Στην αρχή αξιοποιήθηκαν τα ιουδαϊκά πρότυπα και εκτός από την ανάγνωση περικοπών από την Παλαιά Διαθήκη, οι πρώτοι χριστιανοί έψαλλαν χωρία της Παλαιάς Διαθήκης και κυρίως τους ψαλμούς του Δαβίδ.

Οι χριστιανοί της πρώιμης εποχής, στη συνέχεια, χρησιμοποίησαν ως ύμνους ρυθμικά χωρία της Καινής Διαθήκης, κυρίως από το ευαγγέλιο του Λουκά,⁷ όπως η «ὠδή τῆς Θεοτόκου» που εξακολουθεί να χρησιμοποιείται και σήμερα στον Όρθρο. Ένα βήμα στην εξέλιξη της ελληνικής χριστιανικής υμνογραφίας θεωρούνται και οι ποιητικές ομιλίες των Πατέρων της εκκλησίας της αρχαϊκής περιόδου, όπως η «όμιλία εις τὸ Πάσχα» του Μελίτωνά Σάρδεων (2^{ος} αιώνας).⁸ Από τα παλαιότερα, επίσης, δείγματα ύμνων που ψάλλονταν κατά τη θεία κοινωνία είναι και οι λεγόμενοι «κοινωνικοί ή ευχαριστιακοί ύμνοι»,⁹ καθώς και ύμνοι που απευθύνονται κυρίως στον

¹ Τωμαδάκης (1965) 9-12.

² Δετοράκης (1997) 5.

³ Τωμαδάκης (1965) 11.

⁴ Giannouli (2019) 488.

⁵ Πολέμης-Μίνεβα (2016) 17.

⁶ Μητσάκης (1986) 39-41.

⁷ Δετοράκης (1997) 30, Τωμαδάκης (1965) 48-49.

⁸ Μητσάκης (1986) 47-50.

⁹ Δετοράκης (1997) 32, Μητσάκης (1986) 51-57.

Χριστό και έχουν περισωθεί στις Αποστολικές Διαταγές και σε παπύρους (αρχές 4^{ου} αιώνα). Ο γνωστός ύμνος «Φῶς ἰλαρόν» που ψάλλεται και σήμερα, θεωρείται από τους αρχαιότερους, αν και έχει προταθεί πολύ μεταγενέστερη χρονολόγησή του.¹⁰ Η επικράτηση του χριστιανισμού και η αναγνώρισή του ως επίσημης θρησκείας του ρωμαϊκού κράτους δημιούργησε νέες συνθήκες για την ανάπτυξη της χριστιανικής λατρείας και κατ' επέκταση της υμνογραφίας.

Όλα τα κείμενα της αρχαϊκής υμνογραφίας έφτασαν ως εμάς κατά κανόνα ανώνυμα. Τον 5^ο αι. βρίσκουμε τους πρώτους επώνυμους υμνογράφους (Ανθιμος και Τιμοκλής) ή τους πρώτους ύμνους που οι συνθέτες τους είναι γνωστοί (Άγιος Αυξέντιος). Οι ελάχιστες ενδείξεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι πρώτοι ύμνοι είναι γραμμένοι σε ρυθμικό πεζό λόγο, απλή γλώσσα και ψάλλονται αντιφωνικά. Από τον 5^ο αι. υπάρχουν λίγες ενδείξεις ότι οι ψαλμοί και οι ύμνοι είχαν θέση στον Όρθρο και στον Εσπερινό και ότι τροπάρια και στιχηρά ήταν σε χρήση.¹¹

Τον ίδιο αιώνα θα εμφανιστεί και ένα νέο είδος λειτουργικής ποίησης οι «κατά στίχον ύμνοι», που ονομάζονται έτσι, γιατί δεν βασίζονται σε στροφές αλλά σε στίχους, που έχουν σχεδόν τον ίδιο αριθμό συλλαβών και γράφονται στα νέα τονικά μέτρα. Οι ύμνοι αυτοί συνδέονται με κείμενα της συριακής γραμματείας και στη συνέχεια αντικαθίστανται από πιο σύνθετα, από λογοτεχνική και μουσική άποψη, είδη, όπως τα κοντάκια.

¹⁰ Μητσάκης (1986) 58-61, Giannouli (2019) 490.

¹¹ Jeffreys (1991) 960.

KONTAKIO

Είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ο χρόνος που εμφανίστηκε το *κοντάκιο*, το οποίο έγινε η κυρίαρχη μορφή του ύμνου στα τέλη του 5^{ου} αιώνα και κατά τον 6^ο αιώνα, περνώντας διάφορα εξελικτικά στάδια από απλούστερες σε συνθετότερες μορφές.¹² Η εποχή της ακμής του τοποθετείται στους αιώνες 6^ο και 7^ο, ενώ στην πιο ολοκληρωμένη του μορφή φτάνει με τον Ρωμανό τον Μελωδό (6^{ος} αιώνας), για να εξοβελιστεί τον 8^ο αιώνα από ένα συνθετότερο μουσικά και λογιότερο γλωσσικά και υφολογικά υμνογραφικό είδος, τον *κανόνα*.

Είναι γενικά παραδεκτό πως το *κοντάκιο* είναι ένα σύνθετο στροφικό σύστημα, προϊόν σύζευξης στοιχείων της ελληνικής παράδοσης, όπως είναι οι ποιητικές ομιλίες των πρώτων Πατέρων της εκκλησίας (Μελίτων Σάρδεων) και των Ελλήνων Πατέρων του 5^{ου} αιώνα (Αστέριος Αμάσειας, Ιωάννης ο Χρυσόστομος) με στοιχεία της συριακής υμνογραφικής παράδοσης. Οι συριακές έμμετρες ομιλίες, με κύριο εκπρόσωπο τον άγιο Εφραίμ τον Σύρο, έδωσαν κάποια βασικά χαρακτηριστικά στο νέο είδος. Αυτές διακρίνονται στη *memra* που είναι ένα ποιητικό κήρυγμα, στην *madrasha* που χρησιμοποιεί εφύμνιο και ακροστιχίδα και στη *sogitha* που είναι κήρυγμα σε διαλογική μορφή. Αυτά τα στοιχεία τα συναντάμε και στο *κοντάκιο*, στην εξέλιξη του οποίου αδιαμφισβήτητη είναι η συμβολή του Ρωμανού του Μελωδού. Ο χαρακτηριστικός ομιλητικός, διηγηματικός, δραματικός χαρακτήρας του *κοντακίου* αποδίδεται στον Ρωμανό.¹³

Ο όρος «κοντάκιον» με τη σημασία του ύμνου απαντά τον 10^ο αιώνα, ενώ τόσο ο Ρωμανός όσο και οι άλλοι υμνογράφοι χρησιμοποιούσαν όρους όπως : ύμνος, αίνος, έπος, ποίημα, ᾠσμα,¹⁴ ενώ στους νεότερους χρόνους, όπως και σήμερα, ο όρος δηλώνει στη γλώσσα της εκκλησίας μόνο το προοίμιο των παλιών *κοντακίων*. Για την προέλευση της ονομασίας δεν υπάρχει ομοφωνία.¹⁵ Πιθανόν ο όρος «κοντάκιον» σχετίζεται με την ξύλινη ράβδο (κόνταξ) στην οποία περιετύλιξαν το χειρόγραφο που περιείχε αυτούς τους ύμνους.¹⁶

Το *κοντάκιο* αποτελείται από δύο μέρη με διαφορετική έκταση : από το προοίμιο ή *κουκούλιο* και από τους οίκους (στροφές). Το προοίμιο αποτελεί την εισαγωγή του *κοντακίου* και συνοψίζει το θέμα του. Είναι στροφή γραμμένη σε διαφορετικό μέτρο από το υπόλοιπο ποίημα. Οι οίκοι έχουν πανομοιότυπη στιχουργική δομή, ακολουθώντας τις αρχές της ισοσυλλαβίας και ομοτονίας και έχουν ως μετρικό και μουσικό πρότυπο τον πρώτο οίκο που ονομάζεται *ειρμός*. Το προοίμιο συνδέεται με τους οίκους με το κοινό εφύμνιο ή ανακλώμενο που επαναλαμβάνεται ως στερεότυπη φράση στο τέλος κάθε στροφής. Οι οίκοι, που ο αριθμός τους ποικίλλει συνήθως μεταξύ 18-24 στροφών, συνδέονται με την ακροστιχίδα, που σχηματίζεται με τα αρχικά

¹² Μητσάκης (1986) 171-189, Δετοράκης (1997) 40-41, Παϊδας (2011) 150-153 όπου παρατίθενται οι διάφορες απόψεις για τη γένεση του *κοντακίου*.

¹³ Giannouli (2019) 493.

¹⁴ Μητσάκης (1986) 190, Τωμαδάκης (1965) 56.

¹⁵ Δετοράκης (1997), Μητσάκης (1986) 191.

¹⁶ Πολέμης-Μίνεβα (2016) 18.

γράμματα του πρώτου στίχου όλων των οίκων και είναι είτε αλφαβητική είτε ονομαστική.

Η δομή αυτή καταδεικνύει τον ομιλητικό χαρακτήρα των κοντακίων, καθώς το προοίμιο εισάγει στο κύριο θέμα και στο εφύμνιο, οι οίκοι επικεντρώνουν στο βιβλικό κείμενο και στο χριστιανικό δόγμα, ενώ η τελευταία στροφή περιλαμβάνει συνήθως προσευχή. Η από άμβωνος απαγγελία μετά την ανάγνωση του ευαγγελίου επιβεβαιώνει το χαρακτηρισμό του κοντακίου ως ποιητικής ομιλίας.¹⁷

Τα κοντάκια, ανάλογα με το περιεχόμενο και τον σκοπό για τον οποίο συντίθενται, διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες, κατ' αντιστοιχία προς τις κατηγορίες στις οποίες διακρίνονται οι ομιλίες.¹⁸ Αυτή η διάκριση δεν αποκλείει τον μεικτό χαρακτήρα κάποιων κοντακίων, που μπορεί να συνδυάζουν στοιχεία από διάφορες κατηγορίες.

Έτσι έχουμε:

α. Κοντάκια δογματικά που αναφέρονται σε πρόσωπα της Παλαιάς Διαθήκης, στο πρόσωπο του Χριστού και γενικά σε επεισόδια της Καινής Διαθήκης. Σε αυτά ο ποιητής μεταπλάθει ελεύθερα το θέμα του, στηριζόμενος στις Γραφές και γράφει με στόχο διδακτικό στο πλαίσιο του ορθού δόγματος. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν όλα τα θεωρούμενα γνήσια κοντάκια του Ρωμανού, δηλαδή της περιόδου της ακμής του είδους.

β. Κοντάκια περιστασιακά ή επ' ευκαιρία που έχουν συντεθεί είτε για συγκεκριμένο ακροατήριο (π.χ. μοναχούς) είτε για ένα συγκεκριμένο ιστορικό συμβάν π.χ. κοντάκιο του Ρωμανού «Εἰς ἕκαστον σεισμὸν καὶ ἔμπρησμόν».

γ. Αγιολογικά ή πανηγυρικά (εγκωμιαστικά) που αναφέρονται σε αγίους, παρουσιάζοντας τον βίο και την πολιτεία τους, προκειμένου μέσα από την εξύμνηση του αγίου προσώπου και την προβολή του ηθικού ύψους του, οι χριστιανοί να αντλήσουν πρότυπα που θα τους ενδυναμώσουν στον πνευματικό τους αγώνα. Τα αγιολογικά κοντάκια, αν και γράφονταν και την εποχή του Ρωμανού του Μελωδού, θεωρούνται προϊόντα της εποχής της παρακμής¹⁹ του είδους.

Τον 6^ο αιώνα τα κοντάκια ψάλλονταν αντιφωνικά ανάμεσα στον ψάλτη ή τους ψάλτες και στο εκκλησίασμα, το οποίο έψαλλε το εφύμνιο.²⁰ Αργότερα μεταφέρθηκε η εκτέλεσή τους στον Όρθρο μετά την ανάγνωση του ευαγγελίου και πριν από τον Κανόνα, τουλάχιστον για τα κοντάκια εκείνα που ανέπτυσαν ποιητικά το περιεχόμενο συγκεκριμένης ευαγγελικής περικοπής. Για τα αγιολογικά κοντάκια το πιθανότερο είναι ότι κατέλαβαν τη θέση των παλιών αγιολογικών εγκωμίων τα οποία διαβάζονταν στον όρθρο την ημέρα που εορταζόταν η μνήμη των διαφόρων αγίων.²¹ Το κοντάκιο συνυπήρξε για ένα διάστημα με τον Κανόνα και σταδιακά περιορίστηκε στο προοίμιο και στον πρώτο οίκο, παίρνοντας θέση ανάμεσα στην έκτη και έβδομη ωδή του Κανόνα.

¹⁷ Giannouli (2019) 493.

¹⁸ Μητσάκης (1986) 192.

¹⁹ Μητσάκης (1986) 525-530, Wellesz (1961) 229.

²⁰ Μητσάκης (1986) 197.

²¹ Μητσάκης (1986) 194-199, Παϊδας (2011) 165-168.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Οι ακροστιχίδες και οι επικεφαλίδες των ύμνων είναι συχνά η μόνη μαρτυρία για τα ονόματα των ποιητών τους.²² Μία τέτοια περίπτωση είναι και ο υπό εξέταση ύμνος που φέρει ονομαστική ακροστιχίδα «Τοῦ ταπεινοῦ Γεωργίου» και στην επιγραφή του κοντακαρίου αναφέρεται ότι είναι «ποίημα Γεωργίου». Ανακύπτει όμως το ερώτημα για το ποιος είναι αυτός ο Γεώργιος και τότε έζησε, καθώς το όνομα αυτό φέρουν πλήθος ποιητές²³ ύμνων, κανόνων και ιδιομέλων από τον 7^ο έως τον 15^ο αιώνα : Γεώργιος Αμάστρεως, Γεώργιος Βαρδάνης, Γεώργιος Βουλγαρίας, Γεώργιος Ευγενικός, Γεώργιος Καλλιπολίτης, Γεώργιος Κερκύρας, Γεώργιος Νικομηδείας, Γεώργιος Σικελιώτης, Γεώργιος Σκυλίτσης, Γεώργιος Στουδίτης, Γεώργιος Συρακόσιος και άλλοι.²⁴ Οι ποιητές αυτοί είναι μεταγενέστεροι του Ρωμανού.

Με το όνομα Γεώργιος έχουν παραδοθεί δύο κοντάκια, ένα στα Εισόδια της Θεοτόκου, που φέρει ακροστιχίδα «ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΥΜΝΟΣ»²⁵ και ένα, το υπό εξέταση, στον Χρυσόστομο. Ο Μητσάκης θεωρεί ότι μάλλον ανήκουν στο τέλος της μεγάλης περιόδου της ακμής. Αναφέρει σχετικά : «Τò γεγονός ότι τò κοντάκιο στὰ Εισόδια τῆς Θεοτόκου εἶναι προσόμοιο πρὸς τò ἀνώνυμο κοντάκιο τοῦ ἐβδόμου αἰῶνα (626-628/30) στὴν ὕψωση τοῦ τιμίου Σταυροῦ, μᾶς παρέχει ἕνα *terminus post quem* γιὰ τὴ χρονολόγηση τοῦ Γεωργίου ἴσως μέσα στò δεύτερο μισὸ τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, ἀλλὰ τò γεγονός ἐπίσης ὅτι καὶ τὰ δύο κοντάκια πὸ ἀποδίδονται στὸν Γεώργιο εἶναι γραμμένα πάνω σὲ εἰρμούς πὸ εἶχαν κωδικοποιηθῆ καὶ εἶχαν γνωρίσει ἐξαιρετικὴ δημοτικότητα σὲ νεότερα χρόνια (πβλ. « Ὁ ὑψωθεὶς » - «Τῆ Γαλιλαία» καὶ «Τὴν ὑπὲρ ἡμῶν» - «Τὰ τῆς γῆς») ἀποτελεῖ ἴσως μία ἔνδειξη ὅτι μᾶλλον ἔχομε νὰ κάνουμε μὲ πολὺ μεταγενέστερο ποιητὴ».

Ο Καλαμάκης που πρώτος εξέδωσε τον ύμνο, υποστηρίζει, λαμβάνοντας υπόψη στοιχεία της εσωτερικής δομής του, ότι ο Γεώργιος, ποιητής των παραπάνω ύμνων άκμασε κατά το β' μισό του 7^{ου} αιώνα, χωρίς να αποκλείεται και μεταγενέστερη χρονολόγησή του. Ως κριτήρια για τη χρονολόγηση αυτή λαμβάνει τον διηγηματικό χαρακτήρα του ύμνου, την καθαρή και ρέουσα γλώσσα και τη σχετικά επιμελημένη τήρηση των μετρικών προτύπων.²⁶

Επίσης, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι ο ύμνος είναι, ενδεχομένως, ποίημα του Γεωργίου, μητροπολίτη Νικομηδείας²⁷ από το 860, οπότε κάνουμε λόγο για μεταγενέστερη χρονολόγηση. Ο Γεώργιος Νικομηδείας ήταν θεολόγος και υμνογράφος και είχε διατελέσει διάκονος και χαρτοφύλαξ στην Αγία Σοφία. Είχε διακριθεί ως κήρυκας του θείου λόγου και ως συγγραφέας διαφόρων έργων εγκωμιαστικού χαρακτήρα, ιδιαίτερα μερικών αφιερωμένων στην Παρθένο Μαρία. Μάλιστα το *τυπικόν* της μονής Ευεργέτιδος είχε συμπεριλάβει την ομιλία του Γεωργίου

²² Kazhdan (1999) 124-126 και 269-279.

²³ Νικολόπουλος (1965) 475-476, Szövérfy (1979) τ. 2 38-39.

²⁴ Μητσάκης (1986) 515.

²⁵ Καλαμάκης (1994) 424.

²⁶ Καλαμάκης (1994) 424-425.

²⁷ Πολέμης-Μίνεβα (2016) 197.

για τον θρήνο της Παναγίας στην ακολουθία της Μεγάλης Παρασκευής, ενώ έχει διατυπωθεί η άποψη ότι αυτή η ομιλία έχει επηρεάσει τη σχετική με το θέμα τέχνη.²⁸

Ο Γεώργιος ήταν σύγχρονος του Φωτίου, με τον οποίο διατηρούσε φιλικές σχέσεις, και μάλιστα κατά τη διάρκεια της πρώτης πατριαρχίας του Φωτίου, χειροτονήθηκε αρχιεπίσκοπος Νικομηδείας. Οι επιστολές του Φωτίου προς τον Γεώργιο μαρτυρούν το βάθος της φιλίας τους. Από τη μεριά του ο Γεώργιος εγκατέλειψε κατά καιρούς τον θρόνο του προκειμένου να συμπαρασταθεί στον Φώτιο στις δύσκολες στιγμές της εξορίας του. Είναι άγνωστο το πότε πέθανε.²⁹

Από το έργο του έχουν σωθεί αρκετές ομιλίες που τον αναδεικνύουν ως δόκιμο θεολόγο και επίσης του αποδίδεται ένας αριθμός ιδιομέλων και η ακολουθία στα Εισόδια της Θεοτόκου που ψάλλεται στις 21 Νοεμβρίου.³⁰ Πηγές των έργων του είναι, τόσο η Αγία Γραφή και οι πατέρες της εκκλησίας, όσο και η απόκρυφη γραμματεία.

Ο Νικολόπουλος θεωρεί ότι πρέπει να διακρίνουμε έναν Γεώργιο ποιητή ύμνων (κοντακίων), άλλο Γεώργιο ποιητή κανόνων και τρίτο Γεώργιο ποιητή ιδιομέλων. Στον πρώτο Γεώργιο, κατά τη γνώμη του, πρέπει να αποδοθούν δύο ύμνοι, οι οποίοι σώζονται στα πατμιακά κοντακάρια με ακροστιχίδα, ο ένας «Τοῦ ταπεινοῦ Γεωργίου» αφιερωμένος στον Χρυσόστομο (13 Νοεμβρίου) και ο άλλος «Τοῦ ταπεινοῦ Γεωργίου ὕμνος» στα Εισόδια της Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου).³¹

Ο Emeraeu³² στον κατάλογο των Βυζαντινών υμνογράφων, αναφέρει πολλούς με το όνομα Γεώργιος. Κάνοντας λόγο για τον Γεώργιο Συρακουσών, αποδίδει κοντάκιο στα Εισόδια της Θεοτόκου στον Γεώργιο Νικομηδείας. Για τον Γεώργιο Νικομηδείας αναφέρει ότι είναι ποιητής ιδιομέλων όπως το *Χρυσέοις λόγοις* στη μνήμη του Ιωάννη του Χρυσοστόμου στις 13 Νοεμβρίου, καθώς και μιας ακολουθίας και ενός κανόνα στα Εισόδια της Θεοτόκου.

Ο Beck αναφέρει το πρόβλημα που παρουσιάζει το όνομα Γεώργιος και επισημαίνει ότι το αν πρόκειται κάθε φορά για τον ίδιο Γεώργιο και αν αυτός ανήκει πραγματικά στην εποχή της Εικονομαχίας είναι εντελώς αβέβαιο.³³ Σε άλλο σημείο, κάνοντας λόγο για τον Γεώργιο των Συρακουσών και τον Γεώργιο τον Σικελιώτη, αποδίδει κοντάκιο για τα Εισόδια της Θεοτόκου στον Γεώργιο Νικομηδείας.³⁴

Ο Ναουμίδης, που πρώτος περιέγραψε τον πατμιακό κώδικα 212 στην έκδοση των ύμνων του Ρωμανού του Μελωδού του Τωμαδάκη, αναφέρει ότι τον 9^ο αιώνα έζησε και ο υμνογράφος Γεώργιος, υπό το όνομα του οποίου σώζονται οι ύμνοι υπ' αρ. 50 (αναφέρεται στον ύμνο στον Χρυσόστομο) και 67 (αναφέρεται στον ύμνο στα Εισόδια της Θεοτόκου), παραπέμποντας στον κατάλογο του Emeraeu. Παρατηρεί επίσης ότι

²⁸ Cutler-Kazhdan (1991) 838.

²⁹ Παπαδόπουλος (1965) 463-464.

³⁰ Beck (1959) 542-543.

³¹ Νικολόπουλος (1965) 475-476.

³² Emeraeu (1923) 424-427. Για παλαιότερες συλλογές και καταλόγους υμνογράφων βλ. Τωμαδάκης (1965) 45-47 υπ. 1.

³³ Beck (1959) 519.

³⁴ Beck (1959) 472.

στον συγκεκριμένο κώδικα οι περισσότεροι ύμνοι χρονολογούνται με ασφάλεια στον 9^ο και 10^ο αιώνα.³⁵

Ο Τωμαδάκης συγκαταλέγει στους υμνογράφους που γνωρίζουμε ονομαστικά και τον Γεώργιο, συγγραφέα ύμνων στα Εισόδια. Σε άλλο σημείο αναφέρει Γεώργιο που συνέγραψε κανόνες και παραθέτει στίχους του Νικηφόρου Κάλιστου Ξανθόπουλου που απαριθμεί τους υμνογράφους του «Κανόνα». Επίσης κάνει λόγο για Γεώργιο Σικελιώτη μητροπολίτη Νικομηδείας (μέσα του 9^{ου} αιώνα).³⁶

Η Follieri στον πίνακα των υμνογράφων αναφέρει στο όνομα Γεώργιος τους δύο ύμνους, στα Εισόδια της Θεοτόκου και στον Χρυσόστομο από την έκδοση του Τωμαδάκη.³⁷

Ο Kazhdan³⁸ αναφέρει ότι ο Γεώργιος, ο ποιητής των ύμνων για την Θεοτόκο και τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, πιθανόν άκμασε στο δεύτερο μισό του 7^{ου} αιώνα, αλλά δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι έζησε σε μεταγενέστερη περίοδο και παραπέμπει στην έκδοση του Καλαμάκη.

³⁵ Ναουμίδης (1954) ζ' - η'.

³⁶ Τωμαδάκης (1965) 57, 66, 162.

³⁷ Follieri (1966) 5 261.

³⁸ Kazhdan (1999) 124-125.

ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Πηγές από τις οποίες αντλούμε πληροφορίες για τη ζωή και τη δράση του Χρυσοστόμου είναι : τα συγγράμματά του, κυρίως η πραγματεία *Περὶ ἱερωσύνης* (PG 48 623-692, *Λόγος Α΄*), που έχει αναφορές στα νεανικά του χρόνια, και οι *Επιστολές* του (PG 52 549-760), οι οποίες γράφτηκαν κατά τα τρία τελευταία χρόνια της ζωής του και θεωρούνται ιδιαίτερης αξίας. Επίσης, κάποιες ομιλίες ρίχνουν φως σε δραστηριότητές του, αν και γενικά στα έργα του αποφεύγει να μιλήσει για τη ζωή του. Ακολουθούν τα έργα συγχρόνων του συγγραφέων ή μεταγενέστερων ιστορικών, καθώς και βιογραφίες και πανηγυρικοί λόγοι γραμμένοι σε ελληνικά και λατινικά.³⁹

Κατά γενική ομολογία, η σπουδαιότερη πηγή είναι ο *Διάλογος περὶ βίου καὶ πολιτείας τοῦ μακαρίου Ἰωάννου*,⁴⁰ τον οποίο συνέταξε μεταξύ 408 και 419 υπό μορφή συζήτησης μεταξύ ενός ανατολικού επισκόπου και του ρωμαίου διακόνου Θεοδώρου, ο μαθητής και φίλος του Χρυσοστόμου, Παλλάδιος, μετέπειτα επίσκοπος Ελενουπόλεως. Είναι μία από τις πρώτες βιογραφίες του Χρυσοστόμου, που παρουσιάζει ιδιαίτερα τα γεγονότα των κρίσιμων ετών 400-404 και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην πρόσληψη του Ιωάννη και του έργου του στον επισκοπικό θρόνο, μετά την επικράτηση των οπαδών του, κατά τον 5^ο αιώνα. Είναι η πηγή που από τον 18^ο έως τον 20^ο αιώνα διαμορφώνει την εικόνα που οι σύγχρονοι βιογράφοι δίνουν στον Ιωάννη.

Αποσπασματικές πληροφορίες διασώζονται στις *Εκκλησιαστικές Ιστορίες* του 5^{ου} αιώνα.⁴¹ Την πιο σημαντική θέση κατέχει η ιστορία του Σωκράτη του Σχολαστικού, γραμμένη μεταξύ 438-43, όπου αφιερώνει στον Ιωάννη μεγάλο μέρος του 6^{ου} βιβλίου (PG 67). Ακολουθούν οι ιστορίες του Σωζομένου (PG 67 929-1630), του Θεοδώρητου Κύρου (PG 82 1289-1496), του Φιλοστόργιου (GCS 21) και η *Νέα Ιστορία* του παγανιστή Ζώσιμου.

Ιδιαίτερη σημασία έχει δοθεί τα τελευταία χρόνια στον *Επιτάφιο Λόγο* στον Ιωάννη τον Χρυσόστομο που έχει διασωθεί με το όνομα του επισκόπου Αντιοχείας Μαρτύριου (BHG 871, CPG 6517). Τοποθετείται πολύ κοντά στον θάνατο του Χρυσοστόμου (407) και σίγουρα πριν το 425, χρονιά θανάτου του πατριάρχη Αττικού, ο οποίος παρουσιάζεται να είναι ζωντανός. Ο συντάκτης του, ένθερμος υποστηρικτής του Χρυσοστόμου παρουσιάζεται ως αυτόπτης μάρτυρας σε διάφορα επεισόδια που περιγράφει.⁴² Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει το σύντομο εγκώμιο του Πρόκλου Κωνσταντινουπόλεως προς τον Χρυσόστομο, ειδικά για το γεγονός της ανακομιδής του λειψάνου του (PG 65 829-833).

Κατά τον 7^ο αιώνα, ο εκτενέστατος *Βίος καὶ πολιτεία καὶ θαύματα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου* που αποδίδεται στον πατριάρχη Αλεξανδρείας Γεώργιο⁴³ κατέστη πηγή για όλα τα μεταγενέστερα αγιολογικά κείμενα για τον Ιωάννη και ο μεγάλος αριθμός χειρογράφων του μαρτυρά τη δημοφιλία του. Είναι ο Βίος που κυριάρχησε στην πρόσληψη του Χρυσοστόμου στους επόμενους αιώνες. Στο δεύτερο μισό του 7^{ου} αιώνα

³⁹ Baur (1959-1960) 1 xix-xliv, Efthymiadis (2011) 38-39, Kelly (1995) 290-295, Mayer (2015) 147-149, Παπαδόπουλος (1999) τ. Α΄ 28-29, Χρήστου (1989) 231-232.

⁴⁰ SC 341-342.

⁴¹ Mayer (2008) 39-40.

⁴² Kelly (1995) 290, Tiersch (2002) 10-18.

⁴³ SH 60 69-285.

τοποθετείται και η *Όμιλία περί τοῦ βίου* του αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου του Θεοδώρου Τριμιθούντος,⁴⁴ που στηρίζεται στον Παλλάδιο (*BHG* 872). Ο ρητορικά επεξεργασμένος Βίος του Γεωργίου σηματοδότησε την έναρξη συγγραφής βίων και ομιλιών κατά τους επόμενους αιώνες, όπως το εγκώμιο του Λέοντα ΣΤ΄ Σοφού (*BHG* 880), τα εγκώμια του Κοσμά Βεστήτορος (*BHG* 880a, 880b), του Νεόφυτου Εγκλείστου (*BHG* 881) και του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, ακόμη και ο εκτενέστατος Βίος τοῦ Συμεών Μεταφραστή (*BHG* 875).

Ιδιαίτερη θέση ως προς τις πηγές κατέχει η *Βιβλιοθήκη* του Φωτίου⁴⁵ που περιέχει περίληψη των πρακτικών της συνόδου που καταδίκασε τον Ιωάννη. Επίσης ο Φώτιος διατηρεί περιλήψεις από πέντε πανηγυρικούς προς τιμή του Ιωάννη που γράφτηκαν στο πρώτο μισό του 5^{ου} αιώνα από τον Ιωαννίτη Θεοδώρητο Κύρου.

Πιο λεπτομερή αναφορά χρειάζεται να κάνουμε στον Βίο που αποδίδεται στον πατριάρχη Αλεξανδρείας Γεώργιο, καθώς κάποια επεισόδια από τον βίο του Ιωάννη που αναφέρονται στον ύμνο, πιθανότατα να προέρχονται από αυτόν τον βίο.⁴⁶ Το σύγγραμμα αυτό, σύμφωνα με τον Halkin γράφτηκε στο πρώτο μισό του 7^{ου} αιώνα και είναι μια σημαντική συλλογή που αντιγράφει εκτενή αποσπάσματα από τον *Διαλόγο* του Παλλαδίου, καθώς και από την *Εκκλησιαστική Ιστορία* του Σωκράτη του Σχολαστικού.⁴⁷ Ο Φώτιος, στη *Βιβλιοθήκη* του, παρουσιάζει περίληψη του Βίου. Δηλώνει για τον Γεώργιο, *ὅστις δ' ἐστὶν οὗτος, οὐκ ἔχω σαφές τι παραστήσαι και αποτιμά το έργο ως εξής* : *Ἔστι μέντοι τὴν φράσιν ἀπλοῦς και εἰς πολλὴν χυδαιότητα κατενηνεγμένος, μηδὲ τοῦτο δὴ τὸ παρὰ τοῖς γραμματικοῖς κατὰ χεῖρας, τὴν τῶν ὀνομάτων και ῥημάτων σύνταξιν ἠκριβωμένος. Λέγει δὲ ἕκ τε Παλλαδίου (ἐπίσκοπος δὲ ὁ Παλλάδιος, και διαλογικῶ τύπῳ καλῶς τε και ἐσπουδασμένως τὰ περὶ τὸν Χρυσόστομον ἀνεγράψατο), ἕκ τε οὖν τούτου φησὶ και Σωκράτους και διαφόρων ἄλλων τὴν ἱστορίαν ἀναλεξάμενον εἰς ἓν συναθροίσασθαι. Κλείνοντας την περίληψη, προσθέτει: Ὁ δὲ συγγραφεὺς οὗτος οὐκ ὀλίγα φαίνεται παριστορῶν· ἀλλ' οὐδὲν κωλύει τοὺς ἀναγινώσκοντας ἐκλεγομένους τὰ χρήσιμα τὰ λοιπὰ παρορᾶν.⁴⁸*

Ο Γεώργιος στον πρόλογο του έργου του σημειώνει ότι ο ίδιος δεν ήταν αυτόπτης μάρτυρας κανενός γεγονότος από τη ζωή του Ιωάννη την οποία περιέγραψε, αλλά χρησιμοποίησε πληροφορίες που υπήρχαν σε άλλα έργα και δανείστηκε, όπως λέει ο ίδιος από τον Παλλάδιο και τον Σωκράτη. Επιπλέον χρησιμοποίησε πληροφορίες και από άλλα έγγραφα (*ἀντίγραφα* τα ονομάζει), γραπτές μαρτυρίες που δόθηκαν *ἐξ ἀκοῆς πιστῶν ἱερέων και λαϊκῶν θεοσεβῶν ὄρκους φοβεροῖς πληροφορησάντων*. Μαζί με τα ιστορικά στοιχεία συγκεντρώνει θρύλους, ανέκδοτα, θαύματα και προσθέτει ότι ὅλοι ἠθέλαν να γράψουν για τον Ιωάννη, καθώς ἦταν *ἡδὺς και ἐράσμιος*.⁴⁹ Ο συγγραφέας του βίου δεν χρησιμοποιεί πουθενά την ονομασία «Χρυσόστομος» και αναφέρει ότι ο ἅγιος, εξαιτίας της μέριμνάς του για τους φτωχούς, χαρακτηρίστηκε ως *Ἰωάννης ὁ τῆς ἐλεημοσύνης*, και για την ερμηνεία της Αγίας Γραφής *τρισκαιδέκατος τῶν ἀποστόλων*.⁵⁰

⁴⁴ *SH* 60 7-68.

⁴⁵ *SC* 342 97-115.

⁴⁶ Πολέμης-Μίνεβα (2016) 197-198.

⁴⁷ *SH* 60 69.

⁴⁸ Henry (1959) 49, 63.

⁴⁹ *SH* 60 71-72.

⁵⁰ *SH* 60 134, 196.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ⁵¹

Ο Ιωάννης, ο επονομαζόμενος Χρυσόστομος, επίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως (26 Φεβρουαρίου 398 - 20 Ιουνίου 404), άγιος, ένας από τους τέσσερις μεγάλους Πατέρες της ανατολικής εκκλησίας και οικουμενικός διδάσκαλος, ανήκει στην ομάδα των ιεραρχών που έθεσαν τις βάσεις για την ανάπτυξη της χριστιανικής θεολογικής παράδοσης και γραμματείας.

Η ακριβής χρονολογία της γέννησής του δεν είναι γνωστή και τοποθετείται μεταξύ του 344 και 354.⁵² Γεννήθηκε στην Αντιόχεια και καταγόταν από ευγενική οικογένεια, υιός γεγονώς τῶν διαπρεψάντων εὐγενῶς παρὰ τῆ τάξει τοῦ στρατηλάτου τῆς Συρίας, σημειώνει ο Παλλάδιος.⁵³ Ο πατέρας του ονομαζόταν Σεκούνδος και ήταν ανώτατος αξιωματικός στον στρατό της Συρίας. Λίγο χρόνο μετά τη γέννηση του Ιωάννη, ο πατέρας του πέθανε και την ανατροφή του ανέλαβε η μητέρα του Ανθούσα, η οποία ήταν τότε είκοσι ετών. Διδάχτηκε τη ρητορική από τον διάσημο ρητοροδιδάσκαλο Λιβάνιο και τη φιλοσοφία από τον Ανδραγάθιο, αναφέρουν ο Σωκράτης (PG 67 665) και ο Σωζομενός (PG 67 1513). Φοίτησε επίσης στο Ασκητήριον, τη θεολογική σχολή την οποία είχε ιδρύσει ο διαπρεπής θεολόγος Διόδωρος, μετέπειτα επίσκοπος Ταρσού, έχοντας ως συμφοιτητή τον Θεόδωρο, αργότερα επίσκοπο Μοψουεστίας. Ο Σωκράτης αναφέρει για τον Χρυσόστομο ότι άσκησε το επάγγελμα του δικηγόρου, ενώ και ο ίδιος ο Χρυσόστομος ομολογεί στον *Περὶ ἱερωσύνης* λόγο του ότι σύχναζε στα δικαστήρια και στα θέατρα (PG 48 623-624). Καθοριστική στιγμή στη ζωή του Ιωάννη ήταν η γνωριμία του με τον Μελέτιο, αρχιεπίσκοπο Αντιοχείας, ο οποίος διέβλεψε τα πνευματικά του χαρίσματα και το μεγαλείο της μελλοντικής του πορείας.⁵⁴ Πιθανόν βαπτίστηκε από αυτόν και χειροθετήθηκε αναγνώστης το 372.⁵⁵

Επιθυμώντας να ακολουθήσει τον μοναχικό βίο κατέφυγε στα γειτονικά βουνά, όπου ασκήτευσε κοντά σε ένα γέροντα ερημίτη για περίπου έξι χρόνια και στη συνέχεια, για ένα χρόνο μόνος του σε σπηλιά. Κατά το διάστημα αυτό επιβαρύνθηκε η υγεία του από τις εκούσιες ταλαιπωρίες. Αφιερώθηκε στη μελέτη των Γραφών και συνέγραψε δοκίμια αναφερόμενα στον μοναχικό βίο ή σε άλλους ασκητές.⁵⁶ Μετά την επιστροφή του στην Αντιόχεια το 381 χειροτονήθηκε διάκονος από τον Μελέτιο και το 386 πρεσβύτερος από τον Φλαβιανό, ο οποίος του ανέθεσε το καθήκον να κηρύττει. Κήρυττε συνεχώς κάθε Κυριακή και Παρασκευή και κατά την περίοδο της Τεσσαρακοστής και της Διακαινισμού, κάθε μέρα, περνώντας από όλους τους ναούς της πόλης και τα παρεκκλήσια. Κυρίως όμως κήρυττε στη μεγάλη εκκλησία, την οποία είχε ιδρύσει ο Μ. Κωνσταντίνος. Μάλιστα επιτέλεσε αυτό το έργο με τόσο ζήλο, ικανότητα και επιτυχία ώστε κέρδισε για πάντα τον τίτλο ενός από τους μεγαλύτερους εκκλησιαστικούς ρήτορες. Από την περίοδο αυτή προέρχεται ο μεγαλύτερος όγκος των ομιλιών του.⁵⁷

⁵¹ Baldwin-Kazhdan-Nelson (1991) 1057-1058, Quasten (1960) 424-482, Χρήστου (1989) 231-322.

⁵² Kelly (1995) 4-11, Χρήστου (1989) 232-233.

⁵³ SC 341 104-106.

⁵⁴ SC 341 108.

⁵⁵ Baur (1959-1960) τ. I 1-103, Kelly (1995) 1-13.

⁵⁶ Baur (1959-1960) τ. I 104-137, Kelly (1995) 14-35.

⁵⁷ Baur (1959-1960) τ. I 138-189, Kelly (1995) 36-103.

Η πορεία αυτή διακόπηκε, μάλλον απότομα, όταν ο Νεκτάριος, ο επίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως πέθανε και ο Ιωάννης επιλέχθηκε να τον διαδεχτεί, μετά από ενέργειες του πανίσχυρου ευνούχου Ευτρόπιου. Μάλιστα επειδή ο Ιωάννης έδειχνε απρόθυμος να δεχτεί, και ίσως ο λαός της Αντιόχειας αντιδρούσε, ο Ευτρόπιος φρόντισε μέσω του επάρχου να μεταφερθεί σχεδόν με τη βία στην Κωνσταντινούπολη.⁵⁸ Ο Αρκάδιος είχε προσκαλέσει αριθμό επισκόπων και ο Ιωάννης, *ψηφισαμένων τούτο τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου*, κατά τον Σωκράτη, χειροτονήθηκε επίσκοπος στις 26 Φεβρουαρίου 398 από τον μετέπειτα διώκτη του πατριάρχη Αλεξανδρείας Θεόφιλο, ο οποίος αναγκάστηκε να τον χειροτονήσει, μετά την αποτυχία των σχεδίων του να προωθήσει υποψήφιο της αρεσκείας του.

Ο Χρυσόστομος, αμέσως μετά την ανάρρησή του στον πατριαρχικό θρόνο, επιδόθηκε σε μία προσπάθεια αναμόρφωσης της πόλης και του κλήρου. Με ένα επιτελείο από αφοσιωμένους κληρικούς μαθητές, όπως ο Τίγριος, ο Παύλος, ο Πρόκλος, ο Σεραπίων και μαθήτριες, με πιο γνωστή την Ολυμπιάδα, επιδόθηκε σε ένα πολύπλευρο έργο, ιεραποστολικό, διοργάνωσης της κοινωνικής πρόνοιας, ηθικής κάθαρσης του κλήρου, αναμόρφωσης της λατρευτικής ζωής. Ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για την πνευματική και ηθική καθοδήγηση του λαού και έλαβε πρακτικά μέτρα για την ανακούφιση των δυστυχούντων, στηλιτεύοντας παράλληλα τον πλούτο, την απληστία και την φιλαργυρία. Ο ίδιος αποτελούσε παράδειγμα απλότητας και πουλώντας πολυτελή αντικείμενα του επισκοπικού μεγάρου και καταργώντας τα επίσημα γεύματα, έχτισε νοσοκομεία, γηροκομεία και πτωχοκομεία. Οι θέσεις του αυτές σε συνδυασμό με τον χαρακτήρα του, που δεν διακρινόταν από την ικανότητα να κάνει διπλωματικούς ελιγμούς και υποχωρήσεις οδήγησαν στο να γίνει στόχος διαβολών και άδικων επιθέσεων.

Η εμπλοκή του σε μια σειρά από πολιτικές συγκρούσεις,⁵⁹ ενεργώντας αντίθετα προς τις αυλικές συμπάθειες (Ευτρόπιος), η ανερχόμενη δύναμη των αρειανών Γόθων με πρωτεργάτη τον Γαϊνά,⁶⁰ η αυξανόμενη επιρροή της Αλεξάνδρειας με τον Θεόφιλο οδήγησαν στο να διαμορφωθεί ένα εχθρικό κλίμα προς τον Ιωάννη. Στην ομάδα των εχθρών του Ιωάννη προστέθηκε και η αυτοκράτειρα Ευδοξία, η οποία θεωρούσε ότι ο πατριάρχης είχε αυτήν προσωπικά ως στόχο των ελέγχων του. Στη λεγόμενη Σύνοδο παρά την Δρύν στην Χαλκηδόνα, ο Ιωάννης καταδικάστηκε σε εξορία (10 Ιουνίου 404). Ανακλήθηκε στην πρωτεύουσα μετά από λαϊκές αντιδράσεις, αλλά εξορίστηκε εκ νέου, πρώτα στην Κουκουσό της Καππαδοκίας και στη συνέχεια ορίστηκε να μεταβεί στην Πιτυούντα του Πόντου. Πέθανε καθ' οδόν στα Κόμανα στις 14 Σεπτεμβρίου 407 εξαντλημένος από τις κακουχίες.

⁵⁸ Baur (1959-1960) τ. II 1-17, 56-71, Kelly (1995) 104-144.

⁵⁹ Baur (1959-1960) τ. II 104-128, Kelly (1995) 145-162.

⁶⁰ Blockley (1998) 111-118.

Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Όπως πληροφορούμαστε από το *Συναξάριον Κωνσταντινουπόλεως*, λόγω της θέσπισης της εορτής της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού στις 14 Σεπτεμβρίου, η μνήμη της Κοιμήσεως του αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου μετατέθηκε στις 13 Νοεμβρίου. «Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ συνέδραμε καὶ ἡ κοίμησις τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν καὶ ἀρχιεπισκόπου ταύτης τῆς μεγαλοπόλεως Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου· ἦς τὴν σεβάσμιον ἑορτὴν, ὡς μὴ δυνατὸν συντελεῖσθαι τῇ ὑψώσει, μετέθηκαν οἱ ἅγιοι πατέρες καλῶς ποιῶντες εἰς τὴν τρισκαιδεκάτην τοῦ νοεμβρίου μηνός, ὡς ἂν ἰδίᾳ τιμᾶται καὶ μεγαλύνηται εἰς δόξαν τοῦ δοξάσαντος αὐτὸν Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν». ⁶¹ Σε ἄλλο σημεῖο αναφέρεται ἡ μετάθεσις τῆς εορτῆς στις 13 Νοεμβρίου, ἡμέρα μνήμης τῆς επανόδου τοῦ αγίου ἀπὸ τὴν εξορία. «Μνήμη ἦτοι ὑπερορία τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου· τελεῖται ἀντὶ τῆς κοιμήσεως αὐτοῦ διὰ τὸ ταύτην τῇ ὑψώσει τοῦ τιμίου Σταυροῦ συμβαίνειν». ⁶²

Ἄλλες ἡμερομηνίες αφιερωμένες στὴ μνήμη τοῦ αγίου, σύμφωνα με τὸ *Συναξάριον Κωνσταντινουπόλεως* εἶναι ἡ 15^η Δεκεμβρίου, ἡμέρα χειροτονίας τοῦ Ἰωάννη σε πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, ἡ 26^η Φεβρουαρίου, ἡμέρα ἀνάμνησις τῆς χειροτονίας τοῦ σε πρεσβύτερο καὶ ἡ 27^η Ἰανουαρίου που καταγράφεται τὸ γεγονός τῆς ανακομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦ ἀπὸ τὰ Κόμανα τοῦ Πόντου στὴ Βασιλεύουσα, στὸν ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἡ 13^η Νοεμβρίου καὶ ἡ 27^η Ἰανουαρίου εἶναι οἱ μεγάλες εορτές πρὸς τιμὴν τοῦ αγίου που πλαισιώθηκαν με μιὰ σειρά αγιολογικῶν καὶ υμνογραφικῶν ἔργων. Ἡ υμνογραφικὴ παραγωγή γιὰ τὸν Χρυσόστομο, που εἶναι ὁ πιο δημοφιλὴς ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἱεράρχες στὸς κύκλους τῶν βυζαντινῶν υμνογράφων,⁶³ υπολογίζεται σε τουλάχιστον 159 μείζονες καὶ ελάσσονες συνθέσεις που ἀντιπροσωπεύουν σχεδὸν ὅλα τὰ εἶδη τῆς υμνογραφικῆς γραμματείας καὶ ἀποδίδονται σε ἐπιφανεῖς ποιητές. Τὸ εἶδος που ἀξιοποιήθηκε περισσότερο ἦταν ὁ Κανόνας.⁶⁴

Κατὰ τὸν δέκατο καὶ ἐνδέκατο αἰῶνα παρατηρεῖται ἀύξησις τῆς υμνογραφικῆς παραγωγῆς γιὰ τὸν Χρυσόστομο που σχετίζεται με τὸ γεγονός τῆς ανακομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦ που ἦταν θησαυρισμένο στὸν ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.⁶⁵ Τὰ τελευταῖα ἐπὶ νῦμα υμνογραφικὰ κείμενα εἶναι κανόνες που συνέθεσε στὴ μνήμη τοῦ Ἰωάννη Μαυρόπου, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὁ εἰσηγητὴς τῆς εορτῆς τῶν τριῶν ἱεραρχῶν, ἡ ὁποία ἀνέπτυξε δική τῆς αγιολογικὴ καὶ υμνογραφικὴ παραγωγή.⁶⁶

⁶¹ Delehaye (1902) 46.

⁶² Delehaye (1902) 217–218.

⁶³ Μητσάκης (1996) 170.

⁶⁴ Κακλαμάνος (2014-2015) 114-115.

⁶⁵ Κακλαμάνος (2014-2015) 118.

⁶⁶ Μητσάκης (1996) 184-188.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Νεοελληνική απόδοση του ύμνου στον Χρυσόστομο από το χειρόγραφο 212 της Πάτμου, φφ. 50^v- 53^v, σύμφωνα με την έκδοση των Πολέμη-Μίνεβα.⁶⁷

Κοντάκιο των ίδιων οίκων. Προς το «Τὴν ὑπὲρ ἡμῶν»

Γνωρίζουμε καλά ότι εσύ έγινες στόμα του Θεού και οίκος του Αγίου Πνεύματος,
τρισμακάριε,
που έλαμψες με ανεκδιήγητα θαύματα,
Ιωάννη αξιοθαύμαστε, το φως και το στήριγμα του κόσμου, και όπως σου αξίζει σε
επευφημούμε·
γιατί είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία.

α. Προς «Τὰ τῆς γῆς»

Αυτόν που σαν τον ουρανό περιστρέφεται γύρω από τη γη,
αυτόν που σαν στάχτη παρουσιάζει τα ευχάριστα του κόσμου
ελάτε ας επευφημήσουμε, όπως του αξίζει, με ιερά άσματα τον Χρυσόστομο.
Ας υψώσουμε τις καρδιές, άνθρωποι, και τις σκέψεις
προς τα λόγια του που διατρέχουν τον ουρανό.
Ας νομίσουμε ότι ακούμε τη ζωντανή φωνή του
να συνετίζει τους ασύνετους,
να δίνει θάρρος στους ολιγόψυχους·
γιατί εκείνος έχει αποκτήσει τον Κύριο να μιλά μέσα του
και πλούτισε άφθονα, όσον αφορά στο χάρισμα του πνευματικού λόγου,
τον οποίο διανέμοντάς τον με τρόπο σοφό, βοηθά τους αμαρτωλούς και φωτίζει τους
τυφλούς,
γιατρεύει τους ασθενείς και σώζει τους ταπεινούς,
αυτούς που φωνάζουν προς αυτόν «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

β´

Ο πάμπλουτος ωκεανός που γεμίζει όλο τον κόσμο
με την απεραντοσύνη των σοφών του λόγων,
όλους τους ποταμούς που βγάζουν χρυσάφι με δόγματα και νοήματα συγκέντρωσε
ξαφνιάζοντας τις σκέψεις, προξενώντας μεγάλη χαρά στις καρδιές
και οδηγώντας προς τις οδούς της σωτηρίας
δημιουργώντας με τα λόγια από τους ανάξιους άξιους,
λύνοντας τη γλώσσα αυτών που είναι εξαναγκασμένοι στη σιωπή,
φέρνοντας κοντά στον Θεό τους αποδιωγμένους,
τραβώντας αυτούς που ολίσθησαν από τον βυθό της απόγνωσης
και ως άριστος εγγυητής εγγυώμενος τη σωτηρία για όλους τους ανθρώπους,

⁶⁷ Πολέμη-Μίνεβα (2016) 197-206.

κανακεύοντας ως πατέρας, νουθετώντας ως ποιμένας,
φωτίζοντας ως αστέρι και σώζοντας ως σωτήρας
αυτούς που κραυγάζουν σε αυτόν «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

γ´

Με αρετές υψηλές στολισμένος
ανήλθες σε υψηλό λυχνοστάτη
φωτίζοντας όλα τα πέρατα της γης με τη λαμπρότητα των λόγων και την ακτινοβολία
των έργων,
απομακρύνοντας την πλάνη της ειδωλολατρίας
και διαλύοντας την ομίχλη των αιρετικών,
γιατρεύοντας τη νόσο της φιλαργυρίας και διασκορπίζοντας τον όλεθρο της
πλεονεξίας
με την προσφορά της ελεημοσύνης·
γιατί με αυτήν διδάσκεις να υπηρετούμε τον Κύριο,
με αυτήν παρουσιάζεις να επαινείται με μεγάλη χάρη αυτός που αγαπά να δίνει δώρα·
γιατί ανοίγεις διαφορετικούς δρόμους μετανοίας,
οδηγείς σε τόπους βοσκής και στην πηγή της ζωής
αυτούς που με πίστη σου φωνάζουν «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

δ´

Την αρετή διατηρώντας την πνευματική,
την οίηση της κοσμικής υπεροχής παρέβλεψες,
και την άκρα ταπείνωση ως άριστη οδό υψώσεως βρήκες ευκολοπλησίαστη,
μέσω της οποίας ανυψώθηκες σε ύψος αξιοθαύμαστο,
καθώς τα έργα σου τα γεμάτα από τη χάρη του Θεού, σοφέ,
δείχνουν τον πλούτο του θησαυρού της καρδιάς σου,
από όπου βγάζεις με την καλοσύνη κάθε είδους δώρο θείων χαρίτων·
με αυτές, δίνοντας φιλοδωρήματα, έκανες τους φτωχούς να πλουτίσουν·
από αυτές εμπορούμενος, έκανες τους πεινασμένους να χορτάσουν
την τροφή της αθανασίας, θεραπεύοντας τους ασθενείς, καλύπτοντας τους γυμνούς,
ανεβάζοντας αυτούς που έχουν πέσει στην αμαρτία και στέλνοντας το φως στους
τυφλούς
και οδηγώντας αυτούς που φωνάζουν «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

ε´

Αφού ανέτειλες ως αστέρι στην πατρίδα σου
και τη λάμψη των καλών έργων ακτινοβόλησες,
κατέλαβες με τον έρωτα της γνώσης την Αθήνα, η οποία ήταν η μητρόπολη των
λόγων· (της ρητορικής)
σε αυτή με ζήλο συνέλεξες κάθε είδους μαθήματα
σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, ολόχρυσε,
και έλαμψες πιο πολύ από τους εκεί δασκάλους,

επειδή ανακάλυψες με παρρησία το θείο δόγμα της ευσέβειας·
με αυτό εμπνεόμενος από τον Θεό, στηρίζεις αυτούς που δείχνουν προσοχή,
σε αυτό καμαρώνοντας ασκείς έλεγχο στους ασύνετους,
αφού αποδείχτηκες θαυμαστός με φοβερά θαύματα· γιατί και τον Ανθέμιο
από τη δράση και από την πλάνη του εχθρού
λύτρωσες, ώστε να φωνάζει «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

ς´

Αφού φάνηκες γεμάτος από θεϊκή και ανθρώπινη γνώση
με ζήλο και ευφυΐα,
και επέστρεψες πάλι στην πατρίδα σου, φέρνοντας άπειρο πλούτο από γνώση,
δείχνοντας σεβασμό στη μητέρα σου, και θέλοντας τον πόθο της
από σεβασμό να ικανοποιήσεις, έμεινες για λίγο·
από εκεί αναχώρησες κατ' εντολή αυτού που σε κάλεσε
στην έρημο, ευτυχής, απομακρυνόμενος και εξοριζόμενος στην ησυχία (του μοναχικού
βίου):
στην οποία καταλύοντας άλλος θεόπτης αναδείχτηκες
στην οποία μένοντας μαζί με τους πατέρες έγινες πατέρας
και αρχηγός των μοναχών σε αγώνες αξιοθαύμαστους και κανόνες ευλαβικούς,
σε θεάματα υπερκόσμια και λόγια ευφρόσυνα,
οι οποίοι φώναζαν σε σένα με πίστη «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

ζ´

Αφού γέμισες από την έμπνευση του θείου πνεύματος,
καταξιώθηκες να δεις μια θεϊκή οπτασία·
είδες δηλαδή τα μεσάνυχτα τον Πέτρο, που είναι η πέτρα της θείας πίστεως,
να σου προσφέρει τα κλειδιά
και τον γόνο της βροντής να σου δίνει το βιβλίο,
τη γνώση την πολύτιμη της θείας διδασκαλίας,
φανερώνοντας με αυτά τη χάρη που θα σου δινόταν
της αρχιερωσύνης, που προσφέρεται από τον Θεό,
και της διδασκαλίας που δίνεται από Αυτόν·
εκείνων μιμούμενος τον τρόπο συμπεριφοράς και διαβίωσης,
έγινες άξιος να αντικρίσεις και να γνωρίσεις εκείνους,
που είναι οι κορυφαίοι μαθητές του Χριστού, να σε ευλογούν ολόθερμα και να σε
μυούν ολοφάνερα
στα μυστήρια του Θεού, μέσω των οποίων
η πιο μεγάλη χαρά συναντά αυτούς που φωνάζουν «είσαι σοφός όσον αφορά στα
θεία».

η´

Αφού οι ιερείς και οι αρχιερείς και όλος ο λαός
τράφηκαν πλούσια πνευματικά από την καλή σου φήμη
και με φλόγα από θεία έμπνευση κινούμενοι,
σε οδηγούν στο λιμάνι της εκκλησίας που δεν κατακλύζεται από κύματα, ως μέγα
κυβερνήτη,
πρώτα στον βαθμό του πρεσβύτερου,
στον οποίο διακρίθηκες με την τεράστια σοφία σου,
την καλλιέπεια των συγγραμμάτων σου
και τη γλυκιά φωνή των διδαγμάτων σου,
μιμήθηκες το απύθμενο ποτάμι του ωκεανού·
από τότε και γέμισες όλη την οικουμένη με ποταμούς
έργων και λόγων, ευφραίνοντας τους λαούς και ποτίζοντας τις ψυχές,
αρδεύοντας όλη τη γη και την πόλη του Θεού
που σε σένα φωνάζει με πίστη «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

θ´

Όταν ο Νεκτάριος, ο επίσκοπος του Βυζαντίου,
πέρασε από τη ζωή στον θάνατο
άξιος διάδοχος, όπως ήδη είχε προοριστεί, προκρίθηκες με την ψήφο όλων,
και μόλις έφυγες κρυφά από την Αντιόχεια,
διορίστηκες στην Κωνσταντινούπολη ως μεγάλο άστρο,
αφού έγινες δεκτός, με πάνδημες
τιμές και επευφημίες, στολισμένος
με ένθερμο πόθο καρδιάς
και αυτής (της Κωνσταντινούπολης) με τη θεία χάρη στόλισες τον θρόνο
και αυτή κυβέρνησες ως άριστος κυβερνήτης,
εποπτεύοντας από ψηλή σκοπιά, από αυτή έως τα πέρατα της γης,
καθώς έτυχες την επιστασία της οικουμένης
γιατί έπεισες όλους να φωνάζουν «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

ι´

Ο πατέρας των ορφανών και ο υπερασπιστής των χηρών
ως κοινό πατέρα και κηδεμόνα όλων θεωρώντας σε, σε τοποθέτησε,
με την πιο μεγάλη φροντίδα, στον υψηλότατο θρόνο,
για τον έλεγχο του ψεύδους, για να λάμψει η αλήθεια
και η υψηλή στήλη της ορθοδοξίας,
για τον οίκτο των φτωχών και την πτώση της πλεονεξίας,
για την καλή απονομή της δικαιοσύνης
και την καταδίκη της αδικίας·
δεν επρόκειτο, όμως, ο φθόνος να ανεχτεί αυτά σιωπηλά
αλλά ανακίνησε όλη τη μηχανή της συκοφαντίας
με μανία εναντίον σου ο καλλιεργητής του φθόνου και σπορέας της κακίας·
αλλά ντροπιάστηκε καταφανώς με την αντίστασή σου·
γιατί διδάσκεις να φωνάζουν «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

ια΄

Αφού αδιαφόρησες για όλα τα εφήμερα,
υψηλόφρων ως σοφός αναζητώντας τα υψηλά,
τον Παύλο μιμήθηκες με ζήλο, τον διδάσκαλο του κόσμου με λόγια και έργα·
γιατί με ένθερμο πόθο γι' αυτόν καιγόμενος,
αφού αναδείχτηκες εξαιρετος εραστής της αρετής,
ανίχνευες το νόημα των επιστολών εκείνου
αναζητώντας το βάθος του πνεύματός του,
και ανασύροντας τον πλούτο της σοφίας·
από εκεί λοιπόν άντλησες αμέτρητη θεία γνώση,
από αυτά έγινες πλούσιος κατακτώντας τους θησαυρούς του Πνεύματος,
αφού μυήθηκες στα μυστικά και άρρητα καθαρά,
παίρνοντας φανερά έμπνευση από αυτόν για τη ζωή και τον φωτισμό
αυτών που με ευσέβεια φωνάζουν «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

ιβ΄

Με το να ανυψώνεις τους ανθρώπους προς τον ουρανό με τους λόγους σου,
τους καθιστάς, με την ποιότητα των έργων σου, ισαγγέλους·
γιατί ο φιλόανθρωπος Χριστός είπε : σπουδαίος θα ονομαστεί όποιος διδάξει και
περάσει τον Νόμο μου·
και στο εξής υπηρέτης στα έργα και στα λόγια,
ο Πρόκλος, αφού αποδείχθηκε με όμοιο τρόπο,
έχοντας ως πλούτο καθαρή καρδιά και όραση,
ατενίζοντας σε οράματα τον μέγα Παύλο να συνομιλεί μαζί σου
σε είδε στο μέσο της νύχτας να παρατηρείς, Χρυσόστομε,
προσπαθώντας να σχεδιάσεις, με ιδιαίτερη φροντίδα, την ερμηνεία των επιστολών
του·
γιατί απόκτησες άφθονα με την επιμέλειά σου τον ίδιο ως ερμηνευτή
των λόγων του, αφού έλαβες την καθαρή δήλωση
για τον φωτισμό αυτών που φωνάζουν «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

ιγ΄

Στους δρόμους εξυμνείτο η σοφία σου,
στις πλατείες, με παρρησία, ακούγεται·
γιατί καταγγέλλοντας τον νόμο με της χάριτος το πνεύμα, με τις απόψεις της
διδασκαλίας σου,
έλαμψες και στα δύο περισσότερο από τον ήλιο
με άπλετη ακτινοβολία λόγων λαμπρών·
γι' αυτό σε δοξάζει ο θεός των θαυμαστών
με θαύματα πολύ μεγάλων έργων
αποδεικνύοντας πιο φανερά
τη χάρη του θείου πνεύματος που κατοίκησε σε σένα·
γιατί φροντίζοντας πολύ την επιμέλεια των ψυχών,

σύμφωνα με την προϋπάρχουσα θεία επιθυμία, ο θεός σου χάρισε το δώρο να γίνεις και ιατρός σωμάτων, διώκτης των δαιμόνων και φύλακας αυτών που φωνάζουν «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

ιδ΄

Ομόρφυναν οι σιαγόνες σου, ευτυχή, έγινε λαμπρή η ολόχρυσή γλώσσα σου· γιατί έβγαλες λόγους ενάρετους από την καρδιά σου που γοητεύουν τους ακροατές, που αναπτερώνουν τον νου και ανυψώνουν το μυαλό στις ουράνιες πύλες και κατοικίες, που κοσμούν τα ήθη, διορθώνουν τα σφάλματα, ξαναφέρνουν πίσω τους αποδιωγμένους, σηκώνοντας τους αμαρτωλούς από τις πτώσεις τους· από τότε έδιωξες την αρρώστια της φιλαργυρίας και φύτεψες βαθιά τον βλαστό της φιλοπτωχίας ως κηπουρός των καλών, ως σπορέας των αρετών, ως εκριζωτής των παθών υπέδειξες πολλούς δρόμους μετανοίας σε αυτούς που με ευσέβεια φωνάζουν «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

ιε΄

Οπλισμένος με τη ράβδο της θείας δύναμης έχεις την εξουσία εναντίον εχθρών αιρετικών, ανατρέποντας την αντίθετη προς τον θεό μάχη τους, ευτυχή, με δόγματα και διδασκαλίες· με τον ένθερμό σου ζήλο μαχόμενος εναντίον του φθόνου και καταργώντας τον όλεθρο της πλεονεξίας, κήρυττες ασκώντας έλεγχο στους ξεδιάντροπα άδικους, αποκόβοντας με τους λόγους την πηγή και ρίζα κάθε κακίας και πονηρίας. Μικραίνοντας κάθε αλαζονεία υπεροπτική και βλάσφημη και το φρόνημα που υψώνεται κατά της θείας γνώσης γκρεμίζοντας με ανδροπρέπεια συνένωσες τους λαούς, ώστε να ανυμνούν τη σεβαστή μοναρχία της Τριάδος με τρισάγιες φωνές φωνάζοντας με ευσέβεια «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

ις΄

Σε όλη τη γη πρώτα η φωνή σου έφθασε, και τώρα στα πέρατα της οικουμένης. Τα ρεύματα των λόγων σου ως ποταμοί ρέοντες από τον θεό, κυλούν και ποτίζουν τις ψυχές και τις σκέψεις αυτών που με πίστη δέχονται

τους χρυσούς λόγους των διδαχών σου·
επειδή νόμισαν ότι θα αποφύγουν οι δυσσεβείς τους ελέγχους
της ολόχρυσης, ευτυχής, γλώσσας σου,
σε εξορία με απόφαση άδικη
σε καταδίκασαν ως δύσκολα αντιμετωπιζόμενο,
εσένα, τον δίκαιο,
αφού σε κράτησαν μακριά από τον θρόνο σου,
και σε απομάκρυναν από το ποίμνιο·
αλλά ακόμη περισσότερο άσκησες έλεγχο, όταν πέθανες, στη μοχθηρία τους
σαν να ήσουν ζωντανός·
γιατί η δική σου φωνή φωνάζει στον Θεό πιο δυνατά από του Άβελ·
γιατί δεν κατάλαβαν να φωνάξουν «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

ιζ´

Όταν διωκόσουν από ασύνετους ιερείς του δικού σου ποιμνίου,
άδικα από την εκκλησία,
«ας συνταχθούμε με τον άγγελο» φώναξες, ευτυχής, στους συνοδοιπόρους σου
και σκορπίζοντας την αντίδραση του εξεγερμένου πλήθους,
κατά μίμηση του Χριστού κρυφά παρέδωσες
τον εαυτό σου στους εχθρούς με τη θέλησή σου,
επειδή λυπήθηκες το ποίμνιο·
γιατί ο ζήλος και ο πόθος
προκαλούσε τους πιο πολλούς
να κινδυνεύουν για χάρη της δικής σου αγάπης,
μη ανεχόμενοι τη στέρηση των λόγων σου,
μέσω των οποίων οδό σωτήρια και γνώση που διδάσκει ο θεός
σε όλους τους πιστούς χαρίζοντας,
αναγνωρίστηκες ως πατέρας για τη φιλεύσπλαχνη στοργή σου,
αγαπήθηκες ως ποιμένας για την άγρυπνη προθυμία
προς αυτούς που φωνάζουν με ευσέβεια «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

ιη´

Ο Θεός που τα πάντα δημιουργεί και μετασχηματίζει,
που παρέχει εκδίκηση στους αδικούμενους
τη δοκιμασμένη σου ανδρεία απέδειξε σε όλους
λαμπρότερη στην πράξη,
αφού σε ατσάλωσε στις θλίψεις, σε πύρωσε με πειρασμούς
και στην ξένη γη σε ανέδειξε ισχυρό,
τους δικούς σου εχθρούς, που έκαναν παρανομίες, μάταια,
τους ελέγχει και ντροπιάζει,
φωτιά στέλνοντας στην πρωτεύουσα
και χαλάζι που καταστρέφει τους καρπούς και τα γεννήματα
και αρρώστια που δύσκολα θεραπεύεται, και καίει σφοδρότερα από τη φωτιά

την αρχηγό των κακών·
Σε αυτήν και τον ψυχικό μαζί με τον σωματικό βρίσκει θάνατο
κακότυχα χωρίς να έχει ζητήσει συγχώρεση
γιατί δεν κατάλαβε να φωνάξει «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

ιθ΄

Ξεπέρασες το θάρρος του Ηλία,
ξεπέρασες τον ζήλο του Προδρόμου,
έλεγχο διαρκή προβάλλοντας ως σημάδι κτυπήματος από την πύρινη γλώσσα σου
όχι μόνο σε απλούς πολίτες και άρχοντες άδικους,
αλλά και σε βασιλείς επιρρεπείς στην πλεονεξία,
δίκαια προσφέροντας δικαιοσύνη σε αυτούς που αδικούνται
και καταδικάζοντας
με δίκαιη απόφαση την απληστία της πλεονεξίας·
γι' αυτό σου επιτίθεται η νέα Ιεζάβελ,
σαν παράνομη Ηρωδιάδα, αυτή που δωροδόκησε
για να σε σκοτώσει τον Αιγύπτιο, που είναι μοχθηρός στο μυαλό και στη διάθεση
και σε διώχνει σε μακρινή εξορία
γιατί δεν κατάλαβε να φωνάξει «είσαι σοφός όσον αφορά στα θεία».

ΔΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Προοίμιο : Ο Ιωάννης άξιός θαυμασμού ως το φως και το στήριγμα του κόσμου.

Οίκος α΄ : Ο Ιωάννης ως θεόπνευστος κήρυκας του λόγου του Κυρίου.

Οίκος β΄ : Ο Ιωάννης ως πατήρ και διδάσκαλος.

Οίκος γ΄ : Η οικουμενικότητα της διδασκαλίας του Ιωάννη του Χρυσοστόμου.

Οίκος δ΄ : Το έργο του αγίου ως προϊόν της θείας χάριτος.

Οίκος ε΄ : Η μεταστροφή του Ανθέμιου ως αποτέλεσμα της λυτρωτικής επενέργειας των διδασχών του Χρυσοστόμου.

Οίκος ς΄ : Ο ασκητικός και μοναχικός βίος.

Οίκος ζ΄ : Το όραμα των αποστόλων Πέτρου και Ιωάννη ως σύμβολο της ανόδου του Χρυσοστόμου στον επισκοπικό θρόνο.

Οίκος η΄ : Ο Χρυσόστομος πρεσβύτερος στην Αντιόχεια.

Οίκος θ΄ : Ο Χρυσόστομος στην αρχιεπισκοπή Κωνσταντινουπόλεως.

Οίκος ι΄ : Το θεάρεστο έργο του Χρυσοστόμου κινεί τον φθόνο των αντιπάλων του.

Οίκος ια΄ : Ο Ιωάννης ως λαμπρός εξηγητής των επιστολών του Παύλου.

Οίκος ιβ΄ : Ο Πρόκλος βλέπει σε όραμα τον απόστολο Παύλο να βοηθάει τον άγιο να συνθέσει την ερμηνεία των επιστολών του.

Οίκοι ιγ΄ - ιδ΄ : Η λάμψη της σοφίας και των λόγων του Ιωάννη.

Οίκος ιε΄ : Ο Χρυσόστομος ασκεί δριμύ έλεγχο σε αιρετικούς και αμαρτωλούς.

Οίκος ις΄ : Η άδικη καταδίκη σε εξορία.

Οίκος ιζ΄ : Η λαϊκή αντίδραση στην απομάκρυνση του Ιωάννη από τον επισκοπικό θρόνο.

Οίκος ιη΄ : Τα σημεία της πυράς και της χαλάζης και ο φρικτός θάνατος της αυτοκράτειρας Ευδοξίας ως σημάδια θεϊκής κρίσης.

Οίκος ιθ΄ : Παραλληλισμός του Χρυσοστόμου με τον προφήτη Ηλία και τον Ιωάννη τον Πρόδρομο.

Στο κοντάκιο αυτό, ο Γεώργιος φαίνεται να ακολουθεί τα ρωμανικά διηγηματικά πρότυπα,⁶⁸ ενώ διακρίνουμε και στοιχεία που χαρακτηρίζουν τα ρητορικά εγκώμια. Τα εξωτερικά χαρακτηριστικά της τεχνικής του ύμνου δεν διαφέρουν από τα μετρικά πρότυπα που καθιερώθηκαν από τον Ρωμανό.⁶⁹ Ο Μητσάκης κάνει λόγο για πολλά γνήσια ρωμανικά στοιχεία, όπως ο τύπος της ακροστιχίδας, ο ειρμός και θεωρεί ότι η επίδραση του αποδιδόμενου στον Ρωμανό⁷⁰ κοντακίου στον Χρυσόστομο είναι δεδομένη. Απόδειξη γι' αυτό αποτελεί και το εφύμνιο :

τῶν περάτων γὰρ αὐτὸς ὑπάρχεις καθηγητῆς ὡς τὰ θεῖα σοφός (ὕμνος που αποδίδεται στον Ρωμανό)

ὑπάρχεις καθηγητῆς ὡς τὰ θεῖα σοφός (ποίημα Γεωργίου)

Προσθέτει ότι όλα σχεδόν τα νεότερα κοντάκια απομιμούνται το αποδιδόμενο στον Ρωμανό κοντάκιο, πράγμα που φανερώνει τη χρονική προτεραιότητά του και τη μεγάλη δημοτικότητά του.

Η σύνθεση του ποιήματος του Γεωργίου επικεντρώνεται, από άποψη περιεχομένου, στην ανεκτίμητη προσφορά του Χρυσοστόμου στην εκκλησία, με το ομιλητικό και συγγραφικό του έργο. Παράλληλα ο ποιητής παρουσιάζει σε ποιητική αφήγηση γεγονότα – σταθμούς στη ζωή του αγίου, με έμφαση στο γεγονός της εξορίας του,⁷¹ στο οποίο αφιερώνει τρεις οίκους (ις', ιη', ιθ'). Μέσα από την ποιητική αυτή σύνθεση υμνείται ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος ως ιεράρχης, οικουμενικός δάσκαλος, με εξαιρετική επίδοση σε όλους τους τομείς δράσης, στη διακυβέρνηση της εκκλησίας, στο κοινωνικό έργο, στη θεολογική ανάπτυξη και στην πνευματική καλλιέργεια, αλλά και ως μάρτυρας, άγιος και αθλητής της ορθοδοξίας.

Το προοίμιο

Το προοίμιο αποτελεί την εισαγωγή και λειτουργεί ως σύνοψη του κοντακίου, καθώς εκθέτει το θέμα που αποτελεί το αντικείμενο της υμνογραφικής σύνθεσης, κατά τα πρότυπα του ρητορικού λόγου. Έχει στενή σχέση με το περιεχόμενο, το θέμα και το εφύμνιο του κοντακίου. Ακολουθώντας το πρότυπο του ρητορικού εγκωμίου, από την αρχή υπογραμμίζεται η σπουδαιότητα του προσώπου και η ανάγκη να υμνηθεί επάξια, *ἀξίως εὐφημοῦμέν σε*, το τιμώμενο πρόσωπο (*ἐπαξίως εὐφημοῦμέν σε*, στο αποδιδόμενο στον Ρωμανό⁷² κοντάκιο στον Χρυσόστομο). Η ιδιότητα του Ιωάννη ως του λαμπρότερου εκκλησιαστικού ρήτορα όλων των εποχών, θεόπνευστου κήρυκα του

⁶⁸ Καλαμάκης (1994) 423.

⁶⁹ Καλαμάκης (1994) 422, 424-425.

⁷⁰ Μητσάκης (1996) 173-174, Πολέμη-Μίνεβα (2016) 146, Τωμαδάκης (1965) 29.

⁷¹ Χρόνη-Βακαλοπούλου (2005-2013) 443-464.

⁷² Από την έκδοση Πολέμη-Μίνεβα (2016) 146-158.

θείου λόγου παρουσιάζεται ως βέβαιη και αναμφισβήτητη αλήθεια, *ἔγνωμεν σαφῶς*, στους δύο πρώτους στίχους. Η πρόταξη του όρου, *στόμα*, σε εμφαντική θέση στην αρχή του ύμνου ως συνεκδοχή, παραπέμπει υπαινικτικά στο προσωνόμιο Χρυσόστομος, το οποίο αναφέρεται στον πρώτο οίκο και είχε καθιερωθεί ως προσδιοριστικό του αγίου από τον 6^ο αιώνα (Θεοδώρου Αναγνώστου, Εκκλησιαστική Ιστορία 2, 64). Αλλού στη σχετική για τον άγιο υμνογραφία διαβάζουμε, *Στόμα τῆς ἐκκλησίας χρύσειον καὶ εὐλαλον* (μνήμη 13^{ης} Νοεμβρίου, Ἐξαποστειλάριον ἕτερον), *Στόμα τὸ θεῖον καὶ θείας φιλανθρωπίας ἐχέγγυον* (μνήμη 13^{ης} Νοεμβρίου, ἀ' ἀπόστιχον μεγάλου εσπερινού), *Στόμα χρυσεμφανές*, (μνήμη 13^{ης} Νοεμβρίου, ἀ' ιδιόμελο Λιτής),⁷³ *Τὸ στόμα τὸ πυρίπνοον* (Ἐξαποστειλάριον),⁷⁴ *Τὸ θεόφθογγον στόμα τὸ χρυσόφωνο, Χρῦσειον στόμα Χριστοῦ* (μνήμη της 27^{ης} Ιανουαρίου).⁷⁵

Η χάρις του Θεού κατοίκησε μέσα στον άγιο Ιωάννη, όπως δείχνει η φράση *οἶκον τοῦ Παρακλήτου* στον πρώτο στίχο. Επιλέγεται ο όρος *Παράκλητος* ως προσωνομία του Ιησού Χριστού και του Αγίου Πνεύματος, που είναι χαρακτηριστικός στο ευαγγέλιο του Ιωάννη. Πρόκειται για σύνθετο όρο και οι απόψεις περί του διδακτικού και αποκαλυπτικού έργου του Παρακλήτου είναι πολλές. Επιγραμματικά, η θεώρηση του Χρυσόστομου στο συγκεκριμένο θέμα είναι ότι η διδασκαλία του Κυρίου και η διδασκαλία του Πνεύματος είναι της αυτής πηγής.⁷⁶ Χαρακτηριστικοί είναι οι λόγοι του Κυρίου προς τους μαθητές του : *Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν μένων· ὁ δὲ παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὃ πέμψει ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν* (Ἰωάν. 14, 25-26). Και επίσης, *Ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὀδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν* (Ἰωάν. 16, 12-13).

Οι μεταγενέστεροι πατέρες ερμηνεύουν το θεολογικό έργο των Πατέρων ως αποτέλεσμα της φωτιστικής δράσης του αγίου Πνεύματος, το οποίο *θαυματοουργεῖ καὶ τὴν τελείαν εἰσάγει γινῶσιν*, όπως επισημαίνει ο Χρυσόστομος (PG 59 424). Σημειώνει ο Φώτιος στο *Περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίας* (PG 102 305-308) : *Καὶ σὺ μὲν (=Κύριε) ἐπὶ μέρους ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν ἀπεκάλυψας, ἐκεῖνος δὲ (= ο Παράκλητος) ὀδηγήσει εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· καὶ σοῦ μὲν μυσταγωγῶντος ἔτι δεόμεθα καὶ σοφίας καὶ δυνάμεως καὶ ἀληθείας· ἐκεῖνος (=ὁ Παράκλητος) δὲ παραγεγονῶς πάντων ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν ἄφθονον παράσχοι. Εἰ σὺ (=Κύριε) ταῦτα, ἡ ἐνυπόστατος σοφία καὶ ἀλήθεια, διδάσκεις, οὐκ ἐπιδιστάζειν ἡμᾶς προσῆκε καὶ τῆς πρὸς τὸ μείζον ἐξελαιτούσης τιμῆς τε καὶ δόξης τὸ Πνεῦμα παρ' ἡμῶν ἀξιοῦσθαι. Ο Παράκλητος ως δάσκαλος και οδηγός των μαθητών που γίνεται βοηθός τους, έρχεται να ταιριάζει με το *καθηγητής*, ιδιότητα που αποδίδεται στον Χρυσόστομο στο εφύμνιο και κυκλικά κλείνει το προοίμιο. Σχετικά με το *καθηγητής*, αναφέρω : *μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γάρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός* (Ματθ. 23, 10) και από τις πολλές αναφορές στο *φῶς* (στ. 5) την ακόλουθη : *Ἑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη* (Ματθ. 5, 14). Με τις κλητικές προσφωνήσεις *τρισμακάρο* και *Ἰωάννη ἀξιάγαστε**

⁷³ Θέμελης (1957) 187.

⁷⁴ Κακλαμάνος (2014-2015) 152.

⁷⁵ Κακλαμάνος (2014-2015) 136-137.

⁷⁶ Παπαδόπουλος (1970) 10-21.

έχουμε την αποστροφή του ποιητή προς το τιμώμενο πρόσωπο, τεχνική που προσθέτει ζωντάνια και θεατρική διάσταση.

Έπεται, σε κεντρική όμως θέση της στροφής, η αγιότητα, *ἀπορρήτοις σημείοις διαλάμπαντα* (στ. 4), ιδιότητα που αποκτήθηκε από τη θαυματουργή δράση του Ιωάννη. Ενδεικτική είναι η επιλογή ενός τυποποιημένου όρου, *σημείοις*,⁷⁷ που απαντά στην Παλαιά διαθήκη, στην Καινή διαθήκη και κυρίως στο Κατά Ιωάννη ευαγγέλιο, και ορίζεται ως το υπερφυσικό γεγονός ή θαύμα που προέρχεται όχι μόνο από τον Θεό αλλά από τον Χριστό και τους ακόλουθούς του. Ο απόστολος Ιωάννης έχοντας κάνει λόγο για τα επτά σημεία τα οποία πραγμάτωσε ο Ιησούς, προσκαλεί τους αναγνώστες του να αναγνωρίσουν την ιδιότητα του Ιησού ως Μεσσία και τη σχέση του με τον πατέρα μέσω των σημείων αυτών : *Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν [αὐτοῦ], ἃ οὐκ ἔστι γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ· ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεῦ(σ)ητε ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζῶν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ» (Ιωάν. 20, 30-31).*

Το εφύμνιο δανείζεται ο ποιητής από τον αποδιδόμενο στον Ρωμανό ύμνο. Το προοίμιο μερίζεται προς το «Τὴν ὑπὲρ ἡμῶν...», κοντάκιο της Αναλήψεως και οι οίκοι προς το «Τὰ τῆς γῆς ἐπὶ τῆς γῆς...», τον α΄ οἶκο του ύμνου της ίδιας γιορτής.⁷⁸

α΄ οἶκος : Στον πρώτο οἶκο ο ποιητής με τις προτρεπτικές υποτακτικές, *δεῦτε ἐφνημήσωμεν, ὑψώσωμεν, νομίσωμεν*, μας προτρέπει να δοξολογήσουμε τον Χρυσόστομο, *ἱερεῖς ἄσμασι*, να ανυψωθούμε από τους ουράνιους λόγους του, να θεωρήσουμε ότι ακούμε το ζωντανό του κήρυγμα. Η εντύπωση ότι, ως εκκλησίασμα είμαστε παρόντες και ακούμε το κήρυγμα του αγίου ή συμμετέχουμε με ιερά άσματα στην υμνολογία του, δίνει στον ύμνο μια θεατρική διάσταση.

Στον οἶκο αυτό εξάιρεται το θεόπνευστο συγγραφικό – ομιλητικό έργο του Χρυσοστόμου. Κανένας άλλος από τους Έλληνες πατέρες της εκκλησίας δεν έχει αφήσει τόσο εκτεταμένο συγγραφικό έργο όπως ο Χρυσόστομος, το οποίο σώζεται σχεδόν ακέραιο. Το σπάνιο χάρισμα της ευλωτίας που διέθετε του προσέδωσε το προσωνύμιο «Χρυσόστομος» και το αττικό του ύφος είχε επαινεθεί ήδη από τον Ισίδωρο Πηλουσιώτη (Επιστολές 5, 2). Ο Παλλάδιος δίνοντας πληροφορίες για πολλά έργα του, τα κατατάσσει γενικά σε τρεις κατηγορίες *συγγράμματα, ὁμιλίας, ἐπιστολάς*.⁷⁹ Παρόλο που ο Χρυσόστομος έγραψε πραγματείες για πρακτικά ζητήματα, καθώς και μεγάλο αριθμό επιστολών, τα περισσότερα έργα του έχουν ομιλητικό χαρακτήρα. Προσφέρουν μια πολύχρωμη εικόνα των κοινωνικών, εκκλησιαστικών, πολιτικών και πολιτιστικών συνθηκών στις πρωτεύουσες της Συρίας και του Βυζαντίου.⁸⁰ Ο μεγαλύτερος όγκος του έργου του αποτελείται από εξηγητικές ομιλίες σε συγκεκριμένα βιβλία της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, που ανάγονται οι περισσότερες στην περίοδο που ήταν πρεσβύτερος στην Αντιόχεια. Ο Ιωάννης έδινε έμφαση στην ιστορική και κυριολεκτική ερμηνεία των βιβλικών κειμένων και επεδείκνυε ιδιαίτερη

⁷⁷ Lampe (1961) 1231.

⁷⁸ Καλαμάκης (1994) 425.

⁷⁹ SC 341 236, Χρήστου (1989) 245-292.

⁸⁰ Quasten (1960) 429-434.

μέριμνα στο να δείξει το πώς τα κείμενα αυτά θα λειτουργούσαν ως πνευματική καθοδήγηση των πιστών στην καθημερινή τους ζωή.⁸¹

Η εικόνα του αγίου ως ήλιου που περιστρέφεται, *περιπολοῦντα* (στ. 1), γύρω από τη γη και παρομοιάζεται με τον ουρανό, δείχνει την οικουμενικότητα της διδασκαλίας του. Με τον ερχομό του Χριστού ανατέλλει το αληθινό φως, *Ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης*, που φωτίζει τον δρόμο της Ιστορίας σε όλο το βάθος και πλάτος της. Ο ήλιος είναι ο Χριστός, το φως του κόσμου : *Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς* (Ἰωάν. 8, 12), είναι φως αιώνιο, παγκόσμιο, *φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον* (Ἰωάν. 1, 9). Αλλά και ο βυζαντινός αυτοκράτορας, ως εκλεκτός από τον Θεό, χαρακτηρίζεται ως ήλιος που κυβερνά τον κόσμο, σκέψη που απαντά διαχρονικά στο Βυζάντιο. Το φωτοστέφανο ως ένας χρυσός δίσκος, όπως και το στέμμα με μαργαριτάρια και πολύτιμες πέτρες, ήταν ένδειξη της φωτεινής παρουσίας του αυτοκράτορα που και αυτός, όπως ο ήλιος, φωτίζει τον κόσμο. Στον ύμνο στον Χρυσόστομο που απόδίδεται στον Ρωμανό σημειώνεται ότι ο άγιος *περιπολεῖ γὰρ μετὰ ἀγγέλων* (οἰκ. γ', στ. 8).⁸²

Το *περιπολῶ* το συναντούμε στην αρχαία παράδοση. Χρησιμοποιείται για τον ήλιο αλλά και για τους θεούς : *ἐπεὶ δ' οὖν πάντες ὅσοι τε περιπολοῦσιν φανερῶς καὶ ὅσοι φαίνονται καθ' ὅσον ἂν ἐθέλωσιν θεοὶ γένεσιν ἔσχον, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ τότε τὸ πᾶν γεννήσας τάδε* (Πλατ. Τίμ. 41α). Στον *Τίμαιο* ο Πλάτωνας εξιστορεῖ με μυθικό τρόπο τη δημιουργία του κόσμου από έναν γεωμέτρη θεό. Ο ουρανός παρουσιάζεται ως ένα πεδίο τελειότητας, καθώς η μοναδική μεταβολή που τον χαρακτηρίζει είναι η αιώνια και τακτική περιστροφική κίνηση. Επίσης χρησιμοποιείται και για την ψυχή : *ψυχὴ πᾶσα παντὸς ἐπιμελεῖται τοῦ ἀψύχου, πάντα δὲ οὐρανὸν περιπολεῖ, ἄλλοτ' ἐν πολλοῖς εἶδεσι γιγνομένη* (Πλατ. Φαῖδρ. 246b).

Η έννοια του ουρανού διατρέχει τους πέντε πρώτους στίχους και είτε δηλώνεται (στ. 1, 5), είτε υπονοείται, όπως στον δεύτερο στίχο, με τον άγιο *ὡς τέφρα τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου δεικνύντα*, να δείχνει με το παράδειγμά του πως μόνο η ουράνια ζωή έχει σημασία μπροστά στη φθαρτότητα των επίγειων πραγμάτων. Στην ομιλία *Περὶ μετανοίας* (PG 49 346) του Χρυσοστόμου διαβάζουμε : *τί ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός...ἐξέλθωμεν ἐπὶ τοὺς τάφους, παρακαλῶ, καὶ ἴδωμεν τὰ ἐκεῖ μυστήρια· ἴδωμεν τὴν φύσιν διεσπαραγμένην, ὅστᾳ βεβρωμένα, σώματα σεσηπότα. Κἂν σοφὸς ἦς ἐπίσκεψαι, κἂν φρόνιμος, εἰπέ μοι τίς ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς καὶ τίς ὁ ιδιώτης, τίς ὁ εὐγενὴς καὶ τίς ὁ δοῦλος, τίς ὁ σοφὸς καὶ τίς ὁ ἄσοφος. Ποῦ τὸ κάλλος ἐκεῖ τὸ τῆς νεότητος; ...οὐ πάντα κόνις; Οὐ πάντα τέφρα; Οὐ σποδός; Οὐ πάντα σκώληξ καὶ δυσωδία; Οὐ πάντα βρῶμος; Χωρία ἀπὸ τῆς ομιλίας αὐτῆς ανιχνεύονται στη νεκρώσιμη ακολουθία.⁸³ Η αποστροφή, *βροτοί*, (στ. 4) προς το ακροατήριο των πιστών ενισχύει τη θέση πως μόνο η ουράνια ζωή έχει αξία : *τελευτήσῃ πᾶσα σὰρξ ὁμοθυμαδόν, πᾶς δὲ βροτὸς εἰς γῆν ἀπελεύσεται, ὅθεν καὶ ἐπλάσθη πᾶς ἄνθρωπος καὶ εἶδεν ἐν ἑαυτῷ, ὅσοι τιτρωσκόμενοί εἰσι βροτοί* (Ἰωβ 34, 15 και 36, 25).*

Ο Ιωάννης, όπως και οι άλλοι πατέρες και διδάσκαλοι, θεολογεί με φωτισμό του Αγίου Πνεύματος και ο ποιητής στη συνέχεια χαρακτηρίζει τους λόγους του Ιωάννη

⁸¹ Baldwin-Kazhdan-Nelson (1991) 1057-1058.

⁸² Πολέμης-Μίβεβα (2016) 149.

⁸³ Kourouses (2007) 184-185.

οὐρανοδρόμους. Η χάρη και η ενέργεια του Θεού κατοίκησε μέσα στον Ιωάννη, *ἐκεῖνος γὰρ τὸν Κύριον λαλοῦντα ὄλον ἔσχηκεν* (στ. 9), και ο λόγος του είναι θεῖο χάρισμα, καθὼς προέρχεται ἀπὸ τον φιλόανθρωπο Θεό και υπερβαίνει τον ἄνθρωπο, *καὶ λόγου κατεπλούτησε τὴν δωρεὰν ἐν πνεύματι* (στ. 9). Στα κείμενα των Πατέρων εκφράζεται συχνά η βεβαιότητα ὅτι η εἰσοδος στην ἀλήθεια γίνεται μόνο με τη βοήθεια ἢ τον φωτισμό του Ἁγίου πνεύματος. Σ' αυτό οφείλονται «ἀποκαλύψεων δωρεαὶ». Ο Χρυσόστομος αναφέρει σχετικά στη Β' ομιλία *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν* (PG 50 464): *Ἀπὸ τῆς ἐντεῦθεν (= του Πνεύματος) πηγῆς και ἀποκαλύψεων δωρεαὶ και ἰαμάτων χαρίσματα.* Στην ΚΑ' ομιλία *Εἰς τὴν Γένεσιν* επισημαίνει : *Διὰ τοι τοῦτο προσήκει ἡμᾶς ὑπὸ τῆς ἄνωθεν χάριτος ὁδηγουμένους, και τὴν παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔλλαμψιν δεξαμένους, οὕτως ἐπιέναι τὰ θεῖα λόγια. Οὐδὲ γὰρ σοφίας ἀνθρωπίνης δεῖται ἢ θεῖα γραφὴ πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν γεγραμμένων, ἀλλὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἀποκαλύψεως, ἵνα τὸν ἀληθῆ νοῦν τῶν ἐγκειμένων καταμαθόντες, πολλὴν ἐκεῖθεν δεξώμεθα τὴν ὠφέλειαν* (PG 53, 175). Τη δωρεά του θεῖου λόγου διανέμει με τρόπο σοφό προς βοήθεια των αμαρτωλῶν, φωτισμό των τυφλῶν, ἴαση των ασθενῶν και σωτηρία των ταπεινῶν (11-12), ιδιότητες που ἔχει ο ἴδιος ο Χριστός.

Σχετικά με το καρδίας και διανοίας (στ. 4) αναφέρω : *καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου και ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου και ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου και ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. Ἀὕτη πρώτη ἐντολὴ* (Μάρκ. 12, 30). Το ἔργο του ἁγίου (στ. 7-12) θυμίζει τις υποχρεώσεις τις οποίες επιβάλλει η χριστιανικὴ ἀγάπη : *Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας* (Α' Θεσσ. 5, 14).

β' οἶκος : Στον οἶκο αυτό προβάλλεται ο Ιωάννης, ως πατέρας της εκκλησίας και διδάσκαλος, ο οποίος ἔχει κατακτήσει θέση μεταξύ των εκλεκτῶν μελῶν της Εκκλησίας. Αυτά τα εκλεκτά μέλη χαρακτηρίζονται τιμητικά πατέρες και διδάσκαλοι, καθὼς διακρίθηκαν σε αγιότητα, οσιότητα, διαποίμανση των πιστῶν.⁸⁴

Ο ποιητὴς στην ἀρχὴ ἀποδίδει στον Χρυσόστομο τον χαρακτηρισμό του ὠκεανού, ἀξιοποιώντας την ἀνάλογη ομηρικὴ εἰκόνα. Στον Ὅμηρο ο Ὠκεανός είναι ἕνας μεγάλος ποταμός (ὠκεανὸς ποταμός), ο οποίος ρέει κυκλικά στη σφαῖρα της γῆς και επιστρέφει στον εαυτό του (ἀψόρροος), πηγὴ κάθε θάλασσας και ποταμού, *ἐξ οὔ περ πάντες ποταμοὶ και πᾶσα θάλασσα και πᾶσαι κρῆναι και φρέατα μακρὰ ... ἄουσιν* (Ὅμ. Φ196). Είναι η τελευταία περιφέρεια κατὰ την περιγραφή της ἀσπίδας του Ἀχιλλέα (Ὅμ. Σ607). Ο ὠκεανός Χρυσόστομος γεμίζει ὅλον τον κόσμο με την ἀπεραντοσύνη των σοφῶν του λόγων, συγκεντρώνοντας ὅλους τους ποταμούς που βγάζουν χρυσάφι πνευματικό και πλούτο ἀπὸ διδασκαλίες και νοήματα. Το *χρυσορ(ρ)όας* (στ. 3) ως ποτάμι που ρέει χρυσάφι ἀποδίδεται γενικά στον Νεῖλο.⁸⁵ Ἦδη ἀπὸ τις ἀρχές του 5^{ου} αἰῶνα, ο Νεῖλος ο Ἀγκυρανός εἶχε ἀποκαλέσει τον Ιωάννη *χρυσορρόαν, ποταμὸς χρυσορρόας Ἰωάννης* (err. 2.183 M.79.296.B). Το ἐπίθετο αυτό ἔχει ἀποδοθεῖ και στον Ιωάννη τον Δαμασκηνό. Ἀλλοῦ στην υμνογραφία για τον Ιωάννη συναντοῦμε : *«Χρυσορρόας και Χρυσόστομος»*, (μνήμη 13^{ης} Νοεμβρίου, στ' ἰδιόμελο Λιτής). Ἐπίσης : *Χρυσορρόας Νεῖλος ὁ πλημμυρῶν ἐν λόγοις ἐν θαύμασι*, (μνήμη 27^{ης} Ἰανουαρίου, Γ' ὠδὴ, γ' τροπάριον του «Ἐτέρου» Κανόνος) και

⁸⁴ Παπαδόπουλος (1991) 7, Χρήστου (1987) 22-29.

⁸⁵ Lampe (1961) 1535.

Χρυσορρόας πάγχρυσος πατήρ, (μνήμη 27^{ης} Ιανουαρίου, Θ' ωδή, α' τροπάριο του Κανόνος).⁸⁶ Σχετικά με τη λέξη ταῖς ἀβύσσοις, (στ. 2) σημειώνουμε : ὁ γὰρ Κύριος ὁ Θεός σου εἰσάξει σε εἰς γῆν ἀγαθὴν καὶ πολλήν, οὗ χεῖμαρροι ὑδάτων καὶ πηγαὶ ἀβύσσων ἐκπορευόμεναι διὰ τῶν πεδίων καὶ διὰ τῶν ὀρέων (Δευτ. 8, 7) καὶ συνάγων ὡσεὶ ἄσκον ὕδατα θαλάσσης τιθεὶς ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους (Ψαλμ. 32, 7).

Στη συνέχεια αιτιολογείται η ένταξη του Χρυσοστόμου στη χορεία των πνευματικῶν πατέρων και διδασκάλων της Εκκλησίας. Είναι οι «διαπρέψαντες» άνδρες, που έγιναν «φωστῆρες ἐν κόσμῳ», που τα «θεοπαράδοτα συγγράμματα καὶ δόγματά» τους φυλάσσουνται και υιοθετούνται και που αναγνωρίζονται ως «ἐγκριτοι Πατέρες». Στον πρώτο κανόνα της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου αναφέρεται : *καὶ συνελόντα φάναι, πάντων τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ διαπρεψάντων ἀνδρῶν, οἱ γεγόνασι φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, τὴν πίστιν κρατεῖν βεβαίαν, καὶ μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀσάλευτον διαμένειν θεσπίζομεν, καὶ τὰ αὐτῶν θεοπαράδοτα συγγράμματά τε καὶ δόγματα, πάντας ἀποβαλλόμενοι τε, καὶ ἀναθεματίζοντες, οὐς ἀπέβαλον, καὶ ἀνεθεμάτισαν.*

Οι πατέρες και διδάσκαλοι, ανάμεσά τους και ο Χρυσόστομος συνδυάζουν δύο εξαιρετικής σημασίας λειτουργήματα: του ποιμένα, ὡς ποιμὴν νοθετῶν (στ. 11), που αναγεννά και καθοδηγεῖ πνευματικά τους πιστούς, που συνδέει αυτούς με τον Σωτήρα Χριστό δια του αγίου Πνεύματος, που κηρύττει το ευαγγέλιο, που τελεί τα μυστήρια της Εκκλησίας και που καλεῖται γι' αυτά «πατήρ», και του διδασκάλου που έχει το ειδικό χάρισμα, το ειδικό προνόμιο και την ειδική ευθύνη να διδάσκει και να ερμηνεύει στους πιστούς την αλήθεια του Θεού, καθώς και να αντιμετωπίζει τα μεγάλα προβλήματα και τις θεολογικές κρίσεις στην Εκκλησία.⁸⁷ Οι πατέρες και οι διδάσκαλοι χρησιμοποιούνται από τον Θεό για την αύξηση της εκκλησίας σε διδασκαλία και δόγματα, *πάντας νῦν συνήγαγε χρυσορρόας ὁ πάμπλουτος, δόγμασι και νοήμασι* (στ. 3). Ο Χρυσόστομος ερμηνεύοντας τον Παύλο λέει : *πᾶσα ἡ ἐκκλησία, ἕως ἂν ἔχη τὴν κεφαλὴν (= τον Χριστό) αὖξει* (PG 62 344).

Ο Πατήρ και διδάσκαλος δεχόμενος τον φωτισμό του αγίου Πνεύματος αποκτά ευρύτερη εμπειρία της αλήθειας και μπορεί να πει κάτι περισσότερο περί αυτής από ὅ,τι έχει λεχθεῖ. Η συμβολή του διδασκάλου είναι προσθήκη εμπειρίας και γνώσης της αλήθειας. Οι πατέρες θεολόγησαν έχοντας ως θεμέλιο τη Γραφή, το θεόπνευστο βιβλίο που εξέφραζε τη γνήσια και μοναδική πραγματικότητα. Η δική τους συμβολή ἐγκείται στην ἐκφραση ἄλλων ὡσεων της αλήθειας, οι οποίες κρύβονται και υπάρχουν κάτω από το γράμμα της Γραφῆς. Τη διαδικασία της εισόδου στο βάθος του γράμματος ἢ στο «ἀπόθετον κάλλος» της αλήθειας ακολουθοῦσαν οι Πατέρες , γι' αυτό το ἔργο τους είναι γνήσια αύξηση και διεύρυνση αυτού που υπάρχει στη Γραφή. Ο Χρυσόστομος σημειώνει σε ομιλία *Εἰς τὴν Γένεσιν* (PG 54, 535) : *Μὴ τοίνυν ἀπλῶς παρατρέχωμεν τὰ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κείμενα, μηδὲ ἐξεπιπολῆς τοῖς λεγομένοις προσέχομεν, ἄλλ' εἰς τὸ βάθος ἑαυτοὺς καθέντες, καὶ τὸν ἐναποκείμενον πλοῦτον καταμαθόντες, δοξάζωμεν τὸν ἡμέτερον Δεσπότη, και αλλού, ὅσω ἂν τις ἐπὶ πλέον τὰς Γραφὰς ἐπιέναι σπουδάξοι, τοσοῦτω μᾶλλον κατοπτρεύειν δύναται τὸν ἐγκεκρυμμένον θησαυρὸν και πολλὸν και ἄφατον τὸν πλοῦτον ἐντεῦθεν καρποῦται* (PG 53 100).

⁸⁶ Θέμελης (1957) 188.

⁸⁷ Παπαδόπουλος (1991) 18.

Η συνάθροιση μετοχών κατά τρόπο συμμετρικό σε αυτόν τον οίκο, όπως και σε άλλους συμπυκνώνει την προσφορά του Χρυσοστόμου, ο οποίος παρουσιάζεται να έχει ιδιότητες που έχει ο Χριστός, *έκπλήττων* (διανοίας), (καρδίας) *κατευφραίνων*, *όδηγών*, *έξάγων* (έν λόγους έξ αναξίων άξιους), *λύων* (τή γλώττη πεπεδημένους), (τούς άπωσμένους Θεῷ) *προσάγων*, (βυθοῦ τῆς άπογνώσεως) *άνέλκων* (όλισθήσαντας), *κολακεύων* (ώς πατήρ), (ώς ποιμήν) *νουθετῶν*, *καταυγάζων* (ώς φωστήρ) καί *σώζων* (ώς σωτήρ).

Η έννοια του φωτός και της λάμψης που περιβάλλει τον άγιο, ως αποτέλεσμα επενέργειας και φωτισμού του αγίου πνεύματος επανέρχεται με το *καταυγάζων* ως *φωστήρ* (στ. 12). Ο άγιος αναφέρει, *ού γάρ έστιν ένταῦθα ύδάτων άτακτος φορά, άλλά Πνεύματος χάρις καταυγάζουσα ήμῶν τήν διάνοιαν, καί τήν εύρεσιν τῶν ζητουμένων ... παρεχομένη* (PG 53 106). Ο χαρακτηρισμός «φωστήρ» εντοπίζεται και αλλού στην υμνογραφία του αγίου : *φωστήρ εύσεβείας θεοφεγγής* (μνήμη 13^{ης} Νοεμβρίου, Θ' ωδή, γ' τροπάριον του Κανόνος), *φωστήρ Ιωάννης* (μνήμη 13^{ης} Νοεμβρίου, ιδιόμελον Λιτής), *φωστήρ ό διαυγέστατος* (μνήμη 13^{ης} Νοεμβρίου, προσόμοιο των Αίνων), *φωστήρ τῆς Έκκλησίας* (μνήμη 13^{ης} Νοεμβρίου, Δοξαστικό μετά τον Ν' Ψαλμό του Όρθρου).⁸⁸ Σχετικά με το *έξάγων έν λόγους έξ αναξίων άξιους* (στ. 6), σημειώνω το αντίστοιχο χωρίο, *καί εάν έξαγάγῃς τίμιον από αναξίου, ως τὸ στόμα μου έση* (Ιερ. 15, 19), και αναφορικά με το *πεπεδημένους* (στ. 7), *ποιούντα κρῖμα τοῖς άδικουμένοις, διδόντα τροφήν τοῖς πεινῶσι. Κύριος λύει πεπεδημένους* (Ψαλμ. 145, 7).

γ' οίκος : Ο οίκος παρουσιάζει τον Ιωάννη ως οικουμενικό διδάσκαλο. Ακόμη και όταν ο Ιωάννης ήταν εν ζωή, τα έργα του είχαν διαδοθεί ευρέως, και μετά τον θάνατό του είχαν απλωθεί σε όλη την οικουμένη, όπως μας πληροφορεί ο Ισίδωρος Πηλουσιώτης (επιστολή 4, 224) : *τὸ κλέος τῶν συγγραμμάτων, ὧν άπολέλοιπεν ό πάνσοφος Ιωάννης, πανταχόσε φοιτησάντων, άχρι γῆς καί θαλάσσης τερμάτων έφθασεν*, ενώ και ο Γεώργιος Αλεξανδρείας τον αποκαλεί *τῆς οίκουμένης άπάσης διδάσκαλον*.

Η εικόνα του λαμπρού διδασκάλου και κήρυκα των θείων λόγων επανέρχεται με το χαρακτηριστικό για τον άγιο λεξιλόγιο : *λελαμπρυσμένος*, *λυχνίαν*, *λάμπων*, *λόγων λαμπρότητι* και επιλογή από αλληπάλληλες μετοχές που σηκώνουν το βάρος της πολύπλευρης πνευματικής προσφοράς του, *λάμπων*, *άπελαύνων*, *λύων*, *ίόμενος διασκεδάζων*. Ο Ιωάννης ανήλθε με τη δράση του σε υψηλό λυχνοστάτη, *ύψηλῆν επί λυχνίαν* (στ. 2), που στέλνει το φως στα πέρατα του κόσμου, αυτός που είναι, σύμφωνα με το εφύμνιο του αποδιδόμενου στον Ρωμανό ύμνου, *τῶν περάτων γάρ αυτός ύπάρχεις καθηγητής ως τὰ θεῖα σοφός*. Η *λυχνία* συναντάται στην Καινή Διαθήκη (Μάρκ. 4, 21 και Λουκ. 11, 33 και Αποκ. 2, 5) και θυμίζει την «ἐπὶ τοῦ Όρους όμιλία» του Ιησού : *Υμεῖς έστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι επάνω ὄρους κειμένη· οὐδὲ καίουσιν λύχνον καί τιθέασιν αυτόν υπό τὸν μόνδιον, άλλ' ἐπὶ τήν λυχνίαν, καί λάμπει πᾶσι τοῖς έν τῇ οίκίᾳ* (Ματθ. 5, 14-15). Ο όρος *λυχνία* μεταφορικά αποδίδει τον επισκοπικό θρόνο, *άππει λύχνον ό Θεός ιερέα, καί τίθησιν επί λυχνίας τῆς έαυτοῦ φωτοφόρου καθέδρας* (Ισίδωρος Πηλουσιώτης, επιστολές I 32). Ο αττικιστής Φρύνιχος (289) την συμπεριλαμβάνει στον κατάλογο των λαθῶν : *λυχνίαν αντί τοῦ λύχνιον ως ή κομφοδία*.

Ανάλογες διατυπώσεις βρίσκουμε και αλλού στην υμνογραφία του αγίου, *λαμπὰς φανοτάτη* (μνήμη 13^{ης} Νοεμβρίου, γ' προσόμοιο των Αίνων), *λόγων λαμπρότης*, (μνήμη

⁸⁸ Θέμελης (1957) 187.

27^{ης} Ιανουαρίου, Α΄ ωδή, α΄ τροπάριο του «Ετέρου» Κανόνος), *λύχνος ὁ φωτοφόρος ὃν καθελόντες ἐχθροί, τῆς σιγῆς μοδίῳ συγκατέκρυσαν*, (μνήμη 27^{ης} Ιανουαρίου, α΄ απόστιχο εσπερινού), *λύχνος πάμφωτος*, (μνήμη 27^{ης} Ιανουαρίου, Γ΄ ωδή, α΄ τροπάριο του «Ετέρου» Κανόνος), *λόγων μέγας Κοσμήτωρ*, (μνήμη 27^{ης} Ιανουαρίου, Δ΄ ωδή, α΄ τροπάριο του «Ετέρου» Κανόνος).

Ακολουθεί ανάλυση της δράσης του αγίου, ο οποίος διακρίθηκε σε αγώνες κατά των ειδωλολατρών, *τὴν πλάνην ἀπελαύνων τῆς εἰδωλομανίας*, και των αιρετικών, *καὶ τῶν αἰρετιζόντων λύων τὴν ἀχλύν* (στ. 4-5), (*κυριεύεις κατ' ἐχθρῶν αἰρετιζόντων* θα συναντήσουμε στον ιε΄ οἶκο). Ο ὅρος *εἰδωλομανία* αναφέρεται στην ειδωλολατρία και απαντά στα Απόκρυφα, ενώ ο Χρυσόστομος χρησιμοποιεί τη φράση *εἰδωλομανῆς πλάνη* σε ομιλία για το Πάσχα.⁸⁹

Ο εκκλησιαστικός βίος,⁹⁰ και ειδικότερα η εκκλησιαστική κοινωνία της Αντιόχειας, είχε να αντιμετωπίσει κατά το β΄ μισό του 4^{ου} αιώνα ποικίλα προβλήματα εξωτερικά και εσωτερικά. Ήταν οι εθνικοί που ήταν ακόμη πολυάριθμοι, οι Ιουδαίοι, οι οποίοι επηρέαζαν μερίδα χριστιανών παρεμβάλλοντας εμπόδια στη διάδοση του χριστιανικού έργου, αλλά και οι αιρετικοί, Μανιχαίοι, Αρειανοί και Απολιναριστές καθώς και οι απεσχισμένοι ορθόδοξοι με τον Παυλίνο (Ευσταθιανοί, αντιοχικό σχίσμα). Μετά τον θάνατο του Παυλίνου, δεν εκλέχτηκε άλλος σχισματικός επίσκοπος και αποκαταστάθηκαν οι σχέσεις των δύο μερίδων, αφού η Αλεξάνδρεια με τον πατριάρχη Θεόφιλο αναγνώρισε τον Φλαβιανό, και η Ρώμη αργότερα, με τη μεσολάβηση του Χρυσοστόμου ως επισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. Μάλιστα ως διαμεσολαβητές στη Ρώμη είχαν αποσταλεί από τον Χρυσόστομο ο Ακάκιος Βεροίας, μετέπειτα σφοδρός εχθρός του και ο Ισίδωρος, που ο Θεόφιλος Αλεξανδρείας προόριζε για τον θρόνο της Κωνσταντινούπολης, αντί του Χρυσοστόμου.⁹¹

Σε τέτοιες συνθήκες άρχισε το ιερατικό του έργο στην Αντιόχεια ο Χρυσόστομος και μέσα από τους λόγους του κατάφερε να επικρατήσει στην πνευματική ζωή. Στην πρωτεύουσα, ως επίσκοπος τα θέματα των ομιλιών του είναι περίπου τα ίδια με αυτά της αντιοχειανής περιόδου, αλλά με λιγότερη θεολογική πολεμική. Στην Κωνσταντινούπολη επίσης ενδιαφέρθηκε για την επέκταση του χριστιανισμού σε χώρες και λαούς που δεν τον είχαν γνωρίσει, οργανώνοντας ιεραποστολές στους Γότθους, στους Σκύθες, στους Πέρσες και στους Φοίνικες.⁹² Στους Γότθους της Κωνσταντινούπολης παραχώρησε ναό, όπου κήρυττε και ίδιος, και στους εκτός συνόρων Γότθους, έστειλε γοτθομαθείς ιερείς για να τους διδάξουν το ορθό δόγμα, απομακρύνοντάς τους από τον αρειανισμό.

Οι απολογητικές πραγματείες του Χρυσοστόμου *Εἰς Βαβύλαν κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ Ἑλλήνων* (PG 50 533-572) και *Κατὰ Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων* (PG 48 813-818) δείχνουν τον νικηφόρο θρίαμβο του χριστιανισμού και την πτώση του παγανισμού. Στην πρώτη παρουσιάζεται η ιστορία του αρχιεπισκόπου μάρτυρα Βαβύλα, ο οποίος πέθανε στον διωγμό του Δέκιου και η τιμωρία των διωκτών του. Ο Ιουλιανός ο Αποστάτης είχε διατάξει να απομακρυνθούν τα λείψανά του από το επίνειο της Δάφνης και να

⁸⁹ Lampe (1961) 408.

⁹⁰ Χρήστου (1989), Baur (1959) τ. I 330-335, Kelly (1995) 10-11.

⁹¹ Kelly (1995) 116-118.

⁹² Baur (1959-1960) τ. II 387-395, Χρήστου (1989) 236, 238.

αποκατασταθεί η λατρεία του Απόλλωνα, αλλά μετά από λίγο ο ναός του Απόλλωνα κάηκε από κεραυνό, και αργότερα ο αυτοκράτορας φονεύτηκε. Η δεύτερη είναι μια απόδειξη σε Έλληνες και Ιουδαίους ότι ο Χριστός είναι θεός δια της εκπλήρωσης των προφητειών και του θριάμβου της θρησκείας που ο Χριστός θεμελίωσε. Ο σταυρός που ήταν το σύμβολο του φρικτού θανάτου κατέστη σημείο ευλογίας.⁹³

Η περίοδος της εκκλησίας από το 313 έως το 451 μπορεί να ονομαστεί περίοδος δογματικής κατοχύρωσης, τόσο μέσα από τις σύντομες διατυπώσεις των μεγάλων συνόδων, όσο και μέσα από τα πατερικά συγγράμματα.⁹⁴ Τέσσερις συλλογές λόγων του αγίου αντλούν τα θέματά τους από ευρύτερες δογματικές συζητήσεις της εποχής αναμειγνύοντας στοιχεία πολεμικής, απολογητικής και ηθικής. Η πρώτη συλλογή περιλαμβάνει τους δώδεκα λόγους *Κατὰ Ἀνομοίων* (PG 48 701-812). Οι πέντε πρώτοι διαπραγματεύονται το πρόβλημα της δυνατότητας γνώσης του θεού σε αντίθεση προς τη διδασκαλία των Ἀνομοίων και του αρχηγού τους Ευνομίου, και γι' αυτό επιγράφονται *Περὶ ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ*. Ο Χρυσόστομος εδώ καυτηριάζει τη βλάσφημη ἄγνοια, η οποία επιχειρεί να περιορίσει τον Θεό στα στενά όρια της ανθρώπινης λογικής, αφαιρώντας το μυστήριο της θεϊκής ουσίας.⁹⁵

Ο Χρυσόστομος αναπτύχθηκε θεολογικά σε περιβάλλον που χαρακτηριζόταν από σύγχυση αναφορικά με το πρόσωπο του Χριστού, ιδιαίτερα με τις φύσεις του, με το τι συνέβη με την ενανθρώπιση του θείου Λόγου. Η σύγχυση κυριαρχούσε όχι μόνο στους αρειανούς και στους απολιναριστές, αλλά και στον δάσκαλο του, τον Διόδωρο μετέπειτα επίσκοπο Ταρσού, καθώς και στον Θεόδωρο Μοψουεστίας, συμμαθητή και φίλο του Χρυσοστόμου. Στο θέμα αυτό ο Χρυσόστομος υιοθέτησε τις χριστολογικές απόψεις του Μ. Αθανασίου και των Καππαδοκών θεολόγων. Όσα διατύπωσε ο Χρυσόστομος αποτελούν υπέρβαση του αντιοχειανού κλίματος όπου κυριαρχούσαν οι απόψεις των αρειανών, των απολιναριστών, του Διοδώρου Ταρσού και του Θεοδώρου Μοψουεστίας.⁹⁶ Ο Χρυσόστομος μίλησε για την ένότητα (*ένωσις*) των δύο φύσεων του Χριστού, ενώ απέφευγε να χρησιμοποιήσει τον όρο *Θεοτόκος*, στον οποίο ήταν αντίθετη η αντιοχειανή θεολογία, χωρίς όμως να υιοθετεί την έκφρασή τους *Χριστοτόκος*, αλλά ούτε και του Διόδωρου Ταρσού *Ἀνθρωποτόκος*.⁹⁷

Ο Ιωάννης διακρινόταν από ισχυρή συνείδηση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Συγκλονιζόταν από τις ακραίες αντιθέσεις πλούτου και φτώχειας στην Αντιόχεια και στην Κωνσταντινούπολη και στηλίτευε συνεχώς τους πλούσιους για την εγωιστική αδιαφορία τους απέναντι στους λιγότερο ευνοημένους Γι' αυτό και δεν παρέλειπε να προβάλλει το καθήκον της ελεημοσύνης. Ο Ιωάννης έρχεται στους επόμενους στίχους του οίκου να γιατρεύσει *τὴν νόσον τῆς φιλαργυρίας*, (στον οίκο ιδ', στ. 9 επαναλαμβάνεται ως *φιλαργυρίας νόσημα*) και να διασκορπίσει *τὴν λύμην πλεονεξίας*, (η φράση *πλεονεξίας λύμην* επαναλαμβάνεται στον οίκο ιε' , στ. 5), τονίζοντας την ανάγκη της ελεημοσύνης (εὐποιΐα) και ακολουθώντας το παράδειγμα του Κυρίου που αρέσκειται στο να δίνει δώρα (φιλόδωρον). Για τη φιλαργυρία χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του αποστόλου Παύλου : *ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία, ἧς τινες*

⁹³ Χρήστου (1989) 258, Quasten (1960) 467-468, Kelly (40-42).

⁹⁴ Χρήστου (1987) 195.

⁹⁵ Χρήστου (1989) 261-262, Quasten (1960) 467-468, Kelly (1995) 60-66), Schatkin (1987) 43-78.

⁹⁶ Παπαδόπουλος (1999) τ. Β' 152-164, Quasten (1960) 474-476.

⁹⁷ Παπαδόπουλος (1999) τ. Β' 164-166, Quasten (1960) 476-478.

ὄρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως καὶ ἑαυτοὺς περιέπειραν ὀδύνας πολλαῖς (Α΄ Τιμ. 6, 10).

Ἡ παρακολούθηση ιπποδρομιῶν καὶ θεατρικῶν παραστάσεων μανιωδῶς, ἡ σκληρότητα πρὸς τοὺς κατωτέρους, ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ πολυτέλεια ἦταν ἀντικείμενα ἐντονῆς κριτικῆς ἀπὸ μέρους του. Ἀν καὶ ἡ ἠθικὴ ἀγωγή ἀπαντᾷ σε πλῆθος ομιλιῶν, μποροῦμε νὰ κάνουμε ἀναφορὰ στὴν ομιλία *Περὶ ἀπολαύσεως τῶν μελλόντων ἀγαθῶν*, ὅπου ἐπισημαίνεται ἡ φθαρτότητα καὶ παροδικότητα τῶν ἐπίγειων ἀγαθῶν καὶ ἡ μονιμότητα καὶ ἀνωτερότητα τῶν οὐρανίων. Μάλιστα τονίζεται ὅτι ἡ ἀπόκτηση τῶν δευτέρων εἶναι εὐκόλη διότι παρέχονται δωρεάν. Με τὴν ομιλία του *Περὶ ἐλεημοσύνης* (PG 51 261-272) ἐπισημαίνει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐλεημοσύνης καὶ συμπληρώνει ὅτι ἠθικὴ ἀξία δὲν ἔχει τόσο τὸ προσφερόμενο ποσό ὅσο ἡ διάθεση τοῦ ἐλεούντος. Τίποτα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς δὲν προέρχεται ἀπὸ ἐμᾶς, λέει ὁ Χρυσόστομος στὸν λόγο του *Πρὸς τοὺς μεγάλα τὰ παρόντα νομίζοντας καὶ περὶ τὰ τοῦ βίου λαμπρὰ μάτην ἐπισημένους* (PG 64 453-462) καὶ ὅτι τὸ μόνιμο καὶ ἀπόλυτο κτῆμα μας εἶναι ἡ εὐσέβεια.

Ἡ ἐμφατικὴ ἐπανάληψη τοῦ ἐν ταύτῃ (μέσω τῆς εὐποιίας) στὴν ἀρχὴ τῶν στίχων 9 καὶ 10 δείχνει τὴν πεποίθηση τοῦ ἁγίου ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη ὡς ὑπηρεσία πρὸς τὸν Κύριο, μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει ὅποιον τὴν ἐφαρμόζει στὴν κορυφὴν τῶν ἀγαθῶν⁹⁸ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. ΓΙΑ τὴν εὐποιᾶ παραπέμπω στὴν Πρὸς Εβραίους ἐπιστολή (13-16) : *τῆς δὲ εὐποιίας καὶ κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός*. Μέσα ἀπὸ τὴν πνευματικὴ του καθοδήγηση, ὁ Χρυσόστομος (στ. 12) ἀποδεικνύεται ὁ «καλὸς ποιμὴν» (ἐπὶ νομάς, στ. 12) ποὺ ὀδηγεῖ τοὺς πιστοὺς στὴν πηγὴ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς (ἐφ' ὕδωρ τῆς ζωῆς, στ. 12), σύμφωνα με τὸν προτελευταῖο στίχο τοῦ οἴκου. Το ὕδωρ τῆς ζωῆς ἢ ὕδωρ ζῶν εἶναι ἡ πνευματικὴ τροφή ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Χριστό : *καὶ εἶπέ μοι· Γέγονεν. ἐγὼ τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος. ἐγὼ τῶ διψῶντι δώσω ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς δωρεάν* (Ἀποκ. 21, 6), *καὶ ἔδειξέ μοι ποταμὸν ὕδατος ζωῆς λαμπρὸν ὡς κρύσταλλον, ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀρνίου*. (Ἀποκ. 22, 1). Το θέμα τῆς μετάνοιας, *μετανοίας γὰρ ὁδοὺς διαφόρους τεμών* (στ. 11), ἀπασχόλησε τὸν ἅγιο σε σειρά ομιλιῶν του : *Βούλεσθε εἶπω καὶ μετανοίας ὁδοὺς; Πολλοὶ τινὲς εἰσι, καὶ ποικίλοι καὶ διάφοροι, καὶ πᾶσαι πρὸς τὸν οὐρανὸν φέρουσιν* (PG 49 263) καὶ ἀλλοῦ καὶ ἐλέγομεν ὅτι εὐκόλος ἢ μετάνοια, καὶ οὐδὲν βᾶρος ἐν αὐτῇ. *Ἀμαρτωλὸς εἶ; Εἴσελθε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἶπε ὅτι ἡμάρτηκα, καὶ ἔλυσας τὴν ἀμαρτίαν* (PG 49 292), *καθὼς ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία ἀπεριόριστος* (PG 49 337).

δ' οἶκος : Στὸν οἶκο αὐτὸ παρουσιάζεται τὸ ἔργο τοῦ Ἰωάννη ὡς προϊόν τῆς θείας χάριτος. Οἱ δύο πρώτοι στίχοι σε ἀντιθετικὴ διάταξη προτάσσουν τὴν ἀνωτερότητα τῆς πνευματικῆς ἀρετῆς ἐναντὶ τῆς κοσμικῆς ὑπεροχῆς, *σαρκικῆς εὐγενείας* (στ. 2), τὴν ὁποία καὶ περιφρόνησε ὁ ἅγιος, ἀνεβαίνοντας τὸν δύσκολο δρόμο τῆς ἀρετῆς δια τῆς ἀκρας ταπεινώσεως, *ὡς ἀρίστην ὑψώσεως τρίβον εὗρες εὐπρόσιτον* (στ. 3). Διαβάζουμε στὶς Παροιμίες Σολομώντος : *εἰ γὰρ ἐπορευόντο τρίβους ἀγαθᾶς, εὔροσαν ἂν τρίβους δικαιοσύνης λείας* (2, 20).

Ὁ Χρυσόστομος, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι ποιητὲς καὶ φιλόσοφοι (Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Στωικοί), τῶν ὁποίων τὴν προσφορά στὴν ἠθικὴ ἀγωγή παραδέχεται, ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ἀρετὴ συνδέεται με τὸν πόνο. Στὶς «περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας» ομιλίαις

⁹⁸ Baur (1959) τ. I 373-386, Παπαδόπουλος (1999) τ. Β' 370-374.

του χρησιμοποιεί την εικόνα των δύο οδών, σύμφωνα με την οποία η στενή και δύσβατη οδός της αρετής έρχεται σε αντίθεση με την πλατιά οδό της κακίας. Μάλιστα η τήρηση της αρετής αποδίδει τα «ήδέα» στο μέλλον : *ἐπὶ μὲν τῆς ἀρετῆς πρῶτα μὲν τὰ ἐπίπονα, μετὰ δὲ τὰ ἡδέα...ἐπὶ δὲ τῆς κακίας, ἀντιστρόφως* (PG 60 504). Η αρετή αποτελεί κατάσταση στην οποία φτάνει ο άνθρωπος, αλλά δεν μπορεί να επιτελεστεί χωρίς τη συνέργεια της θείας χάριτος, *τῶν θεοχαριτώτων ἔργων σου* (στ. 5) και *παντοίαν δόσιν θείων χαρίτων* (στ. 8). Η μυστική εμπειρία των πατέρων στηρίζεται στην αποκάλυψη του Θεού, που υπερβαίνει την καθαρά λογική σκέψη. Η εμφαντική επανάληψη της ίδιας δομής, *ἐν αἷς φιλοφρονούμενος - ἐν ταύταις ἐμφορούμενος*, παρουσιάζει τον άγιο ως διανομέα της θείας χάριτος, ενώ μέσα από την επανάληψη του σχήματος της συνάθροισης των μετοχών (*θεραπεύων, περιστέλλων, ἀνιστῶν, φωτίζων, ὀδηγῶν*) προβάλλεται το αποτέλεσμα *τῶν θεοχαριτώτων ἔργων του*. Στον ύμνο στον Χρυσόστομο που αποδίδεται στον Ρωμανό, ο άγιος παρουσιάζεται : *τοὺς πάντας φωταγωγῶν, ὀδηγῶν καὶ συνετῶν καὶ δεικνύων αὐτοῖς* (οίκ. δ', στ. 11). Σχετικά με τον όρο *ἀγαθωσύνη* (στ. 7) αναφέρω τα λόγια του αποστόλου Παύλου : *ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις* (Γαλ. 5, 22).

Ο μοναχισμός υπήρξε το πρώτο πνευματικό σχολείο στο οποίο θήτευσε ο Χρυσόστομος και εφάρμοζε στον εαυτό του την πεμπουσία του, την άσκηση. Στην ΞΗ' ομιλία *Εἰς τὸν Ματθαῖον* αναφέρει την αρχή που είχε λάβει με τη μόρφωσή του και άρμοζε στον χαρακτήρα του : *...ἔχου τῶν πνευματικῶν, ὑπερόρα τῶν βιωτικῶν. Οὕτω γάρ καὶ τὴν γῆν ἔξις μετὰ τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτεύξει*.⁹⁹ Είναι χαρακτηριστική η ομοιότητα της διατύπωσης της παραπάνω αρχής με τους δύο πρώτους στίχους του οίκου. Έχοντας μια εσχατολογική προοπτική της αρετής, παραβλέπει τα παρόντα και τα κοσμικά και δίνει έμφαση στην πνευματική ζωοποίηση και τη συνεχή σκέψη των μελλόντων.

Ο Ιωάννης επέστρεψε στην Αντιόχεια το 380 αφήνοντας τον μοναχισμό και με κλονισμένη υγεία από τις εκούσιες ταλαιπωρίες. Στην περίοδο της εξορίας του παρότι ήταν ασθενής και υπέφερε από το ψύχος, στις επιστολές του φαίνεται η ισχυρή βούλησή του να συνεχίσει το έργο του. Ο πρακτικός χαρακτήρας της αρετής φαίνεται να βρίσκει την τελειώσή του στον μαρτυρικό θάνατο του αγίου, ενός θανάτου παιδευτικού που συντελεί στην ηθική τελείωση. Έτσι ο άγιος αποδεικνύεται οδοδείκτης (*καὶ βοῶντας ὀδηγῶν*, στ. 11) στον δρόμο της αρετής για τους υπόλοιπους ανθρώπους. Η άκρα ταπείνωση ως θεμέλιο της πνευματικής ζωής οδηγεί στην εκ διαμέτρου αντίθετη κατάσταση της υψώσεως (στ. 3), θυμίζοντας την αρετή του Χριστού, *ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται* (Λουκ. 18, 14), *καὶ ἰδοὺ, εἰσὶν ἔσχατοι οἱ ἔσονται πρῶτοι, καὶ εἰσὶ πρῶτοι οἱ ἔσονται ἔσχατοι* (Λουκ. 13, 30). Στον ύμνο στον Χρυσόστομο που αποδίδεται στον Ρωμανό σημειώνεται : *πάντας ὑπερέβαλε, ταπεινώσει ὑψούμενος τοῖς χρηστοῖς αὐτοῦ ἦθεσι* (οίκ. δ', στ. 3).

ε' οίκος : Αν οι προηγούμενοι οίκοι υπηρετούν τον εγκωμιαστικό χαρακτήρα του ύμνου, από αυτόν τον οίκο ξεκινάει η παρουσίαση σημαντικών σταθμών από τον βίο

⁹⁹ Παπαδόπουλος (1999) τ. Β' 19.

του αγίου. Πρώτος σταθμός η πατρίδα του η Αντιόχεια,¹⁰⁰ η γενέτειρα και η πόλη που πέρασε σχεδόν πενήντα χρόνια από τη ζωή του και στην οποία ανέτειλε *ὡς ἀστήρ* (στ. 1).

Στα μέσα του 4^{ου} αιώνα η Αντιόχεια¹⁰¹ στην επαρχία της Συρίας θεωρούνταν μία από τις πιο ακμάζουσες και λαμπρές πόλεις της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, συγκρίσιμη σε μέγεθος με την Κωνσταντινούπολη και την Αλεξάνδρεια, πυκνοκατοικημένη, με πληθυσμό που υπολογίζεται μεταξύ 150.000 και 300.000 κατοίκων. Στα τέλη του 4^{ου} αιώνα, ο Χρυσόστομος ισχυριζόταν ότι το ένα δέκατο του πληθυσμού ζούσε σε άκρα πενία. Ήταν μία πόλη που εξελισσόταν σε προπύργιο του χριστιανισμού, ενώ παράλληλα υπήρχαν πολλοί εθνικοί και διέθετε μία καλά οργανωμένη εβραϊκή κοινότητα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι περισσότεροι κάτοικοι ήταν χριστιανοί. Για της κατοίκους υπήρχε η φήμη ότι αρέσκονταν στις απολαύσεις και ότι είχαν πάθος με της ιπποδρομίες και το θέατρο. Από την άλλη, στις ερημικές περιοχές στα γύρω βουνά άνθρωποι γίνονταν ερημίτες και μοναχοί, γυρνώντας την πλάτη στον πολιτισμό και τη ματαιότητα του κόσμου.

Ο ποιητής στον οίκο αυτό επαναφέρει την έννοια της λάμψης, αλλά η σύγκριση γίνεται όχι με τον ήλιο, αλλά με αστέρι (*ἀνατείλας ὡς ἀστήρ, αἴγλην, ἀυγάσας, ἐξέλαμψας*) για να προβληθεί το λαμπρό, ήδη από τα πρώτα χρόνια της ζωής του, πνευματικό έργο του αγίου. Στον ύμνο στον Χρυσόστομο που απόδίδεται στον Ρωμανό σημειώνεται : *οὗτος ἀνατείλας κατήγαυσε τοὺς ἐν κόσμῳ καὶ τελευτήσας φωτίζει πλέον.*¹⁰² Σχετικός είναι και στίχος του Θεοδώρου Στουδίτη : *ἐξ ἡλίου τις ἀυγάσας ἀστήρ μέγας.*¹⁰³ Η έμφαση δίνεται στις πνευματικές επιδόσεις του αγίου σε όλους τους τομείς των μαθημάτων.

Θα πρέπει να υποθέσουμε ότι, όπως όλοι οι χριστιανοί νέοι της κοινωνικής του θέσης, είχε παρακολουθήσει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, το ευρέως αποδεκτό στον ελληνορωμαϊκό κόσμο της εποχής του. Σύμφωνα με τον Σωκράτη διδάχτηκε τη ρητορική από τον Λιβάνιο¹⁰⁴ και φιλοσοφία από τον Ανδραγάθιο (PG 67 665). Ο Σωζομενός αναφέρει το επεισόδιο όπου ο Λιβάνιος ρωτήθηκε προς το τέλος της ζωής του σχετικά με το πρόσωπο που θα επιθυμούσε να τον διαδεχτεί και απάντησε ότι θα όριζε διάδοχό του τον Ιωάννη, *εἰ μὴ ἐσυλήθη ὑπὸ χριστιανῶν* (PG 67 1513). Ο Παλλάδιος σημειώνει (και ο Γεώργιος Αλεξανδρείας παραθέτει το ίδιο αυτούσιο) : *ἐκεῖθεν ὀκτωκαιδέκατον ἔτος ἄγων τὴν τοῦ σώματος ἡλικίαν ἀφηνίασεν τοῦ σοφιστοῦ τῶν λεξυδρίων· ἀνδρυνθεὶς δὲ τὴν φρένα, ἦρα τῶν ἱερῶν μαθημάτων.*¹⁰⁵ Έτσι άρχισε την παρακολούθηση θεολογικών μαθημάτων, βαπτίστηκε και χειροθετήθηκε αναγνώστης.

Ο ποιητής στον οίκο αυτό, από τον 3^ο στίχο, μιλάει για τον Χρυσόστομο που κατέλαβε, από έρωτα για γνώση, την Αθήνα, τη μητρόπολη της ρητορικής στην οποία και συνέλεξε κάθε είδους γνώση, ξεπερνώντας τους δασκάλους του. Ανακάλυψε το θείο δόγμα της ευσέβειας, επιτέλεσε θαυμαστά θαύματα και λύτρωσε τον Ανθέμιο από

¹⁰⁰ Baur (1959) τ. I 16-21, 29-41, Kelly (1995) 1-3, Mango (1991) 113-116.

¹⁰¹ Kelly (1995) 1-3.

¹⁰² Πολέμης- Μίνεβα (2016) 149.

¹⁰³ Lampe (1961) 261.

¹⁰⁴ Kennedy (1983) 241-254.

¹⁰⁵ SC 341 106.

τη δράση και την πλάνη του εχθρού. Οι σπουδές του Χρυσόστομου στην Αθήνα και η μεταστροφή του Ανθέμιου αναφέρονται από τον Γεώργιο Αλεξανδρείας και από μεταγενέστερους (τον Λέοντα τον Σοφό, τον Συμεών τον Μεταφραστή) που αντλούν από τον Βίο του Γεωργίου. Έχει χαρακτηριστεί πλαστή, αποτέλεσμα μυθοπλασίας των μεταγενέστερων βιογράφων που θεώρησαν ότι ένας λαμπρός ρήτορας όπως ο Χρυσόστομος θα έπρεπε να έχει φοιτήσει στην καλύτερη σχολή της εποχής, δηλαδή των Αθηνών.¹⁰⁶

Η διαμονή στην Αθήνα και η μεταστροφή του Ανθέμιου καλύπτουν ένα μακρύ κεφάλαιο στον Βίο του Γεωργίου,¹⁰⁷ στο οποίο λέει περίπου τα εξής, σύμφωνα και με την περίληψη του Φωτίου που συμπυκνωμένα παρουσιάζει το σχετικό τμήμα : *Ἀπαίρει γοῦν πρὸς τὰς Ἀθήνας, τὰ λείποντα προσλαβεῖν· καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πάντας ὑπερβαλόμενος διεφθονήθη Ἀνθεμίῳ, ὃς τηνικάδε ἱερεὺς Ἀθηνᾶς ἐχρημάτιζε καὶ πρῶτος τῶν ἐκεῖ σοφῶν ἐνομίζετο. Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἑπαρχος (Δημοσθένης ὄνομα αὐτῷ) μετακαλεῖται πολυτελῶς τὸν σοφὸν Ἰωάννην· ὁ δὲ λίαν εὐτελῶς παραγίνεται, καὶ λόγων ῥαγέντων μεταξὺ αὐτοῦ τε καὶ Ἀνθεμίου, κρατεῖ ὁ Ἰωάννης τῆ τε σοφία καὶ συνέσει καὶ τῆ εὐσεβείᾳ. Καὶ πρῶτον ἐπιτελεῖται τότε θαῦμα, τὸ τὸν Ἀνθέμιον δαιμονίῳ τε ἀλῶναι καὶ ἀπαλλαγῆναι γλώσση καὶ εὐχῇ Ἰωάννου· ὃς καὶ ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ ἐβαπτίσατο. Κατηχεῖται δὲ καὶ ὁ ἑπαρχος· πάλαι γὰρ ἦν οὗτος βαπτισθεὶς, καὶ ἄλλο δὲ πολὺ πλῆθος Ἑλλήνων προσέδραμεν. Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος ἔμελλε χειροτονεῖν τὸν Ἰωάννην, καὶ ἀνθ' αὐτοῦ καταλιμπάνειν ἐπίσκοπον· ὅπερ γνοὺς ἐκεῖνος λάθρα καὶ σπουδῇ πρὸς τὴν πατρίδα ἀπέπλευσε.*¹⁰⁸

Ο αγώνας λόγων, κατά τα ρητορικά πρότυπα, ανάμεσα στον Χρυσόστομο και τον Ανθέμιο, είχε ως θέμα τη σύγκριση χριστιανισμού και παγανισμού, ἢ τῶν Ἑλλήνων παιδεία πρὸς τὴν τῶν Χριστιανῶν διδασκαλίαν.¹⁰⁹ Επικράτησε ο Ιωάννης λόγω της σοφίας και της σύνεσής του, αλλά και της ευσεβείας του, *τῆ τοῦ ἁγίου πνεύματος χάριτι*. Ο Ανθέμιος είναι άγνωστο πρόσωπο. Ο Γεώργιος Αλεξανδρείας λέει ότι ήταν *πεπαιδευμένος εἰς ἄκρον τὴν πᾶσαν τῶν γραμμάτων σοφίαν*, ιδιαίτερα αγαπητός και πολλοί επιθυμούσαν να γίνουν ακροατές της σοφίας του. Σε αντίθεση με την ταπεινοφροσύνη που χαρακτήριζε τον Χρυσόστομο, ο Ανθέμιος *ὑπῆρχεν γὰρ ἐν μεγάλῃ ἀλαζονείᾳ τιμώμενος ὑπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ τῶν κτητόρων καὶ ἀρχόντων τῆς πόλεως καὶ τῆς περιόικου αὐτῆς*.¹¹⁰ Το θαύμα με τον Ανθέμιο, που τον κατέλαβε δαίμονας και θεραπεύτηκε με τους λόγους και την προσευχή του Ιωάννη, δείχνει το υπερφυσικό, υπερλογικό στοιχείο που δηλώνει ότι θα γίνει άγιος. Τονίζεται το ενδιαφέρον των Βυζαντινών για την αγιότητα, ενώ το συγκεκριμένο επεισόδιο δείχνει πως για μια μεγάλη προσωπικότητα, η ιστορική αλήθεια συμπλέκεται με το θαύμα και με τον μύθο.

Μπορούμε να εντοπίσουμε κάποιες ομοιότητες στο περιεχόμενο και στη διατύπωση στίχων του οίκου, με τον βίο του Γεωργίου. Λέει ο Γεώργιος Αλεξανδρείας : *καὶ παραγίνεται εἰς Ἀθήνας, πληρῶσαι θέλων τὰ λείποντα τῆς παιδείσεως, ὅπως ἐν μηδενὶ ἔσῃται λειπόμενος*, ενώ ο ποιητής στον ύμνο λέει στον 3^ο στίχο *ἔρωτι τῆς γνώσεως τὰς Ἀθήνας κατέλαβες*. Επίσης στον βίο ο Γεώργιος γράφει : *Ἐπιμελῶς οὖν κάκεῖ σχολάζων*

¹⁰⁶ Baur (1959) τ. I 25-26.

¹⁰⁷ SH 60 78-88.

¹⁰⁸ Henry (1959) 49-50 και SH 60 88-89.

¹⁰⁹ SH 60 81.

¹¹⁰ SH 60 78.

τῆ μελέτῃ τῶν ἀναγνωσμάτων καὶ τῆ πυκνότητι καὶ δεινότητι αὐτῶν ἐν βραχεῖ καιρῷ ἀνιμᾶται καθάπερ σπόγγος ὕδωρ καὶ τὴν τῶν Ἀθηναίων διατριβὴν, ὑπερακοντίσας ἅπαντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ ὄντας ἐν τῇ σχολῇ, ὥστε πάλιν κακεῖσε θαυμάζεσθαι αὐτόν..., καὶ ὁ ποιητής : ἐν ἧ σπουδῇ συλλέξας πᾶν εἶδος μαθημάτων ἐν βραχυτάτῳ πάνυ, πάγχρυσε, καιρῷ ἐξέλαμψας μᾶλλον τῶν ἐν αὐτῇ διδασκάλων. Σε ἄλλο σημεῖο στον Γεώργιο, κατὰ τὴν περιγραφὴ του επεισοδίου με τὸν Ανθέμιο, συναντάμε : αὕτη πρώτη τοῦ Ἰωάννου ἢ πεπαρρησιασμένη περὶ Χριστοῦ ἐπὶ συνεδρίου διδασκαλία γέγονεν¹¹¹ καὶ στον ὕμνο, τῆς εὐσεβείας ἀνακαλύψας ἐν παρρησίᾳ τὸ θεῖον δόγμα. Για τὸ συλλέξας πᾶν εἶδος μαθημάτων (στ. 4) ἀναφέρω ἀπὸ τὴν παραβολὴ τῶν διχτύων : ἦν, ὅτε ἐπληρώθη, ἀναβιβάσαντες αὐτὴν ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν καὶ καθίσαντες συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς ἄγγεῖα, τὰ δὲ σαπρὰ ἔξω ἔβαλον (Ματθ. 13, 48) καὶ για τὸ ἐλέγχεις τοὺς ἀγνώμονας (στ. 10) : τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων ἔλεγε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσι (Α΄ Τιμ. 5, 20).

Στον οἶκο αὐτὸ προβάλλεται ἡ ἐννοία τῆς παρρησίας (στ. 8), ἡ ὁποία ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἀλλοῦ (οἶκοι ιγ΄ καὶ ιθ΄) στο ποίημα. Ἡ παρρησία που χαρακτηρίζει τὸν Ἰωάννη, ὁ ὁποῖος δε δίσταζε νὰ ἀσκεῖ αὐστηρὸ ἐλεγχὸ στα κακῶς κείμενα, προβάλλεται ἰδιαίτερα ὡς ἀρετὴ ἀπὸ τὸν Παλλάδιο ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ψευδο-Μαρτύριο.¹¹² Γράφει ὁ Παλλάδιος μετὰ ἀπὸ σχετικὰ παραδείγματα παρρησίας με βιβλικὰ πρόσωπα : τούτῳ τοίνυν τῷ τρόπῳ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπαρρήσιάζετο ὁ Ἰωάννης· μᾶλλον δὲ ἐκρεοκόπει τὴν ἀρετὴν τοῖς πεινῶσιν, ἐξοστεῖζων τὴν ἁμαρτίαν τοῖς φανεροῖς ἐλέγχοις, πειθόμενος τῷ εἰρηκότι· «Τὸν ἁμαρτάνοντα ἐνώπιον πάντων ἔλεγε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσι.» Εἰ δὲ τινες ἐπὶ πλεῖστον ὑπερηφανίαν ἢ ἀφροσύνην νοσοῦντες βούλονται αὐτῶν καὶ τὰς ἡδονὰς ἐγκωμιάζεσθαι, «ταύτην τὴν συνήθειαν οἱ τοῦ Θεοῦ δοῦλοι οὐκ ἔχουσιν.» Οἱ γὰρ ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῷ ψόγῳ τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς πορνείας καὶ ἄλλης τινὸς μυσσαρᾶς ἡδονῆς, οὐδὲν ἄλλο λέγουσι δυνάμει ἢ τὸ δεῖν ἀποδέχεσθαι ταῦτα δηλητήρια ὄντα.¹¹³ Ὁ Χρυσόστομος δηλώνει με τὸν ὄρο «παρρησία» τὸ θάρρος τῶν ἀγίων μαρτύρων καὶ τὴν προθυμία τους για τὸ μαρτύριο, που ἀποτελεῖ προϋπόθεση για τὴ «δεύτερη παρρησία τους», τὸ χάρισμα που προσφέρει ὁ Θεὸς στὸν ἅγιό μάρτυρα ὡς ἐπιβράβευση. Γράφει : ἐνόησον γὰρ, εἰ παρ' ἡμῶν τῶν συνδούλων ἐνταῦθα τοσαύτης (= οἱ μάρτυρες) ἀπολαύουσι τιμῆς, πόσης καὶ ἡλικίας ἀπολαμβάνονται παρὰ τῷ Δεσπότῃ τῆς παρρησίας ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ, ὅτε μέλλουσι τῶν ἀκτίων τῶν ἡλιακῶν φαιδρύτεραν ἀπολάμπειν· τότε γὰρ, φησὶν, ἐκλάμπουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος" (Ματθ. 13, 43)». ¹¹⁴

Ἡ παρρησία, ὡς πολιτικὸ δικαίωμα που δηλώνει τὴ θαρραλέα ἐκφραση γνώμης ἐνώπιον τοῦ πλήθους, μαζί με τὴν *ισηγορία* ἀποτελοῦσε προνόμιο για τοὺς ἀρχαίους Ἀθηναίους στο πλαίσιο τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος : ἐλεύθεροι παρρησία θάλλοντες οἰκοῖεν πόλιν κλεινῶν Ἀθηνῶν (Εὐριπ. Ἰπ. 422), ἐλευθερίας ἢ πόλις μεστή καὶ παρρησίας γίγνεται (Πλάτ. Πολ. 557b), τάληθῆ μετὰ παρρησίας ἐρῶ (Δημ. 6.31.).

ς΄ οἶκος : Ὁ οἶκος εἶναι ἀφιερωμένος σε ἓναν καθοριστικὸ σταθμὸ τῆς ζωῆς τοῦ Ἰωάννη, στὸν ἀσκητικὸ καὶ μοναχικὸ βίῳ του. Στους τρεῖς πρώτους στίχους συνεχίζεται τὸ ἐγκώμιο στα πνευματικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ ἀγίου, ὁ ὁποῖος γύρισε στὴν πατρίδα πλήρης θείας πεφηνῶς καὶ ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης (στ. 1), καὶ ὅπως λέει ὁ Γεώργιος

¹¹¹ SH 60 83.

¹¹² Mayer (2008) 41.

¹¹³ SC 341 372-376.

¹¹⁴ SC 50 230-231, Παπαδόπουλος (1999) τ. Β 227-228.

Αλεξανδρείας, ἐπὶ τὸν ἡσύχιον μᾶλλον ἐτρέπετο ἐπιθυμῶν ἀδιαλείπτως καὶ ἐν νῶ ἔχων τὸν μονήρη βίον.¹¹⁵ Συγκρατήθηκε ὁμως ἀπὸ τα δάκρυα τῆς μητέρας του, ἡ ὁποία τον παρακάλεσε νὰ μὴν τὴν καταστήσει γιὰ δευτέρη φορὰ χήρα, ὅπως ἀναφέρει ὁ Γεώργιος Αλεξανδρείας,¹¹⁶ ἀναπλάθοντας φανταστικά τὰ λόγια τῆς. Τὸ θέμα αὐτὸ αξιοποιεῖ ὁ ποιητὴς στους στίχους 4 καὶ 5 γιὰ νὰ ἐξάρει τὸν ἅγιο ὡς πρὸς τὸν σεβασμὸ που ἀπέδιδε στὴ μητέρα του. Ἐμεινε μαζί τῆς πρὸς βραχὺ (στ. 5), καὶ στὴ συνέχεια ἀναχώρησε κατ' ἐντολὴν τοῦ καλοῦντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, σαν νὰ τον καλοῦσε θεία φωνή, ὅπως τὸ παρουσιάζει ὁ ποιητὴς, μακρύνων καὶ φυγαδεύων καθ' ἡσυχίαν (στ. 7-8). Σχετικὴ εἶναι ἡ φράση ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς (54, 7-8) που δικαιολογεῖ τὸν μοναχικὸ βίον : καὶ εἶπα· τίς δώσει μοι πτέρυγας ὥσει περιστερᾶς καὶ πετασθήσομαι καὶ καταπαύσω; ἰδοὺ ἐμάκρυνα φυγαδεύων καὶ ἠύλισθην ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Ὁ Γεώργιος στὸν Βίον τοῦ ἁγίου ἀναφέρει πὼς ὁ φίλος τοῦ Βασίλειος εἶχε προηγηθεῖ στὴ μοναχικὴ ζωὴ καὶ προσκάλεσε τὸν Ἰωάννη μὲ σκοπὸ νὰ ἀκολουθήσει τὸ παράδειγμά του. Ὁ Παλλάδιος γράφει, καὶ ὁ Γεώργιος Αλεξανδρείας ἀντιγράφει, σχετικὰ μὲ τοὺς λόγους που οδήγησαν τὸν Ἰωάννη στὸν ἀσκητικὸ βίον : *νυττόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ συνειδότος μὴ ἀρκεῖσθαι τοῖς ἐν τῇ πόλει πόνοις, σφριγώσης τῆς νεότητος, εἰ καὶ σῶον ἦν τὸ φρονοῦν, καταλαμβάνει τὰ πλησίον ὄρη.*¹¹⁷ Παρέμεινε γιὰ τέσσερα χρόνια ἀσκούμενος κοντὰ σὲ ἕνα διάσημο Σύρο ἀσκητὴ καὶ ἐπειτὰ ἀποσύρθηκε σὲ σπήλαιο, ὅπου ἐξῆσε μόνος, ὡς ἀναχωρητὴς, γιὰ δύο περίπου χρόνια, καὶ σύμφωνα μὲ τὸν Παλλάδιο, *ἄπνος διετελεῖ τὸ πλεῖστον, ἐκμανθάνων τὰς τοῦ Χριστοῦ διαθήκας πρὸς ἐξοστρακισμὸν τῆς ἀγνοίας. Μὴ ἀναπεσὼν δὲ τὸν τῆς διαιτίας χρόνον, μὴ νύκτωρ, μὴ μεθ' ἡμέραν, νεκροῦται τὰ ὑπὸ γαστέρα, πληγεὶς ἀπὸ τοῦ κρύους τὰς περὶ τοὺς νεφροὺς δυνάμεις.* Αὐτὰ εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐπιβαρυνθεῖ ἡ υγεία του.¹¹⁸

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀσκήσεως συνέγραψε πραγματεῖες που ἀναφέρονται στὸν μοναχικὸ βίον ἢ στους συνασκητὲς του, ἐκθέτοντας τὴν ἀξία τοῦ μοναχικοῦ βίου, τὸν ὁποῖο παρουσιάζουν ὡς πραγματικὴ φιλοσοφία, καθὼς καὶ τὴ δύναμη τῆς ἀρετῆς. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τοὺς τίτλους *Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τὸν μοναχικὸν βίον, Σύγκρισις βασιλέως πρὸς μοναχόν, Περὶ κατανύξεως, Πρὸς Θεόδωρον.*¹¹⁹ Οἱ πληροφορίες που ὁ Χρυσόστομος δίνει γιὰ μοναχοὺς καὶ ἀσκητὲς ἀποτελοῦν τὴν πρώτη σημαντικὴ ἐπώνυμη πηγὴ γιὰ τὸν συριακὸ μοναχισμό.¹²⁰ Οἱ συχνὲς ἀναφορὲς σὲ πολλὰς ομιλίαι προσέφεραν τὸ ἐκκλησιαστικὸ καὶ θεολογικὸ θεμέλιο τοῦ μοναχισμοῦ καὶ προφύλαξαν ἀπὸ παρεκκλίσεις. Ἐτσι ὁ Χρυσόστομος ἐγίνε *πατράσι πατρί καὶ μοναστῶν ἀρχηγὸς ἐν ἀγῶσι θαυμαστοῖς καὶ κανόσι σεπτοῖς, ἐν θεωρίαις ὑψηλαῖς καὶ λόγοις γλυκεροῖς,* ὅπως ἐπισημαίνει ὁ ποιητὴς στους στίχους 10-11, *τύπος καὶ κανὼν τῶν μοναζόντων,* κατὰ τὴ διατύπωση τοῦ Φωτίου.¹²¹ Ὁ Γεώργιος Αλεξανδρείας περιγράφει τὴν ἐμφάνιση ἀγγέλου στὸν Ἰωάννη, ὁ ὁποῖος του λέει : *τῇ*

¹¹⁵ SH 60 88.

¹¹⁶ SH 60 90.

¹¹⁷ SC 341 108, SH 60 92 καὶ SC 342 33-36 ὅπου ἡ λίστα μὲ τὰ παράλληλα χωρία.

¹¹⁸ SC 341 110.

¹¹⁹ Χρήστου (1989) 248-255, Quasten (1960) 463, Baur (1959-1960) τ. I 104-113, Kelly (1995) 16-35.

¹²⁰ Παπαδόπουλος (1999) τ. Β' 19-35.

¹²¹ Henry (1959) 51.

γὰρ δοθείη σοι παρ' αὐτοῦ σοφία ἐκόσμησας τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ ἐπέπλησας τὰ φροντιστήρια τῶν ἀσκητῶν, δεδωκὼς αὐτοῖς καὶ κανόνας μοναχικοῦς.¹²²

Στα κείμενά του εντοπίζονται προσωπικές εμπειρίες από τους δικούς του ασκητικούς αγώνες και τις θεοπτικές του καταστάσεις. Ο ποιητής στον στίχο 9 λέει *θεόπτης ἄλλος δέδειξαι*, υπαινισσόμενος τον θεόπτη Μωυσή, που πρώτος είδε τον Θεό, *καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωυσῆν ἐνώπιος ἐνώπιω, ὡς εἶ τις λαλήσει πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον* (Ἔξ. 33, 11), ενώ στον στίχο 12 με το *ἐν θεωρίαις ὑψηλαῖς* κάνει λόγο για τα υπερκόσμια οράματα που βλέπουν οι μοναχοί.

ζ' οἶκος : Κεντρικό σημείο του οἴκου αποτελεί η ιστορία του οράματος (ὄπτασία) των αποστόλων Πέτρου και Ιωάννου του Θεολόγου, που φαίνεται να αντλεί ο ποιητής από τον Γεώργιο Αλεξανδρείας¹²³ και το οποίο επαναλαμβάνουν και οι μετά τον Γεώργιο Αλεξανδρείας βιογράφοι.

Εδώ ο ποιητής, απευθυνόμενος στον ίδιο τον άγιο, λέει *ὄπτασίας θεϊκῆς κατηξιώθης καὶ Πέτρον ... εἶδες γὰρ μεσονύκτιον* (στ. 2-3), σε αντίθεση με τον Γεώργιο που μιλάει για κάποιον μοναχό Ησύχιο, Σύρο στην καταγωγή που όταν ο Χρυσόστομος ήταν μοναχός στα περίχωρα της Αντιοχείας, μόνάζε στην ίδια μονή και είχε το προορατικό χάρισμα. Μια νύχτα κατά την οποία ο Ησύχιος ήταν άγρυπνος και προσευχόταν είδε σε ὄραμα δύο ἄνδρες να ἔρχονται πρὸς τον Ιωάννη, *τὸν μὲν ἕνα κρατοῦντα ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τόμον γεγραμμένον, τὸν δὲ ἕτερον κλεῖδας κατέχοντα*. Ο Χρυσόστομος ἔσπευσε να τους προσκυνήσει και να τους ρωτήσει ποιοι εἶναι, για να πάρει την απάντηση ὅτι εἶναι απεσταλμένοι ἀπὸ τον Θεό : *ἐκτείνας δὲ ὁ πρῶτος τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπίδεδωκεν αὐτῷ τὸν γεγραμμένον τόμον, ὃν κατεῖχεν, εἰπὼν· δέξαι τοῦτον τὸν χάρτην ἐκ τῶν χειρῶν μου. Ἐγὼ γὰρ εἰμὶ Ἰωάννης ὁ ἀναπεσὼν εἰς τὸ στήθος τοῦ Κυρίου ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ ... ὁ δὲ ἕτερος ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπίδεδωκεν αὐτῷ, ὥσπερ κατεῖχε κλεῖδας, λέγων· δέξαι καὶ ταῦτα. Ἐγὼ γὰρ εἰμὶ Πέτρος ὁ θερμὸς τῆ πίστει*.

Ο ποιητής συμπυκνώνει τον συμβολισμό του οράματος σε τρεις στίχους, *ἐκ τούτων δηλοῦντας τὴν ἐσομένην σοι χάριν τῆς θεολήπτου ἱεραρχίας καὶ θεοσδότου διδασκαλίας*. Τα κλειδιά συμβολίζουν ὅτι θα γίνει ἐπίσκοπος και το βιβλίο με την πολύτιμη γνώση του θείου λόγου ὅτι θα γίνει οἰκουμενικός διδάσκαλος, κατεχόμενος ἀπὸ τη χάρη του Θεοῦ. Ο ποιητής παρουσιάζει τα θεῖα πρόσωπα με τα αναγνωρίσιμα προσδιοριστικά τους, την ετυμολογική σύνδεση του Πέτρου με την πέτρα και την γνωστή ἀπὸ την εικονογραφική παράδοση απεικόνιση του Πέτρου με τα κλειδιά της Βασιλείας των Ουρανῶν, ὡς ἔμμεση αναφορά στο ευαγγελικὸ χωρίο : *σὺ εἶ ὁ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὃ ἐὰν δήσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὃ ἐὰν λύσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς*. (Ματθ. 16, 18-19). Ἦταν αὐτὸς που ομολόγησε πρῶτος ὅτι ο Χριστὸς εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. (Ματθ. 16, 17).

Ο Ιωάννης ο Θεολόγος εἶναι ὁ γόνος της βροντῆς, σύμφωνα με το κατὰ Μάρκον Ευαγγέλιο (3, 16-17), που διασώζει την πληροφορία ὅτι ο Ιησοῦς *ἐπέθηκεν ὄνομα τῷ Σίμωνι Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβου*.

¹²² SH 60 109.

¹²³ Πολέμης-Μίνεβα (2016) 198, SH 60 93-97.

καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα Βοανεργές, ὃ ἐστὶν υἱοὶ βροντῆς. Ὁ Χρυσόστομος αναφέρει συχνά ὅτι ἡ οικοδόμησις-θεμελίωσις τῆς Ἐκκλησίας γίνεται στὴν ὁμολογία τῆς ὀρθῆς πίστεως, ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ, ποὺ ἐξασφαλίζει τὴν ἐνότητα καὶ ἐκφράζεται ἀπὸ τὸν Πέτρο¹²⁴: Ὁ γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ αὐτοῦ (= τοῦ Πέτρου) οἰκοδομήσας καὶ οὕτω τειχίσας αὐτήν, ὡς μυρίους κινδύνους καὶ θανάτους αὐτῆς μὴ περιγενέσθαι, ὁ τῶν οὐρανῶν αὐτῷ τὰς κλεῖς δεδωκὼς καὶ τοσαύτης ἐξουσίας ποιήσας κύριον (PG 58 741).

Ὁ Ἰάκωβος μαζί με τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἰωάννη βρίσκονταν κοντὰ στὸν Κύριο καὶ βίωσαν μόνο αὐτοί, ἀπὸ τὸ στενὸ κύκλο τῶν δώδεκα, αρκετὰ θαυμαστὰ γεγονότα, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὴ Μεταμόρφωσις τοῦ Κυρίου (Ματθ. 17, 1-13). Ἐπίσης, μόνο στους τρεῖς αὐτοὺς μαθητὲς ἐπέτρεψε νὰ Τὸν ἀκολουθήσουν ὅταν ἀνέστησε τὴν κόρη τοῦ Ἰάειρου (Μᾶρκ. 5, 35-43). Τέλος, μόνο ἀπὸ ἐκείνους ζήτησε ὁ Χριστὸς νὰ Τὸν συνοδεύσουν στὸ τόπο τῆς προσευχῆς Του, στὴ Γεθσημανή, στὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν λίγο πρὶν τὴ σύλληψη καὶ τὸ ἐκούσιο Πάθος Του (Ματθ. 26, 36-46). Καὶ ὁ Ἰωάννης μετέχοντας στὴ δοθεῖσα χάρις γίνεται ἰσαπόστολος, μυστῶν προκρίτων Χριστοῦ εὐλογοῦντων σε τρανῶς καὶ μούντων σαφῶς τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ (στ. 11-12). Με τὸ μυστῶν προκρίτων Χριστοῦ (στ. 11) γίνεται λόγος γιὰ τοὺς πρώτους, τοὺς κορυφαίους μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ Πέτρος ἔχει χαρακτηριστεῖ ὁ πρόκριτος τῶν ἀποστόλων.¹²⁵ Στὸν ὕμνο στὸν Χρυσόστομο ποὺ ἀποδίδεται στὸν Ρωμανὸ σημειώνεται γιὰ τὸν ἅγιο : καὶ μαθητὴν ἑαυτοῦ τρισκαιδέκατον , σοφέ, συντάζας τοῖς αὐτοῦ ἀποστόλοις (οἰκ. ζ', στ. 11-12).

Τὸ ἐπιπνοίας (στ. 1) σε γενικὴ πτῶσις χρησιμοποιεῖται γενικά γιὰ νὰ δηλωθεῖ ἡ θεόπνευστη γραφή, μὴ ἀνθρώπων εἶναι συγγράμματα τὰς ἱερὰς βίβλους, ἀλλ' ἐξ ἐπιπνοίας τοῦ...πνεύματος βουλήματι τοῦ πατρὸς...διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ταύτας ἀναγεγράφθαι καὶ εἰς ἡμᾶς ἐληλυθέναι, σημειώνει ὁ Ωριγένης.¹²⁶ Τὸ ὄπτασις (στ. 2) δηλώνει τὸ ὄραμα, τὴν ἐμφάνισις τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ στὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη, τὴν ἐμφάνισις ἀγγέλων καὶ ἁγίων : καὶ μὴ εὐροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἦλθον λέγουσαι καὶ ὄπτασιαν ἀγγέλων ἑωρακένας, οἱ λέγουσιν αὐτὸν ζῆν (Λουκ. 24, 23), καυχᾶσθαι δὴ οὐ συμφέρει μοι· ἐλεύσομαι γὰρ εἰς ὄπτασις καὶ ἀποκαλύψεις Κυρίου (Α' Κορ. 12, 1), καὶ ἰδοὺ ὡς ὁμοίωσις υἱοῦ ἀνθρώπου ἤψατο τῶν χειλέων μου· καὶ ἤνοιξα τὸ στόμα μου καὶ ἐλάλησα καὶ εἶπα πρὸς τὸν ἐστῶτα ἐναντίον μου· Κύριε, ἐν τῇ ὄπτασίᾳ σου ἐστράφη τὰ ἐντός μου ἐν ἐμοί, καὶ οὐκ ἔσχον ἰσχύν (Δαν. 10, 16).

ἡ' οἶκος : Ὁ οἶκος εἶναι ἀφιερωμένος στὸν πρῶτο σταθμὸ τῆς ἱερωσύνης τοῦ Χρυσόστομου ὡς πρεσβυτέρου στὴν Ἀντιόχεια, ἐπὶ πρεσβυτερίου πρότερον βαθμὸν (στ. 5), σύμφωνα με τὸν ποιητὴ. Σύσσωμος ὁ λαὸς τῆς Ἀντιόχειας, ὅπως ἐπισημαίνεται συμπτκνωμένα στὸν πρῶτο στίχο, ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς καὶ δῆμος ἅπας, λαμβάνοντας ὑπόψη τὴ φήμη τοῦ ἁγίου καὶ κινούμενοι ἀπὸ θεῖα ἐμπνευση πρωτοστατοῦν στὴν ἀνάδειξή του ὡς μεγάλου κυβερνήτη τῆς ἐκκλησίας.

Ὁ Γεώργιος Ἀλεξανδρείας παρουσιάζει ὡς ἐξῆς τὴν υποδοχὴ τοῦ Ἰωάννη ἀπὸ τοὺς Ἀντιοχεῖς : συνήχθη πᾶς ὁ κλῆρος τῆς πόλεως καὶ πᾶσα ἡ πληθὺς ἀρχόντων τε καὶ ἰδιωτῶν καὶ τῶν ἐν στρατεύμασιν καὶ ἀξιιώμασιν διαπρεπόντων, οὐ μόνον δὲ τῶν πιστῶν

¹²⁴ Παπαδόπουλος (1999) τ. Β' (238-239).

¹²⁵ Lampe (1961) 1155.

¹²⁶ Lampe (1961) 529.

τῆς ἐκκλησίας τροφίμων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐλληνιζόντων θεάσασθαι αὐτόν. Ἐπλήσθη δὲ πᾶσα ἡ ἐκκλησία ἐκ τοῦ λαοῦ ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων... ἄγουσιν τὸν ὄσιον Ἰωάννην ἐπὶ τὴν χειροτονίαν τοῦ πρεσβυτερικοῦ βαθμοῦ.¹²⁷ Ο Γεώργιος Αλεξανδρείας, επαναλαμβάνοντας τον Παλλάδιο παρουσιάζει την επάνοδο του Ιωάννη στην εκκλησία της Αντιόχειας, ως αποτέλεσμα της επιβάρυνσης της υγείας του από τις εκούσιες κακουχίες του ασκητικού βίου, οὐκ ἐπαρκῶν δὲ ἑαυτῷ χρησιμεύειν διὰ τὴν ἀσθένειαν, συμπληρωμένη με την εικόνα του λιμανιού, πάλιν εἰσέρχεται ἐν τῇ πόλει καὶ καταλαμβάνει τὸν ἐκκλησιαστικὸν λιμένα.¹²⁸ Ανάλογη εικόνα του λιμανιού που δεν κατακλύζεται από κύματα παρουσιάζει και ο ποιητής στους στίχους 3 και 4, ἀγουσί σε πρὸς ἄκλυστον τῆς ἐκκλησίας ὄρμον, παραλλάσσοντας τη φράση ἄκλυστος λιμὴν, γνωστή και από την αρχαία παράδοση (Διόδ. 3. 44).

Ο Χρυσόστομος (PG 51 274-275) παρομοιάζει την πίστη με ασφαλές πλοίο, στο οποίο ο λογισμός μπορεί να προκαλέσει ναυάγιο. Ὅπως το πλοίο, όταν κλυδωνίζεται από τους ανέμους και τα κύματα, ρίχνει ἄγκυρα και ακινητοποιείται, ἔτσι και τον νου μας, ὅταν οἱ προσπίπτοντες ἔξωθεν λογισμοὶ κλυδωνίζωσιν, ἀγκύρας ἀσφαλέστερον ἐπεισελθοῦσα ἡ πίστις ἀπαλλάττει τοῦ ναυαγίου, ὥσπερ ἐν γαληνῷ λιμένι τῇ τοῦ συνειδότος πληροφορία τὸ σκάφος ὀρμίζουσα.

Στο αξίωμα αυτό ο Ιωάννης ξεχώρισε διαπρέπας ὑπερφυεῖ τῇ σοφία (στ. 6). Σύμφωνα μάλιστα με τον Γεώργιο Αλεξανδρείας η χειροτονία έγινε με θαυμαστό τρόπο, καθὼς περιστερὰ χρυσῆ κατελθοῦσα ἄνωθεν ἔστη ὑπὲρ κεφαλῆς τοῦ μακαρίου, ως δηλωτική της θείας χάριτος. Επιπλέον διέπρεψε ο Ιωάννης τῶν συγγραμμάτων καλλιπειαῖς καὶ διδαγμάτων ἡδυφθογγίαις (στ. 7-8), καθὼς συνέχισε τη συγγραφή πραγματειῶν, ενώ παρήγαγε το σημαντικότερο μέρος του ομιλητικού του έργου κατά την περίοδο αυτή. Ο επίσκοπος Φλαβιανός που τον χειροτόνησε του ανέθεσε το ειδικό καθήκον της σύνθεσης του κηρύγματος στην κεντρική εκκλησία της πόλης. Για δώδεκα χρόνια, από το 386 έως το 397 υπηρέτησε τη θέση αυτή με τόσο ζήλο, ικανότητα και επιτυχία, ὥστε καθιερώθηκε ως ο μεγαλύτερος από ἄμβωνος κήρυκας.¹²⁹

Ο ποιητής χρησιμοποιεί πάλι την εικόνα του ωκεανού (ὅπως και στον οἶκο γ´) στον στίχο 9, για να δείξει το εύρος και το βάθος της διδασκαλίας του Ιωάννη, καθὼς και σχετικό λεξιλόγιο με το νερό, τη ροή του νερού που συμβολίζει την ευγλωττία του, ἔργων καὶ λόγων ῥοαῖς, και τα αποτελέσματα της ζωογόνου ἀρδευσης των ψυχῶν, ποτίζων ψυχὰς, καταρδεύων πᾶσαν γῆν καὶ τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ (στ. 10-11), δια του θείου λόγου. Για το ὠκεανὸ ἀκένωτον τὸ ρεῖθρον (στ. 9) παραπέμπω στο ομηρικό : ποταμοῖο ῥέεθρα Ὠκεανοῦ, ὥσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται (Ὅμ. Ξ246). Τον παραλληλισμό της διδασκαλίας του Χρυσοστόμου με ποταμό που αρδεύει την Εκκλησία τον βρίσκουμε συχνά στην υμνολογία της 13^{ης} Νοεμβρίου και της 27^{ης} Ιανουαρίου, Σὺ τῆς ἀκενώτου πηγῆς ἀντλήσας τὰ ρεῖθρα, ποταμοὺς δογμάτων τῇ Ἐκκλησίᾳ προχέεις, ἐξ ὧν πάντες οἱ διψῶντες ἀντλοῦμεν νάματα χρυσόρειθρα, Χρυσόστομε. (Κανὼν Α´ 27^{ης} Ιανουαρίου, τροπάριον Θ´ Ωδῆς).

Αλληγορική παράσταση της διδασκαλίας του Χρυσοστόμου και της ωφέλειας, την οποία παρέχουν στους πιστούς οι ερμηνείες του, συμβολίζονται με τους κρουνοὺς

¹²⁷ SH 60 113.

¹²⁸ SH 60 107, SC 341 110.

¹²⁹ Baur (1959-1960) τ. I 206-230, Kelly (1995) 82-103.

ύδατος που εκρέουν είτε από το αναλόγιο, είτε από το ειλητάριο του αγίου στο εικονογραφικό θέμα που ονομάζεται «Πηγή σοφίας» προς τιμήν του αγίου.¹³⁰ Η παράσταση της Πηγής της σοφίας επεκτείνεται και στους άλλους δύο από τους τρεις ιεράρχες. Στην υμνολογία της γιορτής των Τριών Ιεραρχών, την οποία συνέθεσε ο Ιωάννης Μαυρόπουλος, μητροπολίτης Ευχαΐτων, που θεωρείται και ο εμπνευστής του κοινού εορτασμού τους, η διδασκαλία των τριών ιεραρχών παρομοιάζεται με ποταμό. Το απολυτίκιο της γιορτής αναφέρει σχετικά *τοὺς μελλιρύτους ποταμοὺς τῆς σοφίας, τοὺς τὴν κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσαντας.*

Για τους στίχους 6-8, ο ποιητής φαίνεται να είναι κοντά στις πηγές, τον Παλλάδιο που αναφέρει σχετικά, *καὶ διαπρέπας τρὶς τέσσαρα ἔτη ἐν τῇ τῶν Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ ἀποσεμνύνει τὸ ἐκεῖσε ἱερατεῖον τοῦ βίου τῆ ἀκριβείᾳ τοὺς μὲν ἀλίζων τῆ σωφροσύνη, τοὺς δὲ φωτίζων τῆ διδασκαλίᾳ, τοὺς δὲ ποτίζων τοῖς τοῦ πνεύματος νάμασιν,* ενώ ο Γεώργιος Αλεξανδρείας απομιμείται, *διατρίψας δὲ ἐν τῇ τῶν Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ δωδεκαετῆ χρόνον, ἀποσεμνύνει τὸ ἐκεῖσε ἱερατεῖον τῆ ἀκριβείᾳ τοῦ βίου, τοὺς μὲν ἀγιάζων τῆ σωφροσύνη, τοὺς δὲ φωτίζων τῆ διδασκαλίᾳ.*¹³¹ Ἐντεῦθεν καὶ ἐπλήρωσας τὴν οἰκουμένην ἅπασαν λέει ο ποιητής στον στίχο 10, παραπέμποντας στην Προς Ρωμαίους επιστολή (10, 18), όπου ο απόστολος Παῦλος αναφέρεται στο φωτεινό κήρυγμα των αποστόλων : *εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.*

Σχετικά με το *πιανθέντες* (στ. 2) αναφέρω το ακόλουθο, *θεωρῶν ὀφθαλμοὺς καλὰ εὐφραίνει καρδίαν, φήμη δὲ ἀγαθὴ παινεῖ ὅσα (Παρ. 15, 30).* Η εικόνα του κυβερνήτη (στ. 4) συναντάται στην Αγία Γραφή, *καὶ κατακείσῃ ὥσπερ ἐν καρδίᾳ θαλάσσης καὶ ὥσπερ κυβερνήτης ἐν πολλῶ κλύδωνι. (Παρ. 23, 34), καὶ πᾶς κυβερνήτης καὶ πᾶς ὁ ἐπὶ τόπον πλέων, καὶ ναῦται καὶ ὅσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται, ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν (Ἀποκ. 18, 17).* Στον επόμενο οἶκο έχουμε τη φράση *ἄριστος κυβερνήτης* όπου το «κυβερνήτης» δηλώνει το αξίωμα του επισκόπου.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο χαρακτηρισμός της Αντιόχειας ως πόλης του Θεού στον στίχο 12. Η πιο γνωστή βιβλική αναφορά σχετικά με την Αντιόχεια έχει να κάνει με το ότι ήταν σε αυτή την πόλη όπου οι οπαδοί του Χριστού πρώτη φορά χλευαστικά αναφέρθηκαν ως «Χριστιανοί» (Πράξ. 11, 26). Η εκκλησιαστική παράδοση υποστηρίζει ότι η Εκκλησία της Αντιόχειας ιδρύθηκε από τον Απόστολο Πέτρο και ότι απετέλεσε το κέντρο για να διαδοθεί ο χριστιανισμός στις επαρχίες της Μ. Ασίας, της Ελλάδας αλλά και της Ρώμης. Καθοριστικό γεγονός για την καθαγίαση της πόλης στάθηκε ο σεισμός του 526, όπου ο σταυρός εμφανίστηκε στον ουρανό και η Αντιόχεια ονομάστηκε το 528 «Θεούπολις» προς εξευμενισμό για τις σύγχρονες τότε συμφορές.¹³²

θ' οἶκος : Στον οἶκο αυτόν παρουσιάζεται η ανάρρηση του Χρυσοστόμου στον επισκοπικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης.¹³³ Στους πρώτους στίχους έχουμε ένα σύντομο χρονικό των γεγονότων, ξεκινώντας από τον θάνατο του Νεκταρίου Κωνσταντινουπόλεως (στ. 1-2). Τονίζεται η αξιοσύνη του προσώπου, *ἄγιος διάδοχος,*

¹³⁰ Ξυγγόπουλος (1942-1944) 1-36.

¹³¹ SC 341 112, SH 60 113-114.

¹³² Mango (1991) 113-116.

¹³³ Baur (1959-1960) τ. II 1-17.

ὥσπερ ἤδη προώριστο (στ. 3). Ο Γεώργιος Αλεξανδρείας παραθέτοντας διάλογο μεταξύ του Φλαβιανού Αντιοχείας και του Χρυσοστόμου, προκειμένου να αποδεχτεί ο τελευταίος την εκλογή του στην επισκοπή της Κωνσταντινούπολης σημειώνει : ἃ προώρισεν ὁ θεὸς, ταῦτα πάντως μέλλουσιν καὶ πέρας λαβεῖν.¹³⁴ Ο απόστολος Παῦλος γράφει : οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε, καὶ οὓς ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν, οὓς δὲ ἐδικαίωσε, τούτους καὶ ἐδόξασε (Ρωμ. 8, 30).

Το ψήφω πάντων προκέκρισαι στον 3^ο στίχο παραπέμπει στον Σωκράτη που μας δίνει την πληροφορία ότι ο Αρκάδιος είχε προσκαλέσει αριθμό επισκόπων, οι οποίοι μαζί με τον κλήρο και τον λαό, *ψηφισαμένων τούτο τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου* (PG 67 661), επικύρωσαν την αυτοκρατορική εκλογή. Την ίδια πληροφορία επαναλαμβάνει και ο Γεώργιος Αλεξανδρείας, *ψηφίσματι κοινῶ πάντων ὁμοῦ, κληρικῶν τέ φημι καὶ λαϊκῶν*.¹³⁵ Στον 4^ο στίχο γίνεται λόγος για τη φυγή του Ιωάννη από την Αντιόχεια κρυφά, *λεληθότως* (στ. 4), χωρίς αναφορά στους λόγους αυτής της μυστικότητας. Ο Παλλάδιος κάνει λόγο για επιστολή από τον αυτοκράτορα προς τον κόμητα της Αντιόχειας, *ἀποφρητὶ ἐξαποστεῖλαι τὸν Ἰωάννην, μὴ ταραζάντα τὴν Ἀντιοχέων*,¹³⁶ και ο Γεώργιος Αλεξανδρείας κάνει εκτενή αναφορά τόσο στην απροθυμία του Ιωάννη να αποδεχτεί το βάρος του αξιώματος, όσο και στις αντιδράσεις του λαού της Αντιόχειας καταλήγοντας, *πάντων ἀγνοούντων καὶ αὐτοῦ Ἰωάννου μὴ τάραχον ἐμποιοῦντος τῇ πόλει*.¹³⁷ Σύμφωνα με τον Παλλάδιο και τον Γεώργιο, μέσω της επιστολής παρακαλούσαν τον Ιωάννη να βγει έξω από την πόλη όπου υπήρχαν μαρτύρια και αφού τον ανέβασαν σε μεταφορικό μέσο, παραπλανητικά τον μετέφεραν στην πρωτεύουσα.

Η είσοδος του Ιωάννη στην πόλη παρουσιάζεται στους στίχους 6-7, *ἐντίμως ὑποδεχθεῖς ἐν πανδήμοις τιμαῖς καὶ κρότοις*. Την ένθερμη υποδοχή του Ιωάννη στην Κωνσταντινούπολη παρουσιάζει ο Γεώργιος Αλεξανδρείας : *ἐξελθεῖν πᾶσαν τὴν σύγκλητον καὶ τοὺς πρωτεύοντας τῆς πόλεως καὶ τὸν κληρον εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ καὶ εἰσαγαγεῖν μετὰ πάσης τιμῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ*.¹³⁸ Η χαρά του λαού ήταν ειλικρινής και πολλοί συγκεντρώθηκαν στον ναό για να τον ακούσουν. Ο Ιωάννης ξεκίνησε με κήρυγμα κατά των Αρειανῶν λέγοντας : *Μίαν ὑμῖν διελέχθην ἡμέραν, καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οὕτως ὑμᾶς ἐφίλησα, ὡς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ πρώτης ὑμῖν συντραφεῖς οὕτως ὑμῖν συνεδέθην τοῖς τῆς ἀγάπης δεσμοῖς, ὡς χρόνον ἄφατον τῆς ἡδίστης ὑμῶν ἀπολαύσας συνουσίας. Τοῦτο δὲ γέγονεν, οὐκ ἐπειδὴ φιλικός τις ἐγὼ καὶ ἀγαπητικός ἀλλ' ἐπειδὴ ποθεινοὶ καὶ ἐπέραστοι μάλιστα πάντων ὑμεῖς. Τis γὰρ ὑμῶν οὐκ ἂν ἀγάσαιο καὶ θαυμάσαιε τὸν πεπρωμένον ζῆλον, τὴν ἀνυπόκριτον ἀγάπην, τὴν περὶ τοὺς διδασκάλους εὖνοιαν, τὴν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν, ἅπερ ἅπαντα ἱκανὰ καὶ λιθίνην ἐπισπάσασθαι ψυχὴν; Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης, ἐν ἧ καὶ ἐτέχθημεν καὶ ἐτρέφημεν καὶ ἐπαιδεύθημεν, οὐκ ἔλαττον ὑμᾶς φιλοῦμεν· ἀδελφὴ γὰρ ἐκείνης αὕτη, καὶ διὰ τῶν ἔργων τὴν συγγένειαν ἐπεδείξασθε. Εἰ δὲ πρεσβυτέρα κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνη, ἀλλὰ θερμότεραν κατὰ τὴν πίστιν αὕτη· πλείων ὁ σύλλογος ἐκεῖ, καὶ λαμπρότερον τὸ θέατρον, ἀλλὰ μείζων ἐνταῦθα ἢ ὑπομονὴ, καὶ πλείων τῆς ἀνδρείας ἢ ἐπίδειξις. Λύκοι πανταχόθεν τὰ πρόβατα περιστοιχίζονται, καὶ τὸ ποίμνιον οὐκ ἀναλίσκεται* (PG 48 796).

¹³⁴ SH 60 125.

¹³⁵ SH 60 124.

¹³⁶ SC 341 114.

¹³⁷ SH 60 127.

¹³⁸ SH 60 127.

Στη συνέχεια, ο ποιητής πλέκει το εγκώμιο του Ιωάννη ως πατριάρχη, αξιοποιώντας εκ νέου την έννοια του φωτός, *μέγας ὡς φωστήρ, λελαμπρυσμένος, ἐν διαπύρῳ καρδίας πόθῳ*. Αναδείχτηκε *ἄριστος κυβερνήτης* (στ. 10), έχοντας τη θεία χάρη. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εικόνα του ιεράρχη που από υψηλό παρατηρητήριο κοιτά όλον τον κόσμο και τον κυβερνά, *ἐξ ὕψηλῆς σκοπιᾶς κατοπεύων ἀπ' αὐτῆς ἕως περάτων τῆς γῆς, οἴκουμένης ὡς λαχὼν ἐπιστασίαν*. Την έννοια της σκοπιάς συναντούμε και στην Πολιτεία του Πλάτωνα (445c) : *καὶ μὴν, ἦν δ' ἐγώ, ὥσπερ ἀπὸ σκοπιᾶς μοι φαίνεται, ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἀναβεβήκαμεν τοῦ λόγου, ἐν μὲν εἶναι εἶδος τῆς ἀρετῆς, ἄπειρα δὲ τῆς κακίας, τέτταρα δ' ἐν αὐτοῖς ἄττα ὧν καὶ ἄξιον ἐπιμνησθῆναι*.

Η αναφορά στην οικουμένη στον 12^ο στίχο φέρνει στο νου τον τίτλο του οικουμενικού πατριάρχη. Ο όρος απαντά κανονικά ως τίτλος του αρχιεπισκόπου Κωνσταντινούπολης από τον 6^ο αιώνα. Με τον Ιωάννη Δ' τον Νηστευτή στα τέλη του 6^{ου} αιώνα χρησιμοποιείται σε επίσημα έγγραφα. Τον 9^ο αιώνα με τον Φώτιο εισάγεται στο επίσημο πρωτόκολλο. Με την αυστηρή του έννοια, ο όρος δήλωνε την ανωτερότητα του ορθόδοξου πατριάρχη της οικουμενικής αυτοκρατορίας του Βυζαντίου, της οποίας η επικράτεια ήταν η αυτοκρατορική πρωτεύουσα και όχι την ανωτερότητα σε σχέση με όλο τον κόσμο.¹³⁹

ὁ οἶκος : Ο οἶκος δομεῖται πάνω στην αντίθεση και αντίφαση ανάμεσα στο θεάρεστο έργο του Χρυσοστόμου στην επισκοπή της Κωνσταντινούπολης και στη σκευωρία που εξυφάνθηκε εις βάρος του από φθόνο. Με τον πρώτο στίχο ο ποιητής αναφέρεται στον Θεό προτάσσοντας δύο ιδιότητες, *ὁ πατήρ τῶν ὀρφανῶν κριτῆς χηρῶν τε*, ιδιότητες που ο Χρυσόστομος καθ'ομοίωσίν Του προσπάθησε να υιοθετήσει από την πρώτη στιγμή της ανάρρησής του *πρὸς θρόνον ὕψηλότατον* (στ. 3). Ο Ιωάννης εφαρμόζει τον θείο λόγο, *θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος παρὰ τῶ Θεῷ καὶ πατρὶ αὕτη ἐστίν, ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανούς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου* (Ιάκ. 1, 27). Ο Θεός, *ἐκ προνοίας τῆς κρείττονος*, τον επέλεξε *ὡς πατέρα κοινὸν καὶ κηδεμόνα* (στ. 2-3), ὡστε να επιδοθεῖ *εἰς ἔλεγχον τοῦ ψεύδους, εἰς λάμπριν ἀληθείας καὶ τῆς ὀρθοδοξίας, εἰς οἶκτον πενήτων καὶ πτωσίν πλεονεξίας, δικαιοσύνης εἰς εὐνομίαν καὶ ἀδικίας εἰς καταδίκην* (στ. 4-8). Με την εμφαντική επανάληψη της εμπρόθετης μορφής «εἰς με αιτιατική» συμπυκνώνει ο ποιητής τους κύριους τομείς δράσης του Ιωάννη, την εκπλήρωση ενός προορισμού στο πλαίσιο του σχεδίου του Θεού για τη σωτηρία των ανθρώπων. Η θεόσδοτη αποστολή βρίσκεται στον αντίποδα της συνωμοσίας που υποκινήθηκε από φθόνο, *ὁ φθόνος ... συνεκίνησεν ἐπιβουλής μηχανήματα μανιωδῶς* (στ. 9-11).

Ο Ιωάννης ως πατέρας κοινός και κηδεμών επιδόθηκε με ιδιαίτερο ζήλο στην πνευματική και ηθική καθοδήγηση του λαού της πρωτεύουσας και στην ανάδειξη των πνευματικῶν δυνάμεων των χριστιανῶν με τις ομιλίες και το προσωπικό του παράδειγμα, στηλιτεύοντας την έκλυση των ηθῶν, την φιλαργυρία, την πλεονεξία, την πολυτέλεια. Ο αυστηρός έλεγχος που ασκούσε προς κάθε φορέα του ψεύδους προτάσσεται από τον ποιητή, ο οποίος φαίνεται να ακολουθεῖ το πνεῦμα των πηγῶν του. Ο Γεώργιος Αλεξανδρείας επαναλαμβάνοντας τον Παλλάδιο¹⁴⁰ λέει : *ἄρχεται τῶν πραγμάτων ἐπιμελείας ἀπὸ τῆς λογικῆς ἀρξάμενος σάλπιγγος, τῆς τῶν πραγμάτων*

¹³⁹ Papadakis (1991) 675-676, Baur (1959-1960) τ. II 129-136.

¹⁴⁰ SC 341 118-120, SH 60 132-133.

δοκιμασίας ὀλιγάκις καταχρώμενος· καὶ τῇ ἐλεγκτικῇ βακτηρίᾳ κατατείνει λόγον κατὰ τῆς ἀδελφοζωΐας ἐπιπλάσεως, τὸ δὲ ἀληθὲς κατὰ τῆς ἀσχήμου κακοζωΐας περὶ τῶν καλουμένων παρεισάκτων ἀποδεικνύς ἐν αἰρέσει κακῶν ἀμείνους εἶναι τοὺς πορνοτρόφους· [...] Ἐντεῦθεν θλίβεται τὸ ἀφιλόθεον μέρος τοῦ κλήρου πυρέττον τὸ πάθος. Μετ' ἐκεῖνον τὸν λόγον ἄρχεται κατὰ τῆς ἀδικίας, καταστρέφων τὴν ἀκρόπολιν τῶν κακῶν τῆς πλεονεξίας εἰς οἰκοδομὴν τῆς δικαιοσύνης· τοῦτο γὰρ ἴδιον τῶν σοφῶν ἀρχιτεκτόνων, πρότερον καταστρέψαι τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ψεύδους καὶ εἰς ὕστερον θεῖναι τὸ θεμέλιον τῆς ἀληθείας, ὡς λέγεται παρὰ τῷ προφήτῃ (Ἱερ. 1,10) «Καθέστηκά σε ἐπ' ἔθνη καὶ βασιλείας κατασκάπτειν καὶ οἰκοδομεῖν», τῷ μὲν ὡς γεωργῶ, τῷ δὲ ὡς οἰκοδόμῳ. Ἐκ τούτου ταράσσεται πάλιν τὸ μέρος τῶν βαλλαντιοσκόπων. Συνεχίζει ὁ Γεώργιος Αλεξανδρείας, συμπληρώνοντας τὸ ἐλεγκτικὸ ἔργο τοῦ Ἰωάννη, ἐξήλεγχεν δὲ τοὺς πλεονέκτας... ἐκόλαζεν δὲ καὶ τοὺς φιληδόνους... μνεῖαν ἐποιεῖτο τῆς φροντίδος τῶν πενήτων. Μάλιστα κατὰ τὴν ἀκρόαση ἀπὸ τὸν αυτοκράτορα, ὁ Ἰωάννης προεξαγγέλλοντας τὸ ἔργο τοῦ χρησιμοποιοῦν τὴν φράση ἀπὸ τὴν δευτέρῃ ἐπιστολῇ στὸν Τιμόθεο (4, 2) τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἔλεγχον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον γιὰ τοὺς φαύλους.¹⁴¹

Ὁ ποιητὴς προβάλλει στὸν ὕμνο, παράλληλα πρὸς τὸν αὐστηρὸ ἔλεγχο ποὺ ἀσκούσε ὁ Ἰωάννης στὸς πλουσίους, εἰς πτωσὶν πλεονεξίας, καὶ τὴν μέριμνά του γιὰ τοὺς φτωχοὺς, εἰς οἶκτον πενήτων (στ. 6). Ὁ Ἰωάννης, σύμφωνα με τὸν Παλλάδιο καὶ τὸν Γεώργιο Αλεξανδρείας, μετρίασε τὰ ἐξόδα τῆς ἐπισκοπῆς, ἐκτίσεν νοσοκομεῖα ἀναλαμβάνοντας ἔργα κοινωνικῆς πρόνοιᾳς. Τὴν προσοχὴν τοῦ συγκέντρωσαν οἱ κάθε εἶδους δυστυχεῖς καὶ γι' αὐτὸ ἔλαβε πρακτικὰ μέτρα γιὰ τὴν ἀνακούφισή τους, ἀξιοποιώντας κάθε πηγὴ πλοῦτου, ἐκποιώντας ἀκόμα καὶ πολυτελῆ ἀντικείμενα τοῦ ἐπισκοπικοῦ μεγάρου καὶ καταργώντας τὰ ἐπίσημα γεύματα.

Ὁ Παλλάδιος καὶ ὁ Γεώργιος κάνουν λόγο γιὰ τῶν χηρῶν τὴν κηδεμονίαν, τῶν ὀρφανῶν τὴν παραμυθίαν, ποὺ ἀποτελέσαν προτεραιότητα γιὰ τὸν ἅγιο. Ὄταν ὁ Ἰωάννης ἐγένετο ἐπίσκοπος ἔλαβε μέτρα γιὰ τὴν ἠθικὴ κάθαρση τῶν ταγμάτων τῶν χηρῶν καὶ τῶν διακονιστῶν. Ὁ Γεώργιος Αλεξανδρείας δανεῖζεται ἀπὸ τὸν Παλλάδιο καὶ γράφει με μικρὲς παραλλαγές : Μετὰ τοῦτο οὖν προσκαλεῖται τῶν χηρῶν τὸ τάγμα, ἐκπερινοστῶν ἐν αὐταῖς τὰς οὐκ ὀρθῶς ἀναστρεφόμενας· καὶ εὐρῶν φιλοσάρκους τινὰς παραινεῖ ἢ νηστεῖαν ἀναλαβεῖν ἀπεχομένας βαλανείων καὶ περιέργων ἱματίων ἢ θᾶπτον χωρεῖν ἐπὶ δεύτερον γάμον, ἵνα μὴ ὑβρίζεται ὁ νόμος τοῦ θεοῦ.¹⁴² Ἡ ἀναφορὰ στὶς χήρες φέρνει στὸ νοῦ μας καὶ κυρίες τῆς αὐλῆς τῆς Εὐδοξίας, χήρες ἀξιωματοῦχων ποὺ ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν Παλλάδιο ὡς ταραζάνδρειαὶ καὶ ἀνασείστριαὶ νὰ πλαισιώνουν τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Ἰωάννη, ἡ Μάρσα Προμότου, ἡ Καστρικία ἡ Σατορνίνου καὶ ἡ Εὐγραφία.¹⁴³ Στὶς ομιλίαις του ὁ Χρυσόστομος κατέκρινε τὴν φιλοτιμίαν τους : γραῖδες οὐσαι διὰ τὸν χρόνον, τί ἀνηβᾶν παραβιάζεσθε τὸ σῶμα, βοστρύχους ἐπὶ τοῦ μετώπου φέρουσαι καθάπερ ἑταιρίδες, ὑβρίζουσαι καὶ τὰς λοιπὰς ἐλευθέραις, ἐπὶ ἀπάτη τῶν συντυγχανόντων, καὶ τοῦτο χῆραι;¹⁴⁴ Στὸν ἀντίποδα βρίσκονται χήρες ὅπως ἡ Ὀλυμπιάς ποὺ προσέφερε ἠθικὴ καὶ οικονομικὴ στήριξη στὸ φιλανθρωπικὸ ἔργο τοῦ Ἰωάννη.

¹⁴¹ SH 60 131.

¹⁴² SC 341 122-124, SH 60 137.

¹⁴³ SC 341 94.

¹⁴⁴ SC 341 162-163.

Στόχος του Ιωάννη υπήρξε και η εξυγίανση του κλήρου από κακές πρακτικές όπως το πάθος της φιλαργυρίας και έλαβε μέτρα κατά των «βαλλαντιοσκόπων» κληρικών που πλούτιζαν από την ιερωσύνη, καθώς και μέτρα εναντίον εκείνων που ζούσαν με «συνεισάκτους». Σε περιοδεία του κατά το 401 στη Μικρά Ασία¹⁴⁵ καταδικάστηκαν με σύνοδο στην Έφεσο σιμωνιακοί επίσκοποι και αφαιρέθηκαν ναοί των Ναβατιανών και των Τεσσαρασκαιδεκατιστών. Χειροτόνησε μητροπολίτη Εφέσου τον διάκονό του Ηρακλείδη, προκαλώντας το μίσος των θιγομένων, οι οποίοι θεώρησαν αντικανονική την επέμβασή του. Ομάδα δυσαρεστημένων κληρικών, από τους Ακάκιο Βεροίας, Αντίοχο Πτολεμαΐδας και Ισαάκ μοναχό, όλοι από τη Συρία, από δύο πρεσβύτερους και πέντε διακόνους, στρέφεται κατά του Ιωάννη. Συνέβαλε και ο Σεβηριανός Γαβάλων,¹⁴⁶ στενός συνεργάτης του Ιωάννη που υπονόμεισε το έργο του. Ο αρχιδιάκονος Σεραπίων συνέβαλε με την άκαμπτη στάση του στην ενίσχυση της δυσαρέσκειας προς το πρόσωπό του.

Ενορχηστρωτής των αντιπάλων του Ιωάννη παρουσιάζεται ο Θεόφιλος Αλεξανδρείας.¹⁴⁷ Παλαιός οπαδός του Ωριγένη είχε αναγκαστεί από ανθρωπομορφιστές μοναχούς να αποκηρύξει τον Αλεξανδρινό διδάσκαλο. Όταν ο ευνοούμενός του Ισίδωρος ήρθε σε ρήξη μαζί του με αφορμή την αξιοποίηση μεγάλης δωρεάς σε φιλανθρωπία και κατέφυγε στους Μακρούς Αδελφούς, τέσσερις ηγέτες των μοναχών της Νιτρίας, ο Θεόφιλος τους καταδίωξε. Αυτοί πήγαν στην Κωνσταντινούπολη και ζήτησαν φιλοξενία από τον Χρυσόστομο, χωρίς να γίνουν δεκτοί σε εκκλησιαστική κοινωνία. Το 402 κλήθηκε ο Θεόφιλος στην πρωτεύουσα για να δώσει εξηγήσεις για τις κατηγορίες εναντίον του από τους μοναχούς της Νιτρίας σε σύνοδο στην οποία θα προήδρευε ο Χρυσόστομος. Ο Θεόφιλος θεώρησε υπεύθυνο τον Χρυσόστομο και με τη συνεργασία της αυτοκράτειρας Ευδοξίας κατάφερε να αντιστρέψει τα επιχειρήματα εναντίον του. Κάτω από την πίεση της αυτοκράτειρας Ευδοξίας, του Θεοφίλου και άλλων εκκλησιαστικών και λαϊκών κύκλων, συγκλήθηκε σύνοδος 36 επισκόπων, οι οποίοι εκτός από επτά, ήταν από την Αίγυπτο και ήταν εχθροί του Ιωάννη. Αυτή ήταν η σύνοδος «ἐπὶ Δρῦν» η οποία καταδίκασε τον Χρυσόστομο με 29 κατηγορίες.

Ο ποιητής ακολουθώντας τις πηγές κάνει λόγο για συνομωσία που εξυφάνθηκε εναντίον του Ιωάννη, *ἐπιβουλῆς μηχανήματα* (στ. 10), υποκινούμενη από φθόνο. Ο Παλλάδιος χρησιμοποιεί τον όρο *συσκευή* και ο Γεώργιος Αλεξανδρείας σημειώνει, *οὐκ ἦνεγκεν ὁ φθόνος τὰς τῆς ἐκείνου φιλοσοφίας μαρμαρυγὰς, ἀλλὰ ταῖς οἰκείαις χρησάμενος μηχαναῖς τὴν βασιλεύουσαν πόλιν, μᾶλλον δὲ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν τῆς ἐκείνου γλώττης ἐστέρησεν καὶ φρενός.*¹⁴⁸ Ο Παλλάδιος προβαίνει σε μια συμπυκνωμένη παρουσίαση αυτής της σκευωρίας σε δύο σημεία, τα οποία παρουσιάζει συνενωμένα και ο Γεώργιος στον Βίο του.¹⁴⁹ Αυτή η εκδοχή, των υποστηρικτών του Ιωάννη, παρουσιάζεται και στους μεταγενέστερους βίους και θεωρήθηκε η αυθεντική ερμηνεία των γεγονότων. Φαίνεται ότι ο Ιωάννης, όταν έγινε επίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, βρέθηκε αντιμέτωπος με αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα

¹⁴⁵ Baur (1959-1960) τ. II 137-154, Kelly (1995) 163-180.

¹⁴⁶ Baur (1959-1960) τ. II 155-164, Kelly (1995) 181-190.

¹⁴⁷ Kelly (1995) 191-202.

¹⁴⁸ SC 341 76, SH 60 173.

¹⁴⁹ SC 341 173-174.

και ανταγωνισμούς, όπου εμπλέκονταν ισχυροί εκκλησιαστικοί κύκλοι, υψηλοί αξιωματούχοι της αυτοκρατορικής αυλής, καθώς και η ίδια η αυτοκράτειρα Ευδοξία.¹⁵⁰

Γράφει ο Παλλάδιος : *οί δὲ μετὰ ταῦτα τῆς πονηρᾶς πηγῆς ὄχαιοί, ὡς ἅπας ὁ περίγειος ἐπίσταται χῶρος, εἰσὶν Ἀκάκιος καὶ Ἀντίοχος καὶ Θεόφιλος καὶ Σευηριανός,*¹⁵¹ *οἱ λεγόμενοι μὲν ὁ μὴ εἰσιν, ὄντες δὲ ὁ λέγεσθαι οὐκ ἀνέχονται· τοῦ δὲ τάγματος τῶν κληρικῶν πρεσβύτεροι δύο, διάκονοι δὲ πέντε, οἱ μὲν ἐξ ἀκαθάρτου, οἱ δὲ ἐκ κακωτικοῦ ἀριθμοῦ συναγόμενοι, –οὐκ οἶδα δὲ εἰ ἀκίνδυνον τοὺς τοιοῦτους λέγειν πρεσβυτέρους ἢ διακόνους· τῆς δὲ τοῦ βασιλέως αὐλῆς δύο ἢ τρεῖς μόνοι, οἱ καὶ ἐνεύρωσαν τοὺς περὶ Θεόφιλον, στρατιωτικῇ βοηθείᾳ συνεπαγωνιζόμενοι· γυναικῶν δὲ πρὸς ταῖς φημιζομέναις τρεῖς, χῆραι μὲν, ἀνδρόπλουτοι δέ, ἐπ’ ὀλέθρῳ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας τὰ ἐξ ἀρπαγῆς χρήματα κεκτημένοι, ταραζάνδρια καὶ ἀνασείστρια, Μάρσα Προμότου γυνή, καὶ Καστρικία ἢ Σατορνίνου, καὶ Εὐγραφία, ἀμφιμανῆς τις, –τὰ δὲ λοιπὰ αἰδοῦμαι καὶ λέγειν. Αὗται καὶ οὗτοι νωθοκάρδιοι ὄντες ἐν τῇ πίστει, καθάπερ φάλαγξ οἰνομανῆς, εἰς μίαν συναχθέντες μισοδιδασκαλίας γνώμην, χεῖμαρρον ἀπωλείας κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης εἰργάσαντο.*¹⁵² Επίσης αλλοῦ γράφει : *Ἐκ τούτου προκαταλαμβάνει φθόνος τὰς διανοίας τῶν μισθωτῶν ποιμένων ἐλεγχομένων ἐκ τοῦ παραλλήλου. Μὴ δυνηθέντες δὲ αὐτοῦ περιγενέσθαι διὰ τὸ μὴ ἐπικαλέσασθαι τὸν καταλύτην τοῦ φθόνου Σωτῆρα, πλέκουσι διαβολὰς κατὰ τοῦ Ἰωάννου, μεταποιήσαντες αὐτοῦ τινὰς ὁμιλίας εἰς ὕθλους κατὰ τῆς βασιλείας καὶ ἐτέρων τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως. Συνέβη δὲ κατ’ ἐκεῖνο καιροῦ ἐπιστάντα Ἀκάκιον, τὸν ἐπίσκοπον Βεροίας, ἀστοχῆσαι, ὡς ἔλεγεν, καταγωγίου καλοῦ.*¹⁵³ Για τον Παλλάδιο ο κύριος φορέας της συνομοσίας είναι ο Θεόφιλος Αλεξανδρείας : *ὡς δὲ «ἐξέλιπον ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσεις,» καὶ οὐχ εὔρον οὐδέν, ἀποστέλλουσιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν πρὸς τὴν εὐχέρειαν Θεοφίλου, καλουμένου Ἀμφαλλάξ, τὰ τοιαῦτα σοφῶς ἀρχιτεκτονοῦντος. Ὅς, ἐξαυτῆς ἀναπτύξας αὐτοῦ τὰ τῆς διανοίας βιβλία μετὰ πολλῆς τῆς ληστρικῆς ἡσυχίας, ἠρεῦνα ζητῶν τρόπον προφάσεως κὰν τῆς τυχοῦσης.*¹⁵⁴

Η έννοια του φθόνου επαναλαμβάνεται δύο φορές (στ. 9, 11), ως αιτία της σκευωρίας κατά του αγίου, όπως και κατά του Χριστού, *ἐγίνωσκε (ο Πιλάτος) γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παραδεδώκεισαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς (Μᾶρκ. 15, 10)*. Στην Παλαιά Διαθήκη διαβάζουμε, *φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον (Σοφ. Σολ. 2, 24)*. Η φράση *ὁ τοῦ φθόνου γεωργὸς καὶ κακίας σπορεύς* (στ. 11) ίσως αναφέρεται στον Θεόφιλο, ο οποίος παρουσιάζεται να κινεῖ τα νήματα της συνομοσίας και φέρνει στο νου μας την παραβολή των κακῶν γεωργῶν : *καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν (Ματθ. 21, 35)* και την παραβολή του σπορέως (Ματθ. 13, 1-10).

ια΄ οἶκος : Ο οἶκος αυτός μαζί με τον επόμενο παρουσιάζει τον Ιωάννη ως λαμπρό ερμηνευτή του συγγραφικού και ποιμαντικού έργου του αποστόλου Παύλου. Εκτός από την ερμηνεία των επιστολῶν του αποστόλου και τις επτά εγκωμιαστικές ομιλίες προς το πρόσωπό του, ο Χρυσόστομος σε ὄλο το ερμηνευτικό και διδακτικό του ἔργο προστρέχει στον Παῦλο. Οι 32 ομιλίες *Εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν* θεωρεῖται το

¹⁵⁰ Liebeschuetz (1984) 85-111.

¹⁵¹ Για τους Ακάκιο, Αντίοχο και Σευηριανό βλ. Quasten (1960) 482-485.

¹⁵² SC 341 94.

¹⁵³ SC 341 126.

¹⁵⁴ SC 341 128.

αρτιότερο υπόμνημα από την πατερική εποχή. Ο Ισίδωρος Πηλουσιώτης έγραψε ότι σε αυτήν ο Χρυσόστομος παρουσιάζεται τόσο σοφός εξηγητής, ώστε ο ίδιος ο Παύλος να μην ήταν δυνατό να ερμηνεύσει την επιστολή διαφορετικά¹⁵⁵ : *εἰ Παῦλος ὁ θεσπέσιος ἀττικὴν εἰληφε γλῶτταν, ὥστε ἑαυτὸν ἐρμηνεύσαι, οὐκ ἂν ἄλλως ἠρμήνευσεν ἢ ὡς ὁ εἰρημένος ἀοίδιμος ἀνήρ· οὕτω καὶ ἐνθυμήμασι καὶ κάλλει καὶ κυριολεξίᾳ κεκόσμηται ἡ ἐρμηνεία* (Επιστολή 5, 32).

Ἡ ἐν Χριστῷ ἀγαπητικὴ σχέση του Χρυσοστόμου με τον Παῦλο και ο βαθύς πνευματικός τους δεσμός είναι φανερά στο ἔργο του Χρυσοστόμου και καταγράφονται στη συνείδηση των μελών της εκκλησίας. Ο θαυμασμός και η αγάπη του προς την προσωπικότητα και το ἔργο του Παύλου, τον οποίο θεωρεῖ πρότυπο σε ὅλους τους τομείς και τον χαρακτηρίζει ως αρχέτυπη εικόνα, δηλώνεται ρητά στην ενδέκατη ομιλία του στη Γένεση (PG 53 95-96) : *Ἐκκαίομαι γὰρ εἰς τὸν τοῦ ἀνδρὸς πόθον, καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς αὐτὸν περιστρέφω οὐ παύομαι, καὶ ὥσπερ εἰς ἀρχέτυπον εἰκόνα τινά, εἰς τὴν τούτου ψυχὴν ἐνορῶν, ἐκπλήττομαι τῶν παθῶν τὴν ὑπεροψίαν, τῆς ἀνδρείας τὴν ὑπερβολὴν, τοῦ φίλτρου τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν τὸν διάπυρον, καὶ λογίζομαι, ὅτι πᾶσαν τῶν ἀρετῶν τὴν συναγωγὴν εἷς ἄνθρωπος βουληθεῖς.*

Ο ποιητὴς παρουσιάζει τον Χρυσόστομο να μιμείται με ζήλο τον Παῦλο σε ὅλους τους τομείς, στη ζωὴ και το ἔργο του, *Παῦλον παρεζήλωσας* (στ. 3). Ὅπως ο Παῦλος ἔχει κατακτήσει ὅλες τις ἀρετές και ἔχει νικήσει ὅλα τα πάθη, ἔτσι και ο Χρυσόστομος ἀδιαφόρησε για καθεὶ πρόσκαιρο, *ὑπερόπτης πεφηνῶς πάντων προσκαιρῶν* (στ. 1) και ἐπιζήτησε τὴν παύλεια σοφία που είναι το πνεῦμα του Χριστοῦ, *ὑψηλόνοους ὡς σοφὸς ζητῶν τὰ ἄνω* (στ. 2). Ο στίχος 3, *ἐμπύρω γὰρ τῷ τούτου πυρπολούμενος πόθῳ*, φέρνει στον νου το ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ομιλία στη Γένεση που ἐπισημίσαμε παραπάνω, ὡπως και ο στίχος που ἀκολουθεῖ, *ἀρετῆς ἐραστῆς τε δόκιμος δειχθεῖς*, (στ. 6). Και ο Γεώργιος Αλεξανδρείας κάνει λόγο για τον θαυμασμό του Χρυσοστόμου προς τὴν *θεόπνευστον σοφίαν* του ἀποστόλου, *τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τὸ ἄσπιλον*.¹⁵⁶ Ἐτσι, συνεχίζει ο ποιητὴς, ἐπιδόθηκε ο Χρυσόστομος στη μελέτη και τον σχολιασμό των ἐπιστολῶν του Παύλου, *τὸν νοῦν ἀνιχνεύεις ἐπιστολῶν τῶν ἐκείνου*, ἀναζητώντας τὸ βάθος τῆς διανοίας και ἀνασύροντας τὸν πλοῦτον τῆς σοφίας (στ. 6-8).

Ο Χρυσόστομος ἀγάπησε τον Παῦλο, γιατί μέσω αὐτοῦ γνώριζε καλύτερα τον Χριστό και γιατί αἰσθανόταν πως μέσω του Παύλου ομιλεῖ σε αὐτὸν ο Χριστός.¹⁵⁷ Το μέγεθος τῆς ἀγάπης του ἀποστόλου των ἐθνῶν, *τοῦ κόσμου διδάσκαλον* τον ἀποκαλεῖ ο ποιητὴς στον 3^ο στίχο, προς τον Χριστό, τα μαρτύρια που υπέστη για τον Χριστό και οι ἀγῶνες του για τὴν διάδοση του ευαγγελικοῦ μηνύματος ἀποτελοῦν ὁδηγὸ για τον Χρυσόστομο. Ο Παῦλος παρουσιάζεται ὡς ο τέλειος μιμητὴς του Χριστοῦ : *Μιμηταί, μου γίνεσθαι καθὼς καγὼ Χριστοῦ* (Α΄ Κορ. 4, 16). Ἡ ἀγάπη του Χρυσοστόμου προς τον Χριστό τον ὁδηγεῖ στην ἀγάπη και μίμηση του Παύλου. Μάλιστα προτρέπει τους πιστοὺς στην ομιλία του στην Προς Ρωμαίους ἐπιστολή : *μὴ τοίνυν θαυμάζωμεν αὐτὸν μόνον, μηδὲ ἐκπληττόμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ μιμώμεθα, ἵνα καταξιοθῶμεν καὶ ἐντεῦθεν ἀπελθόντες αὐτὸν ἰδεῖν καὶ τῆς ἀπορρήτου δόξης μετασχεῖν* (PG 60 682). Ο ποιητὴς κάνει λόγο για τὴν μύηση του Ἰωάννη στα *μυστικὰ καὶ ἀπόρρητα* (στ. 11) τῆς σοφίας του Παύλου, για τις ἀνεξάντλητες πηγές του Πνεύματος

¹⁵⁵ Χρήστου (1989) 284-287 και Quasten (1960) 441-451.

¹⁵⁶ SH 60 142.

¹⁵⁷ Τάτση (2008) 19-33.

που απέκτησε, *θησαυρούς τοῦ Πνεύματος*, για τις *ἀβύσσους θείας γνώσεως* που άντλησε, *ἐπιπνοίαις αὐτοῦ ἐμπνεόμενος*. Κατά μίμηση του αποστόλου ο άγιος ζει εν Χριστώ και με τη θεία έμπνευση γίνεται εκφραστής του μυστηρίου του Χριστού, *πρὸς ζωὴν καὶ φωτισμὸν* του ποιμνίου (στ 9-13).

Η ιδιαίτερη πνευματική σχέση του Χρυσοστόμου με τον Παύλο τον οδηγούσε στη συνεχή μελέτη των επιστολών, αλλά και κατά την ανάγνωση των επιστολών στη λειτουργική πράξη θεωρούσε ότι ο απόστολος ήταν παρών και κήρυττε : *χαίρω μὲν τῆς σάλπιγγος ἀπολαύων τῆς πνευματικῆς, καὶ διανίσταμαι, καὶ θερμαίνομαι τῷ πόθῳ, τὴν ἐμοὶ φίλην ἐπιγινώσκων φωνήν, καὶ μονονοῦχι παρόντα αὐτὸν δοκῶ φαντάζεσθαι, καὶ διαλεγόμενον ὄραν*, μας λέει στην πρώτη ομιλία στην Προς Ρωμαίους επιστολή (PG 60 391). Μάλιστα θεωρούσε καθήκον του ως ποιμένα να κατανοήσουν και οι πιστοί την διδασκαλία του Παύλου και να γίνουν μιμητές του, καθώς διαπίστωνε την ελλιπή γνώση τους και σημειώνει στη συνέχεια του προηγούμενου αποσπάσματος : *οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς ὅσαπερ ἴσμεν, εἶπερ τινὰ ἴσμεν, δι' εὐφυΐαν καὶ ὀξύτητα διανοίας ἐπιστάμεθα, ἀλλὰ διὰ τὸ συνεχῶς ἔχεσθαι τοῦ ἀνδρὸς καὶ σφόδρα διάκεισθαι περὶ αὐτόν*. Θεωρεῖ την αγάπη προς το πρόσωπο του συγγραφέα των επιστολών ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ορθή κατανόησή τους : *τὰ γὰρ τῶν φιλουμένων πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων οἱ φιλοῦντες ἴσασιν, ἅτε δὴ μεριμνῶντες αὐτούς*.

«Ο Χρυσόστομος δεν εἶναι ἀπλῶς ὁ θαυμάσιος ἑρμηνευτὴς τοῦ Παύλου... ὁ Χρυσόστομος εἶναι ἡ ἐπανεμφάνισις τοῦ Παύλου... Ἡ πρὸς τὸν Χριστὸν ἄμετρος ἄγάπη τοῦ Παύλου ἐκ τῆς ὁποίας, ὡς ἰσχυρίζετο, οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὸν χωρίσῃ καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπέθνησκε καὶ ἐσταυροῦτο καθημερινῶς, ἐδημιούργουν ταῦτίσιν, ἔνωσιν τοῦ Παύλου μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Οὐδεὶς ἠγάπησε τὸν Χριστὸν περισσότερον τοῦ Παύλου καὶ οὐδεὶς ἠγάπησε τὸν Παῦλον περισσότερον τοῦ Χρυσοστόμου» σημειώνει ο καθηγητής Θ. Ζήσης.¹⁵⁸

ἰβ' οἶκος : Ο ποιητής ξεκινά με την αναφορά στον άγιο, ο οποίος ως γνήσιος φορέας του μηνύματος του Χριστού, *ἔφησεν ὁ φιλάνθρωπος* (στ. 3), με τους λόγους του και το χριστοκεντρικό του έργο ανεβάζει τους ανθρώπους *πρὸς οὐρανόν, ἰσαγγέλους ἀπεργάζη* (στ.1-2). Ισάγγελοι χαρακτηρίζονται για την αγγελική πολιτεία τους, στην οποία η ύλη καταπατεῖται και εξουδετερώνεται: *οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται· ἰσάγγελοι γὰρ εἰσι, καὶ υἱοὶ εἰσι τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες*, λέει ο Ιησούς (Λουκ. 20, 36) απαντώντας σε ερωτήσεις για την ανάσταση των νεκρών. Ως *ισάγγελοι* θα έχουν φύση άφθαρτη και άθάνατη, θα ξαναγεννηθούν δια της αναστάσεως. Σχετικά με τον 3^ο στίχο, *μέγας ὁ ποιήσας γὰρ καὶ διδάξας κληθήσεται, παραπέμπω : ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν* (Ματθ. 5, 19).

Η αναφορά αυτή λειτουργεῖ ως γέφυρα ανάμεσα στον προηγούμενο οίκο και στο επεισόδιο που ακολουθεῖ με τον Πρόκλο που εἶδε τον απόστολο Παύλο να βοηθά τον άγιο να συνθέσει την ερμηνεία των επιστολών του. Το επεισόδιο αυτό φαίνεται να το αντλεῖ ο ποιητής από τον Βίο του άγίου που συνέγραψε ο Γεώργιος Αλεξανδρείας.¹⁵⁹ Για τον Πρόκλο ο ποιητής λέει : *ὑπηρέτης ἐν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ ὁμοιοτρόπως σὸς*

¹⁵⁸ Ζήσης (2004) 13-15, Τάτση (2008) 30-31.

¹⁵⁹ Πολέμησ-Μίνεβα (2016) 197-198.

ἀποδειχθείς (στ. 4-5). Πιθανόν αναφέρεται στον Πρόκλο που ήταν συνεργάτης του Χρυσοστόμου και μετά την εξορία του αγίου, συνεργάστηκε με τον πατριάρχη Αττικό του οποίου διετέλεσε γραμματέας. Έγινε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως το 434 και ως ομιλητής ήταν δυνατός, άξιος διάδοχος του Χρυσοστόμου και επιπλέον διαπρεπής θεολόγος. Με την απόφασή του για την ανακομιδή του λειψάνου του αγίου από την εξορία στην Κωνσταντινούπολη, το 438, συνέβαλε στη συμφιλίωση εντός της εκκλησίας. Ένας μεγάλος αριθμός ψευδοχρυσοστομικών κειμένων αποδίδεται στον Πρόκλο.¹⁶⁰ «Αυτός ο Πρόκλος που αναφέρεται ως βοηθός του γραφείου του Χρυσοστόμου είναι ο ίδιος με τον μαθητή και συνεργάτη του αγίου, που θα τον διαδεχτεί αργότερα στον θρόνο;». Έτσι σκέφτηκε ο Βησσαρίων, όταν επικαλέστηκε το απόσπασμα αυτό από τον Γεώργιο Αλεξανδρείας στη σύνοδο της Φερράρας το 1438.¹⁶¹

Ο Γεώργιος Αλεξανδρείας κάνει λόγο για τη βαθιά αγάπη και τον θαυμασμό του Ιωάννη προς τον Παύλο και τον πόθο του να ερμηνεύσει τις επιστολές του αποστόλου, για να φανερώσει την *ἐνθεον ἀρετήν τοῦ ἀνδρός*. Το επεισόδιο λαμβάνει χώρα κατά τα πρώτα έτη της πατριαρχίας του Χρυσοστόμου στην Κωνσταντινούπολη. Σύμφωνα με αυτό, ο άγιος τα βράδια, *ήνικα σχολήν ἤγε τὸ ἐπισκοπεῖον*, αποσυρόταν, *ἐν τῷ ἀναχωρητικῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, καὶ καθήμενος ἐπὶ τινος θρόνου ἤπτεν ἐνώπιον αὐτοῦ λαμπάδα κηροῦ* και έγραφε την ερμηνεία των επιστολών του Παύλου. Είχε και μια εικόνα του Παύλου την οποία κοιτούσε *καὶ ὡς ἐπὶ ζῶντος αὐτοῦ (του Παύλου) οὕτω προσεῖχεν αὐτῷ...φантаζόμενος διὰ τῆς θεωρίας αὐτῷ ὁμιλεῖν*. Μια μέρα ένας αυλικός που είχε πέσει σε δυσμένεια του αυτοκράτορα κατέφυγε στο επισκοπεῖο για να ζητήσει τη μεσολάβηση του αγίου. Έστειλε μήνυμα στον άγιο, παρακαλώντας να τον δεχτεί σε ακρόαση τη νύχτα. Όταν ο Πρόκλος, ο βοηθός του αγίου, θέλησε να οδηγήσει τον επισκέπτη στον κοιτώνα του αγίου, *παρακύψας διὰ τινος ὀπῆς ὄρᾳ τὸν Ἰωάννην καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ καὶ γράφοντα καὶ τὸν ἅγιον Παῦλον ἀνακεκλιμένον ἐξόπισθεν τοῦ θρόνου πρὸς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ ἔχοντα τὸ στόμα αὐτοῦ κάτω εἰς τὸ οὗς αὐτοῦ τὸ δεξιὸν καὶ ὁμιλοῦντα αὐτῷ*. Ο Πρόκλος νόμισε ότι ήταν ένας επισκέπτης και δεν τόλμησε να εισέλθει. Το επεισόδιο επαναλήφθηκε για άλλες δύο νύχτες.

Τη συγκεκριμένο περιστατικό συναντούμε και σε μεταγενέστερες του Γεωργίου Αλεξανδρείας βιογραφίες, σε ανώνυμο βίο του αγίου του 10^{ου} αιώνα, στο εγκώμιο του Λέοντα του Σοφού και στον βίο από το Μηνολόγιο του Συμεών του Μεταφραστή. Επίσης έχει αποτυπωθεί στην τέχνη ήδη από τον 11^ο αιώνα,¹⁶² σε τοιχογραφίες, μικρογραφίες χειρογράφων και σε φορητές εικόνες. Πρόκειται για το γνωστό εικονογραφικό θέμα που αποκαλείται «το όραμα του Πρόκλου». Η σύνθεση εμπλουτίστηκε στη συνέχεια και με άλλα πρόσωπα που στέκονται μπροστά από το αναλόγιο του αγίου, τα ανοίγματα του οποίου έχουν μετατραπεί σε κρουνοὺς ύδατος, ή σε ειλητάριο του αγίου από όπου εκρέουν ποταμοί. Τα πρόσωπα αυτά, κληρικοί και λαϊκοί, γεύονται με τις χούφτες το νερό από τους ποταμούς της σοφίας, σκηνή η οποία ονομάζεται «πηγή της σοφίας» και χαρακτηρίζει το εικονογραφικό πρόγραμμα του αγίου.

ἰγ' οἶκος : Ο οἶκος ξεκινά με τους δύο πρώτους στίχους δανεισμένους από τις Παροιμίες του Σολομώντος (20) *Σοφία ἐν ἐξόδοις ὑμνεῖται, ἐν δὲ πλατείαις παρρησίαν ἄγει,*

¹⁶⁰ Baldwin (1991) 1729, Quasten (1960) 521-525, Χρήστου (1989) 326-329.

¹⁶¹ SH 60 143 και 142-148 για την παρουσίαση του επεισοδίου.

¹⁶² Ξυγγόπουλος (1942-1944) 1-36.

προσαρμοσμένους, με το *σὴ σοφία*, στον άγιο, που με τη σοφή του ομιλία και διδασκαλία, γίνεται, με τη βοήθεια της θείας χάριτος, ο φορέας του νόμου του Χριστού. Ο ποιητής γράφει στον 3^ο στίχο για τον Ιωάννη, *νόμον γάρ τῆς χάριτος καταγγέλλων ἐν πνεύματι, δόγμασι καὶ διδάγμασι*. Ο νόμος που δόθηκε από τον Θεό στην Παλαιά Διαθήκη είχε σκοπό να οδηγήσει τον λαό από την κάθαρση στον φωτισμό και την θέωση από τον αναμενόμενο Μεσσία και Σωτήρα του κόσμου. Όπως πληροφορεί ο απόστολος Παύλος (*Ρωμ. 5, 20-21*), η σωτηρία δεν είναι αποτέλεσμα του νόμου αλλά της χάριτος του Θεού και η σωτηρία παρέχεται μόνο από τη χάρη του Σωτήρα Χριστού, γύρω από τον οποίο περιστρέφεται ολόκληρη η Παλαιά και Καινή Διαθήκη. Ο Χρυσόστομος αναφέρει σχετικά στην Ομιλία του «εις τὸ ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου» καὶ εἰς τὴν ἀπογραφὴ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου” (*PG 50 796*) : *Προέλαβεν τὴν Καινὴν ἢ Παλαιὰ, καὶ ἠρμήνευσε τὴν Παλαιὰν ἢ Καινὴν. Πολλάκις εἶπον, ὅτι δύο Διαθήκαι, καὶ δύο ἀδελφαὶ, καὶ δύο παιδίσκαι, τὸν ἕνα Δεσπότην δορυφοροῦσι. Κύριος παρὰ Προφήταις καταγγέλλεται, Χριστὸς ἐν Καινῇ κηρύσσεται· οὐ καινὰ τὰ καινά· προέλαβε γὰρ τὰ παλαιά· Οὐκ ἐσβέσθη τὰ παλαιά· ἠρμηνεύθη γὰρ ἐν τῇ Καινῇ.*

Η ακτινοβολία του Χρυσοστόμου στη διδασκαλία του λόγου του Θεού δίνεται με συσσώρευση λέξεων που δείχνουν τη λάμψη της : *ἐξήστραψας κατ’ ἄμφω ὑπὲρ ἥλιον λάμψας ἀπλέτω λαμπηδόνι λόγων ἐναργῶν* (στ. 4-5). Για τον 6^ο στίχο, *διό σε δοξάζει Θεὸς ὁ τῶν θαυμασίων*, χαρακτηριστικό είναι το χωρίο από τους Ψαλμούς : *ὅτι μέγας εἶ σὺ καὶ ποιῶν θαυμάσια, σὺ εἶ Θεὸς μόνος* (85, 10) και *σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ ποιῶν θαυμάσια, ἐγνώρισας ἐν τοῖς λαοῖς τὴν δυνάμιν σου* (76, 15). Με τον 9^ο στίχο, *ἐν σοὶ τὴν ἐνσκηνώσασαν χάριν τοῦ θείου Πνεύματος*, ο ποιητής μας φέρνει στον νου την περικοπή από το ευαγγέλιο του Ιωάννη (1, 14) : *καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας*. Ο άγιος έγινε *σωμάτων ἰατρός* με τη δωρεά του Θεού, καθώς ο Ιησούς εἶπε, *οὐ χρειάν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ’ οἱ κακῶς ἔχοντες* (*Ματθ. 9, 12*), και αφού πρώτα έγινε ἰατρός ψυχῶν (στ. 10), *προγνωστικῇ τῇ βουλῇ*. Στις Πράξεις των Αποστόλων (2, 23), κατά την πρώτη ομιλία του Πέτρου προς τα πλήθη, διαβάζουμε : *τοῦτον τῇ ὠρισμένη βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ ἔκδοτον λαβόντες, διὰ χειρὸς ἀνόμων προσπήξαντες ἀνείλατε*.

ιδ’ οίκος : Όπως και ο προηγούμενος οίκος, έτσι και εδώ ο εναρκτήριο στίχος είναι δανεισμένος από την Παλαιά Διαθήκη, από το Άσμα Ασμάτων (1, 10) *τί ὠραιώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος, τράχηλός σου ὡς ὀρμίσκοι;* Ο οίκος αυτός, όπως και ο προηγούμενος, υπηρετούν τον εγκωμιαστικό χαρακτήρα του ύμνου, εξαίροντας την εκθείας χάριτος ρητορική ικανότητα του αγίου και το φωτιστικό και λυτρωτικό έργο που επιτέλεσε μέσω των θεόπνευστων λόγων του. Εδώ θα συναντήσουμε το λεξιλόγιο που κατεξοχήν χρησιμοποιείται στην υμνολογία του αγίου, *μάκαρ* (στ. 1), *ἢ πάγχρυσός σου γλώσσα* (στ. 2). Και αλλού συναντάμε, *πάγχρυσος τῇ ψυχῇ σὺν τῇ γλώττῃ* (μνήμη 13^{ης} Νοεμβρίου, Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν). Στη συνέχεια, με συνάθροιση μετοχῶν και με ασύνδετο σχήμα, κατά το πρότυπο προηγούμενων οίκων, απαριθμούνται τα σωτήρια αποτελέσματα του κηρυκτικού λόγου του αγίου : *θέλγοντας τοὺς ἀκούοντας, τὸν νοῦν ἀναπτεροῦντας καὶ φρένας ἀνυσοῦντας...κοσμοῦντας τὰ ἦθη, τὰ παιίσματα διορθοῦντας, τοὺς ἀπωσμένους ἀνακαλοῦντας, τοὺς πεπτωκότας ἐξανιστῶντας* (στ. 3-8). Με το *ἐντεῦθεν* (στ. 9) και παραλλάσσοντας το σχήμα ακολουθούν οι άόριστοι *ἐφυγάδευσας φιλαργυρίας νόσημα καὶ κατεφύτευσας φιλοπτωχίας βλάστημα, μετανοίας*

όδοις ὑπέδειξας πολλὰς (στ. 9-12) σε ένα συμμετρικό σύνολο που προσπαθεί να συμπτυκνώσει το πολυσχιδές έργο του αγίου.

Η παρομοίωση, ὡς φυτουργὸς τῶν κακῶν, ὡς σπορευὸς τῶν ἀρετῶν καὶ παθῶν ἐκριζωτῆς (στ. 11), αισθητοποιεῖ και συμπτυκνώνει την ηθική του αγίου. Ο άγιος είναι ἐκριζωτῆς παθῶν, ὅπως η φιλαργυρία και σπορευὸς τῶν ἀρετῶν, ὅπως η φιλανθρωπία. Επίσης ο Χρυσόστομος γράφει στην ομιλία του στην Πρὸς Ρωμαίους επιστολή : *Ἴν' οὖν ταῦτα μὴ γένηται, τὴν πηγὴν τῶν κακῶν ἀνέλωμεν, καὶ τὴν κάμινον σβέσωμεν, καὶ τὴν ῥίζαν τῆς πονηρίας κάτωθεν ἀνασπάσωμεν· ἐπεὶ καὶ δένδρον πονηρὸν ἂν ἀποτεμῆς ἄνωθεν, οὐδὲν πλέον ἐποίησας, τῆς ῥίζης κάτω μενούσης, καὶ τὰ αὐτὰ βλαστανούσης πάλιν. Τίς οὖν ἡ ῥίζα τῶν κακῶν; Μάθε παρὰ τοῦ καλοῦ φυτουργοῦ, τοῦ τὰ τοιαῦτα ἐπισταμένου, καὶ τὴν ἄμπελον τὴν πνευματικὴν θεραπεύοντος, καὶ τὴν οἰκουμένην γεωργοῦντος ἅπασαν. Τίνα οὗτός φησιν εἶναι τὴν αἰτίαν τῶν κακῶν ἀπάντων; Τὴν τῶν χρημάτων ἐπιθυμίαν. Ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν, φησὶν ἡ φιλαργυρία. Ἐντεῦθεν μάχαι καὶ ἔχθραι καὶ πόλεμοι... (PG 60 591-592).* Παράλληλα αξιοποιεῖται η παραβολή του καλοῦ σπορέα (Λουκ. 8, 4-15, Μάρκ. 26-34, Ματθ. 13 1-31)). Ὅπως ο Χριστός καλεῖ ὅλους στη Βασιλεία του Θεοῦ, τον παράδεισο, ἔτσι και ο Χρυσόστομος σπέρνει τον λόγο του Θεοῦ στις καρδιές των ανθρώπων. Σύμφωνα με την ερμηνεία που δίνει ο ἴδιος ο Χριστός στην παραβολή, ο σπόρος αντιστοιχεῖ στον Λόγο του Θεοῦ και τα διάφορα εδάφη στις αποκρίσεις των πιστῶν σε αυτόν. Για τη φράση παθῶν ἐκριζωτῆς (στ. 11) παραπέμπω στο : *οὐ γὰρ ἐκριζωτῆς τῶν παθῶν ὁ λογισμὸς ἐστίν, ἀλλ' ἀνταγωνιστῆς (Δ' Μακ. 3, 5).*

Με τον λόγο ο άγιος υπέδειξε πολλὰς ὁδοὺς μετανοίας (στ. 12), ἔγινε μετανοίας λαμπρὸς κῆρυξ (μνήμη 13^{ης} Νοεμβρίου, Θ' ὠδή, β' τροπάριον του Κανόνος). Το θέμα της μετανοίας εἶχε απασχολήσει τον Χρυσόστομο (αναφέρεται ἐπίσης στον οἶκο γ'). Στο δοκίμιό του, *Πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα*, με την προσθήκη στον τίτλο *περὶ μετανοίας λόγος α'* (PG 47 277-316), ο Χρυσόστομος δεν απελίξει τους πίπτοντας γιατί εἶναι ἰατρός και θεραπευτῆς και προσθέτει ὅτι η φιλανθρωπία του Θεοῦ δέχεται πάντοτε την μετάνοια : *τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία· οὐδέποτε μετάνοιαν γινομένην εἰλικρινῶς ἀποστέφεται. Σχετικά με τα ἐξηρεύζω (στ. 2) και ουρανίους πύλας (στ. 5) παραπέμπω στα ακόλουθα, ἐξηρεύζατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν (Ψαλμ. 44, 2) και ὅτε ὁ μεγαλόδοξος παντοκράτωρ και ἀληθινὸς Θεός, ἐπιφάνας τὸ ἅγιον αὐτοῦ πρόσωπον, ἠνέφξε τὰς οὐρανίους πύλας (Γ' Μακ. 6, 18).*

ιε' οἶκος : Με τον οἶκο αυτόν επανερχόμαστε σε θέματα που διατυπώθηκαν παραπάνω, και κυρίως στον γ' οἶκο, αναφορικά με την αντιαιρετική δράση του αγίου, *κατ' ἐχθρῶν αἵρετιζόντων, τούτων τὴν ἀντίθεον τρέπων, παράταξιν* (στ. 2-3), τον έλεγχο, δια του λόγου, *ἐλάλεις*, (στ. 6) εναντίον του φθόνου, της πλεονεξίας, της αδικίας, της κακίας, της βλάσφημης υπεροψίας, της πλάνης της κακοδοξίας. Με το σχήμα της συσσώρευσης μετοχῶν εξακτινώνεται η δράση του αγίου μέσα σε ένα πολεμικό σκηνικό ἀέναης μάχης κατά του κακού, *ὠπλισμένος, μαχόμενος, ἀναιρῶν, ἐλέγχων, ἐκτέμνων, συστέλλων, καθαιρῶν*. Με τον ὄρο *παράταξιν* (στ. 3) δηλώνεται η μάχη κατά του κακού. Σε ομιλία *Εἰς τὸν Ματθαῖον*, ο Χρυσόστομος σημειώνει : *τοσαύτη ἦν αὐτῶν ἡ νωθεία, μετὰ ταύτης δὲ καὶ ἡ βασκανία· ἅπερ ἀμφοτέρα δεῖ μετὰ ἀκριβείας ἐξορίζειν τῆς ἡμετέρας διανοίας, καὶ πυρὸς εἶναι σφοδρότερον τὸν μέλλοντα ἐπὶ τῆς τοιαύτης παρατάξεως ἴστασθαι* (PG 57 68).

Η πρόταξη της λέξης «ράβδος», *ράβδω θείας δυναστείας ώπλισμένος* (στ. 1) θυμίζει την Προς Εβραίους επιστολή. Εκεί ο απόστολος Παύλος εξαίρει την αιώνια και αδιάδοχη ιερωσύνη του Χριστού, ο οποίος ως μέγας και ανώτατος αρχιερέυς με το εκούσιο πάθος του εισήλθε στα αληθινά Άγια, τον Ουρανό : *πρὸς δὲ τὸν υἱόν· ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ράβδος εὐθύτητος ἢ ράβδος τῆς βασιλείας σου* (1, 8). Το *ἐμπύρω δε σου ζήλω μαχόμενος τῷ φθόνῳ* (στ. 4) θυμίζει την τιμωρία εκείνων που θεληματικῶς αμαρτάνουν από την Προς Εβραίους επιστολή : *φοβερὰ δὲ τις ἐκδοχὴ κρίσεως καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους* (10, 27). Σύμφωνα με τη δεύτερη επιστολή του Πέτρου (2, 11), οι ψευδοδιδάσκαλοι θα τιμωρηθούν : *ὅπου ἄγγελοι ἰσχυροὶ καὶ δυνάμει μείζονες ὄντες οὐ φέρουσι κατ' αὐτῶν παρὰ Κυρίῳ βλάσφημον κρίσιν*. Με τον ίδιο τρόπο και ο άγιος τσακίζει τη βλάσφημη αλαζονεία (στ. 9). Σε εγκωμιαστική ομιλία προς τον Μελέτιο Αντιοχείας, όπου ο Χρυσόστομος αναφέρεται στην αντιαρειτική δράση του επισκόπου, διατυπώνεται η άποψη του για τις αιρέσεις : *αἰρετικῆς τὴν πόλιν ἀπήλλαξε πλάνης, καὶ τὰ σεσηπὸτα μέλη καὶ ἀνιάτως ἔχοντα τοῦ λοιποῦ σώματος ἀποκόψας, ἀκέραιον τὴν ὑγείαν ἐπανήγαγε τῷ πλήθει τῆς Ἐκκλησίας* (PG 50 516). Επίσης σε ομιλία *Εἰς τὸν ἅγιον Εὐστάθιον Αντιοχείας*, παρομοιάζει την αίρεση με πόλεμο ο οποίος δύσκολα αντιμετωπίζεται και παρασύρει τους πιστούς, γιατί δεν αντιλαμβάνονται εύκολα τον εσωτερικό εχθρό : *ἕτερον εἰσάγει πόλεμον χαλεπόν. Ὁ μὲν γὰρ ἐξωτερικός, οὗτος δὲ ἐμφύλιος ἦν· οἱ δὲ τοιοῦτοι δυσφύλακτοι μᾶλλον εἰσι, καὶ ραδίως χειροῦνται τοὺς ἐμπίπτοντας* (PG 50 601-602).

Ο οίκος κλείνει με το αποτέλεσμα της αντιαρειτικής δράσης του αγίου, *συνεκρότησας λαοὺς τρισαγίαις φωναῖς τῆς Τριάδος ἀνυμνεῖν μοναρχίαν σεπτήν* (στ. 11-12). Η τριαδολογία του Χρυσοστόμου βασίζεται στις αποφάσεις των δύο πρώτων οικουμενικών συνόδων, υπερβαίνοντας τις παρεκκλίσεις, είτε του αντιοχειανού, είτε του αλεξανδρινού περιβάλλοντος.¹⁶³ Γνώριζε τη διάκριση των τριών θείων Υποστάσεων και της μιας φύσεως στον Θεό. Υπήρξε ο πρώτος μη Καππαδόκης θεολόγος που διείδε την απόλυτη σημασία της διάκρισης αυτής, την ανέλυσε και την εφάρμοσε ευρύτερα. Χρησιμοποιεί σπανιότερα τον όρο *ὁμοούσιος* και συχνότερα τους ουδέτερους, προσφιλείς στους ημιαρειανούς όρους του αντιοχειανού περιβάλλοντος : *ὁμοιος κατὰ πάντα ἢ ἀπαράλλακτον ἔχοντα ὁμοιότητα ἢ ὁμοιος κατὰ τὴν οὐσίαν* (PG 53,72). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Α΄ Κατήχησις, όπου ζητάει ομολογία : *καὶ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ, τὸν κατὰ πάντα ὁμοιον καὶ ἴσον τῷ Πατρὶ καὶ ἀπαράλλακτον ἔχοντα τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητα, τὸν ὁμοούσιον καὶ ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει γνωριζόμενον ... ἢ μὲν οὐσία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος μία, τρεῖς δὲ αἱ ὑποστάσεις ... ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ μένων ὑποστάσει τὴν ἴσην δύναμιν κέκτηνται ... τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς αὐτῆς ἀξίας ἐστὶ* (SC 50 119-120).¹⁶⁴

Τόνιζε επίσης την καθόλα σύγχρονη και ταυτόχρονη παρουσία των τριών θείων υποστάσεων. Είναι διακεκριμένες, κατά τρόπο μυστηριακό, όπου η μία θεία υπόσταση, εκεί όλη η Τριάδα : *οὐκ ἔστι Πνεύματος παρόντος, μὴ καὶ Χριστὸν παρεῖναι. Ὅπου γὰρ μία τῆς Τριάδος ὑπόστασις παρῆ, πᾶσα πάρεστιν ἢ Τριάς. Ἀδιασπᾶστος γὰρ ἔχει πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἥνωται μετ' ἀκριβείας ἀπάσης* (PG 60 519). Στον ύμνο στον Χρυσόστομο

¹⁶³ Χρήστου (1989) 295-296.

¹⁶⁴ Παπαδόπουλος (1999) τ. Β΄ 114-151.

που αποδίδεται στον Ρωμανό, ο άγιος χαρακτηρίζεται *τῆς Τριάδος μύστης* (οίκ. β', στ. 4).¹⁶⁵

ις' οίκος : Ο οίκος αυτός παρουσιάζει ανάλογη αντιθετική μορφή με τον οίκο ι'. Κι εδώ το ομιλητικό έργο του αγίου, που του χάρισε τον τίτλο του Χρυσοστόμου (στ. 1-5), και ο έλεγχος που ασκούσε με τη δράση του, έρχεται σε αντίθεση με τη συνομοσία που εξυφάνθηκε από *δυσσεβείς* και οδήγησε στην εξορία του *ἀκρίτω κρίσει* (στ. 6-12). Τα δύο μέρη αναπτύσσονται ισομερώς. Η οικουμενική διάσταση του κηρύγματός του δίνεται με κοινούς τόπους, *λεξιλογίου, τὰς χρυσορρημοσύνας τῶν σῶν διδαχῶν*, και *εικονοποιίας, ρεῖθρα τῶν ῥημάτων σου, ποταμοὶ ὡς θεόρρυτοι, ῥέουσι καὶ κατάρδουσι*, γνωστούς από την υμνογραφία και εικονογραφία, *Χρυσοῤῥήμων* (μνήμη 27¹⁵ Ιανουαρίου Θ' ωδή, β' τροπάριο του «Ετέρου» Κανόνος, *Χρυσοῤῥήμων Χρυσόστομος χρυσουργῶν τὰς καρδίας τῶν πιστῶν τοῖς χρυσεπόνους διδάγμασι* (μνήμη 27¹⁵ Ιανουαρίου, ΚΖ' ιδιόμελον μετά τον Ν' Ψαλμόν του Ὁρθρου). Επίσης για τους στίχους 1-2, *γῆν εἰς πᾶσαν πρὶν ὁ φθόγγος σου ἐξῆλθεν, εἰς τὰ πέρατα δὲ νῦν τῆς οἰκουμένης, παραπέμπω : οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν· εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν* (*Ψαλμ.* 18, 4) και *ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἤκουσαν; Μενοῦνγε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν* (*Ρωμ.* 10, 18). Ο έλεγχος *τῆς παγχρύσου γλώττης* του αποτελεί το συνδετικό στοιχείο για να μεταβεί ο ποιητής στη σκευωρία κατά του αγίου. Τονίζεται η ηθική ποιότητα των εχθρών του αγίου, οι οποίοι χαρακτηρίζονται *δυσσεβείς, κατάκριτοι*, καθώς και η κατάφωρη αδικία σε βάρος του *ἀκρίτω κρίσει κατέκρινον ὡς δύσχρηστον τὸν δίκαιον*. Εδώ γίνεται λόγος για τη σύνοδο ἐπὶ Δρῦν που καταδίκασε τον Ιωάννη σε εξορία.

Τον Αύγουστο του 403,¹⁶⁶ ο Θεόφιλος έφθασε στην Κωνσταντινούπολη, αφού κλήθηκε από τον αυτοκράτορα Αρκάδιο για να κριθεί ενώπιον συνόδου, επικεφαλής της οποίας θα ήταν ο Χρυσόστομος, σχετικά με τις επεμβάσεις του στον επισκοπικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης και για τη δίωξη των Μακρῶν Αδελφῶν. Ιδιαίτερη σημασία για τα γεγονότα που οδήγησαν στην πτώση του Ιωάννη, έχει, ως πηγή, η επιστολή που ο Ιωάννης έστειλε, περίπου εννέα μήνες αργότερα στον Πάπα Ιννοκέντιο Α', όταν ήδη καταδικασμένος προσπαθούσε να εξασφαλίσει τη βοήθειά του. Η επιστολή τοποθετείται παραδοσιακά ως δεύτερο κεφάλαιο στον Διάλογο του Παλλάδιου, αν και έχει αποδειχθεί ότι δεν είναι του Παλλάδιου¹⁶⁷ και ξεκινά με την άφιξη του Θεόφιλου στην Κωνσταντινούπολη, ο οποίος *δειξαι βουλόμενος, ὅτι εἰς πόλεμον καὶ παράταξιν ἀφικνεῖται. εἶτα τῆς μεγάλης καὶ θεοφιλοῦς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιβὰς*, μαζί με 29 Αιγύπτιους επισκόπους.

Ο Θεόφιλος, ως αρχηγείο χρησιμοποιούσε το σπίτι της πλούσιας χήρας Ευγραφίας, η οποία όπως και άλλες πλούσιες χήρες είχαν δεχτεί τον αυστηρό έλεγχο του Ιωάννη για πολυτέλεια και ματαιοδοξία. Εκεί ήρθε σε επαφή με τους πιο αποφασισμένους εχθρούς του Ιωάννη, τον Σεβηριανό Γαβάλων, τον Αντίοχο Πτολεμαΐδας, δημοφιλή κήρυκα με το προσωνύμιο Χρυσόστομος (*Σωζομενός, PG 67 1541*) στον καιρό του, και τον Ακάκιο Βεροίας, τον οποίο είχε αποστείλει ο Ιωάννης ως έμπιστό του στον πάπα Σιρίκιο το 398. Αποφασιστικής σημασίας για τη μετέπειτα τροπή των πραγμάτων

¹⁶⁵ Πολέμης-Μίνεβα (2016) 149.

¹⁶⁶ Baur (1959-1960) τ. II 237-261, Kelly (1995) 212-227.

¹⁶⁷ SC 342 47-95.

θα σταθεί η άρνηση του Ιωάννη να γίνει ο δικαστής του Θεόφιλου, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην επιστολή προς τον Ιννοκέντιο : *ἀλλ' ἡμεῖς καὶ τοὺς νόμους τῶν πατέρων καὶ τὸν ἄνδρα αἰδούμενοι καὶ τιμῶντες, καὶ αὐτοῦ δὲ τὰ γράμματα ἔχοντες, «μὴ δεῖν ὑπερορίας ἔλκεσθαι τὰς δίκας, ἀλλ' ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπαρχίαις τὰ τῶν ἐπαρχιῶν γυμνάζεσθαι,» οὐ κατεδεξάμεθα δικάσαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς παρητησάμεθα τῆς σφοδρότητος.*¹⁶⁸ Πιθανόν τέλος Σεπτεμβρίου άρχισε τις εργασίες της η σύνοδος ἐπὶ Δρῦν με σκοπὸ να δικάσει τον Ιωάννη. Τα πραγματικά μέλη της, σύμφωνα με τον Παλλάδιο ήταν 36, 29 εκ των οποίων από την Αίγυπτο. Ο Φώτιος που διασώζει περίληψη των πρακτικῶν¹⁶⁹ αναφέρει : *Ἀνεγνώσθη συνόδου τῆς παρανόμως κατὰ τοῦ ἐν ἀγίοις Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου συγκροτηθείσης, ἐν ἧ ὑπῆρχον κατάρχοντες Θεόφιλος τε ὁ Ἀλεξανδρείας, Ἀκάκιος ὁ Βεροίας, Ἀντίοχος ὁ Πτολεμαῖδος καὶ ὁ Σεβηριανὸς Γαβάλων καὶ Κυρῖνος ὁ Καλχηδόνας, οἱ τὰ μάλιστα δυσμενῶς ἔχοντες πρὸς τὸν ἄνδρα οἱ ἅμα πάντα καὶ κριταὶ καὶ κατήγοροι καὶ μάρτυρες ἦσαν.*

Η σύνοδος είχε ἐνώπιόν της κατάλογο με 29 κατηγορίες συγκεντρωμένες από δύο διακόνους που ο Ιωάννης είχε παύσει, όταν ανέλαβε ἐπίσκοπος, ἐνῶ ξεχωριστό κατάλογο με 17 κατηγορίες παρουσίασε ο Ισαάκιος, αρχηγός των μοναχῶν της Κωνσταντινούπολης. Ο Ιωάννης ἀρνήθηκε να παρουσιαστεί, διαμαρτυρόμενος κατὰ της καταπάτησης της νομιμότητας, να πραγματοποιηθεῖ δίκη σε περιοχή ἔξω από τα ὅρια της ἐπισκοπικής του δικαιοδοσίας, σύμφωνα με τον κανόνα 5 της συνόδου της Νίκαιας. Από την επιστολή στον Ιννοκέντιο,¹⁷⁰ από την αφήγηση του Παλλάδιου¹⁷¹ και τα πρακτικά του Φωτίου¹⁷², είναι φανερό πως ο Ιωάννης ήταν προετοιμασμένος να ἀπαντήσει στις κατηγορίες, με τον ὄρο να ἐξαιρεθούν από τη δίκη οι ορκισμένοι ἐχθροὶ του.

Σύμφωνα με τον Φώτιο τρεις κατηγορίες (2, 19, 27) ἀναφέρονται σε πράξεις σκληρότητας και βίας που ἀποδίδονται στον Ιωάννη, ὅπως, ὅτι *Ἰωάννης τις μοναχὸς ἐξ ἐπιτροπῆς τοῦ Χρυσοστόμου ἐτυπῆθη, ὡς φησι, καὶ ἐσύρη καὶ μετὰ τῶν δαιμονῶντων ἐσιδηροφόρησε, τέσσερις (1, 9, 21, 26) στο ὅτι ἀδίκῃ ἐπαυσε, κατηγόρησε, ἐκτόπισε ἢ ἀκόμα ἐξόρισε κληρικούς. Μία (6) κατηγορία παρουσιάζει τον Ιωάννη να ἔχει μιλήσει προσβλητικά για τον πρόσφατα θανόντα ἐπίσκοπο Κύπρου Ἐπιφάνιο. Ἄλλες (5, 7, 8, 20, 22) θέλουν τον Ιωάννη να ἔχει συμπεριφερθεῖ ὑβριστικά και με περιφρόνηση στα γραπτά του σε κληρικούς. Τέσσερις κατηγορίες (3, 4, 16, 17) ἐγείρουν ἀμφισβητήσεις σχετικά με τη διαχείριση των οικονομικῶν της ἐπισκοπής, ὅπως ὅτι *τὰ κειμήλια πλῆθος πολὺ διέπρασε... ὅτι τὰ μάρμαρα τῆς ἀγίας Ἀναστασίας, ἃ Νεκτάριος εἰς μαρμάρωσιν τῆς ἐκκλησίας ἐναπέθετο, οὗτος διέπρασε.* Τρεῖς ἀκόμη (15, 23, 25) ἀναφέρονται στην ἰδιωτική του ζωῆ, ὅπως ὅτι *δέχεται γυναῖκας μονοπρόσμονα πάντα ἐκβάλλων ἔξω.* Σε πέντε (10, 13, 14, 18, 24) κατηγορεῖται ὅτι εἶχε κάνει παράνομες χειροτονίες, δύο (12, 28) ἀναφέρονται σε υποτιθέμενες παραλείψεις και ἀπρέπειες στα λειτουργικά του καθήκοντα, μία (29) ὅτι *καὶ χρήματα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονουμένοις ἐπισκόποις δίδωσιν, ἵνα δι' αὐτῶν καταπονή τοῦ κλήρου.* Τέλος, μία (11) προβάλλει τον ἰσχυρισμό ὅτι εἶχε προδώσει*

¹⁶⁸ SC 342 72.

¹⁶⁹ SC 342 97-115.

¹⁷⁰ SC 342 74-76.

¹⁷¹ SC 341 176-178.

¹⁷² SC 342 106.

τον ευνοούμενο της Ευδοξίας Ιωάννη κατά τη διάρκεια της πολιτικής κρίσης με τον Γαϊνά.¹⁷³

Κάποιες κατηγορίες από τη λίστα του μοναχού Ισαάκιου επαναλαμβάνουν τις αρχικές, όπως ότι *την φιλοξενίαν ἀθετεῖ, μονοσιτιάν ἐπιτηδεύων* (3). Άλλες κατηγορίες φαίνεται να είναι καινούργιες, όπως ότι (8) υποκίνησε τον λαό να στασιάσει κατά της συνόδου, ότι (16) είχε χειροτονήσει επισκόπους δούλους που δεν είχαν ελευθερωθεί και ότι έδινε άσυλο σε Εθνικούς (9) που είχαν βλάψει τους χριστιανούς. Ο Φώτιος συμπληρώνει ότι δεν εξετάστηκαν όλες οι κατηγορίες και εκφράζει την απορία του πώς για την τρίτη κατηγορία, ο Αρσάκιος, αδελφός του προηγούμενου πατριάρχη Νεκταρίου και ο πρεσβύτερος Αττικός παρουσιάστηκαν ως μάρτυρες και κατέθεσαν εναντίον του Ιωάννη : *οὐκ οἶδ' ὅπως μάρτυρες ἔστησαν καὶ τοῦ ἁγίου κατεμαρτύρησαν.*

Τέλος, ήρθε η ώρα για την ετυμηγορία, όπου ψήφισαν ένας ένας, σύμφωνα με τον Φώτιο : *καὶ πρῶτος τῆς συνόδου Παῦλος ὁ Ἡρακλείας ἠξίωσεν ἅπαντας ἀποφήνασθαι. Καὶ ἀπεφήναντο τὴν τοῦ ἁγίου ὡς ἔδοξαν ἑαυτοῖς, καθαιρέσιν, ἀρξαμένου Γυμνασίου ἐπισκόπου καὶ τελευτήσαντος Θεοφίλου τοῦ Ἀλεξανδρείας, οἱ πάντες τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα πέντε. Εἶτα ἐγράφη τῷ κλήρῳ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς δῆθεν ἀπὸ συνόδου, περὶ τῆς τοῦ ἁγίου καθαιρέσεως· ἀνηνέχθη καὶ τοῖς βασιλεῦσιν.* Ο Ιωάννης καθαιρέθηκε και εκτοπίστηκε. Πρόκειται για την πρώτη, προσωρινή εξορία στη Βιθυνία.

Ο ποιητής δίνει έμφαση στο παράνομο της συνόδου, *ἀκρίτῳ κρίσει, κατέκρινον κατάκριτοι* και στην άδικη καταδίκη σε καθáίρεση και εξορία, *ἀπειρίζαντες τοῦ θρόνου σε καὶ ποιμένης ἀπελάσαντες.* Για τη φράση *ὡς δύσχρηστον τὸν δίκαιον* (στ. 9) σημειώνω : *δήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστὶ* (Ήσ. 3, 10), *ἐνεδρεύσωμεν δὲ τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστὶ καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις ἡμῶν* (Σοφ. Σολ. 2, 12). Την τελευταία αυτή φράση συναντούμε στην αρχή του βίου του Ιωάννη του Θεοδώρου Τριμιθούτων.¹⁷⁴ Επίσης αναφέρω το τροπάριο της Γ' ωδής που ψάλλεται στον Όρθρο τη Μ. Τετάρτη : *τὸ δεινὸν βουλευτήριον τῶν ἀνόμων, σκέπτεται, θεομάχου ψυχῆς ὑπάρχον, ὡς δύσχρηστον τὸν δίκαιον ἀποκτεῖναι, Χριστόν, ᾧ ψάλλομεν.*

Ο στίχος 12, *ὑπὲρ Ἄβελ γὰρ φωνὴ κράζει σὴ πρὸς τὸν Θεόν,* ίσως απηχεί την επιστολή του πάπα Ιννοκέντιου Α' προς τον αυτοκράτορα Αρκάδιο, την οποία παραθέτει ο Γεώργιος Αλεξανδρείας.¹⁷⁵ Γράφει ο Γεώργιος : *τότε ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ἔγραψεν ἐπιστολὴν Ἀρκαδίῳ τῷ βασιλεῖ περιέχουσαν τάδε· «Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἰωάννου βοᾷ πρὸς τὸν θεὸν κατὰ σοῦ, βασιλεῦ, ὡς ποτε Ἄβελ τοῦ δικαίου καὶ ἀδελφοκτόνου Κάιν· καὶ παντὶ τρόπῳ ἐκδικηθήσεται. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο πέπραχας, ἀλλὰ καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης διωγμὸν μέγαν κατὰ τῆς θεοῦ ἐκκλησίας καὶ τῶν ἱερέων αὐτοῦ συνεστήσω, ἐξέώσας τὸν μέγαν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον ἐκ τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἀκρίτως, συνδιώξας αὐτῷ καὶ τὸν Χριστόν.»*¹⁷⁶ Το σχετικό χωρίο αντλείται από τη Γένεση (4, 10) από το επεισόδιο της δολοφονίας του Άβελ, του πρώτου άδικου θύματος της ανθρώπινης ιστορίας από τον Κάιν, *καὶ εἶπεν ὁ θεός. Τί ἐποίησας; Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με ἐκ τῆς γῆς.* Στο Κατά Ιωάννη ευαγγέλιο (3, 12) διαβάζουμε : *οὐ καθὼς Κάιν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἦν καὶ ἔσφαξεν τὸν*

¹⁷³ Kelly (1994) 154-156.

¹⁷⁴ SH 60 8.

¹⁷⁵ Πολέμης-Μίνεβα (2016) 198.

¹⁷⁶ SH 60 265.

ἀδελφὸν αὐτοῦ· καὶ χάριν τίνος ἔσφαξεν αὐτόν; ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ ἦν, τὰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ δίκαια. Ο απόστολος Παῦλος αναφέρει στην Προς Εβραίους επιστολή (11, 4) : *πίστει πλείονα θυσίαν Ἄβελ παρὰ Κάιν προσήνεγκε τῷ Θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς δόροις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' αὐτῆς ἀποθανὼν ἔτι λαλεῖται.* Ο δίκαιος Ιωάννης με τον άδικο θάνατό του άσκησε, κατά τον ποιητή μεγαλύτερο έλεγχο στη κακοήθεια των αντιπάλων του (στ. 12).

ἰζ' οἶκος : Η πρώτη εξορία δεν διήρκησε πολύ, καθώς ο Ιωάννης ανακλήθηκε την επόμενη μέρα. Η αγανακτισμένη αντίδραση του λαού της Κωνσταντινούπολης και κυρίως ένα τραγικό γεγονός στο αυτοκρατορικό παλάτι οδήγησαν την Ευδοξία να απαιτήσει την επιστροφή του Ιωάννη. Ο Θεοδώρητος μιλά για έναν τρομερό σεισμό¹⁷⁷ που έγινε το βράδυ μετά τη σύλληψη του Ιωάννη, ενώ ο Παλλάδιος¹⁷⁸ αναφέρει : *συνέβη θραυσίν τινα γενέσθαι ἐν τῷ κοιτῶνι*, που ερμηνεύθηκε ως σημάδι θεϊκής οργής. Ο Ιωάννης εισήλθε στην πρωτεύουσα γνωρίζοντας θριαμβευτική υποδοχή και οδηγήθηκε στην εκκλησία των Αγίων Αποστόλων, αν και ο ίδιος προτιμούσε να αποκατασταθεί στον θρόνο με απόφαση μεγαλύτερης συνόδου από αυτή που τον είχε καταδικάσει. Την επόμενη μέρα σε κήρυγμα, όπως αναφέρει ο Σωζομενός (PG 67 1541), μίλησε επαινετικά για την Ευδοξία, αλλά οι καλές σχέσεις σύντομα διαταράχτηκαν από ένα νέο επεισόδιο, για το οποίο θα γίνει λόγος στον οἶκο ιθ', και το οποίο ερμηνεύθηκε ως επίθεση κατά της Ευδοξίας.

Η είδηση για τις αποστάσεις που κρατούσε το παλάτι απέναντι στον Ιωάννη, κινητοποίησε εκ νέου τους εχθρούς του, τον Ακάκιο Βεροίας, τον Λεόντιο Αγκύρας, τον Αμμώνιο Λαοδικείας, οι οποίοι ένωσαν τις δυνάμεις τους με τον Σεβηριανό. Επίσημη σύνοδος δεν έγινε, αλλά μάλλον συναντήσεις των εχθρών του. Καθοριστική για την τύχη του Ιωάννη στάθηκε η συμβουλή που έδωσε ο Θεόφιλος Αλεξανδρείας στους εχθρούς του Ιωάννη. Σύμφωνα με αυτή, θα έπρεπε να επικαλεστούν τους κανόνες της συνόδου της Αντιόχειας του 341. Ο τέταρτος, (σε συνδυασμό με τον δωδέκατο) από αυτούς, δήλωνε κατηγορηματικά, ότι εάν επισκοπος, που είχε εκτοπιστεί από σύνοδο, ξανάρχιζε να επιτελεί τα εκκλησιαστικά του καθήκοντα, χωρίς προηγουμένως να έχει ακυρωθεί η καταδίκη του από άλλη σύνοδο, θα έπρεπε να απομακρύνεται χωρίς δυνατότητα για έφεση ή ελπίδα για αθώωση.¹⁷⁹ Ο Ιωάννης αρνήθηκε να εγκαταλείψει τη θέση του και την παραμονή του Πάσχα του 404, ενώ ετοιμαζόταν να τελέσει το βάπτισμα των νεοφωτίστων εισέβαλλαν στρατιώτες και συνέβησαν βίαια και αιματηρά επεισόδια.¹⁸⁰ Αναφέρει σχετικά ο Ιωάννης στην επιστολή προς τον Ιννοκέντιο¹⁸¹ : *καὶ ταῦτα ἐτολμᾶτο παρὰ γνώμην τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως νυκτὸς καταλαβούσης, ἐπισκόπων αὐτὰ κατασκευαζόντων, καὶ πολλαχοῦ στρατηγούντων.*

Για δύο μήνες ο Ιωάννης παρέμενε στην επίσημη κατοικία του επιτηρούμενος, μέχρι την Πέμπτη της Πεντηκοστής, 9 Ιουνίου 404, όπου οι τέσσερις από τους εχθρούς του, που πρωτοστατούσαν στην εκδίωξή του, ο Ακάκιος, ο Σεβηριανός, ο Αντίοχος και ο Κυρίνος της Χαλκηδόνας πίεσαν τον αυτοκράτορα Αρκάδιο να αναλάβει αποφασιστική δράση. Ίσως ο ποιητής αναφέρεται σε αυτούς λέγοντας *Ἰερῶν ὑπ' ἀφρόνων τῆς σῆς ποιμνῆς διωκόμενος ἀδίκως ἐκκλησίας* (στ. 1-2). Μετά από λίγες ημέρες, ο Ιωάννης έλαβε ειδοποίηση από τον νοτάριο Πατρικίο ότι πρέπει

¹⁷⁷ Kelly (1995) 232.

¹⁷⁸ SC 341 180.

¹⁷⁹ Kelly (1994) 241-242.

¹⁸⁰ Baur (1959-1960) τ. II 287-298.

¹⁸¹ SC 342 86.

να απομακρυνθεί από την εκκλησία και από την πόλη και να πάρει τον δρόμο της εξορίας.¹⁸²

Ο Ιωάννης αποδέχτηκε την αυτοκρατορική εντολή. Άφησε την επίσημη κατοικία του και συναντήθηκε για τελευταία φορά με επισκόπους πιστούς σε αυτόν. Ο Παλλάδιος αφηγείται τα γεγονότα αυτά¹⁸³ και παραθέτει τα λόγια του Ιωάννη προς τους επισκόπους : *Δεῦτε, προσευζόμενοι συνταζόμεθα τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐκκλησίας*. Στη συνέχεια τον προειδοποιούν πως οπλισμένοι στρατιώτες, υπό τις διαταγές του Λούκιου, που ήταν υπεύθυνος και για τα αιματηρά επεισόδια την παραμονή του Πάσχα, έρχονται για την περίπτωση που προβάλλει αντίσταση. Τον πληροφορήσαν επίσης πως ο λαός ήταν αγανακτισμένος και υπήρχε κίνδυνος να έρθει σε σύγκρουση με τα στρατεύματα σε μια προσπάθεια να τον σώσει. Αφού αποχαιρέτησε επισκόπους και κληρικούς είχε μια τελευταία συνάντηση με τις πιστές διακόνισσες, Ολυμπιάδα, Πενταδία, Πρόκλη και Σιλβανή, συμβουλευόμενες να δείξουν πίστη και υπακοή σε όποιον θα γινόταν επίσκοπος.

Επίσης και κατά την πρώτη εξορία ήταν αποφασισμένος, οι πηγές συμφωνούν,¹⁸⁴ ώστε η σύλληψή του να μην προκαλέσει λαϊκές διαμαρτυρίες. Για να στρέψει την προσοχή αλλού, έδωσε εντολή, το υποζύγιο που χρησιμοποιούσε στις μετακινήσεις του να τοποθετηθεί στη μεγάλη δυτική είσοδο του καθεδρικού ναού, ενώ ο ίδιος στο μεταξύ, απαρατήρητος, βγήκε από πλαϊνή πύλη και παραδόθηκε σε οπλισμένο φρουρό. Ο ποιητής αποτυπώνει ποιητικά το γεγονός : *καὶ στάσιν ἀστατούντων διασκεδάζων ὄχλων,/ σαυτὸν χριστομιμήτως λάθρα τοῖς ἐχθροῖς/ προδέδωκας ἐκουσίως φειδόμενος τοῦ ποιμνίου* (στ. 4 – 6). Οδηγήθηκε στο λιμάνι και μπήκε σε σκάφος για τις ακτές της Βιθυνίας.

Τα γεγονότα αυτά, που οδήγησαν στη δεύτερη εξορία, αναπλάθει ποιητικά ο ποιητής στον οίκο αυτό. Η φράση, *δεῦτε, προσευζόμενοι συνταζόμεθα τῷ ἀγγέλῳ*, που ο Ιωάννης είπε στους αφοσιωμένους σε αυτόν συντρόφους, *τοῖς συνεκδήμοις* (στ. 3), υπάρχει στον Παλλάδιο, αλλά και στον Γεώργιο Αλεξανδρείας που παραθέτει σχεδόν αυτούσια τα λεγόμενα του Παλλάδιου, σχετικά με την αναχώρηση του Ιωάννη, καθώς και τις στιγμές που αποχαιρετά τους πιστούς του συντρόφους και τις διακόνισσες.¹⁸⁵ Για τη φράση αυτή παραπέμπουμε στην Αποκάλυψη του Ιωάννη : *τὸ μυστήριον τῶν ἑπτὰ ἀστέρων ὧν εἶδες ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μου, καὶ τὰς ἑπτὰ λυχνίας τὰς χρυσᾶς. οἱ ἑπτὰ ἀστέρες ἄγγελοι τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν εἰσι, καὶ αἱ λυχνίαί αἱ ἑπτὰ ἑπτὰ ἐκκλησίαί εἰσίν* (1, 20), καθώς και *τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἐκκλησίας γράψον* (2,1). Επίσης βρίσκουμε αναφορές και στα ακόλουθα σημεία από την Αποκάλυψη (2, 8 και 2, 12 και 2, 18 και 3, 1 και 3, 7 και 3, 14). Πρόκειται για υπαινιγμό στην ευρέως διαδεδομένη πεποίθηση ότι κάθε εκκλησία προστατεύεται από έναν άγγελο που είναι υπεύθυνος. Αυτή η αντίληψη βασίζεται στην Αποκάλυψη και τη βρίσκουμε επίσης στον Ωριγένη, στον Βασίλειο και στον Γρηγόριο τον Ναζιανζηνό (PG 36 469) : *πείθομαι γὰρ ἄλλους ἄλλην προστάττειν ἐκκλησίας ὡς Ἰωάννης διδάσκει με διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως* και *αλλοῦ χαίρετε ἄγγελοι τῆς δὲ τῆς ἐκκλησίας* (PG 36 492).¹⁸⁶ Στον Χρυσόστομο, στην ομιλία *Εἰς τὴν σύναξιν τῶν ἀρχαγγέλων* διαβάζουμε : *καθ' ἐκάστην δὲ Ἐκκλησίαν ἐπέστησεν ἄγγελους φύλακας ὁ Χριστός* (PG 59 756).

¹⁸² SC 341 204.

¹⁸³ SC 341 204-206.

¹⁸⁴ Kelly (1994) 250.

¹⁸⁵ SH 60 232-234.

¹⁸⁶ SC 341 206 υποσ.1.

Ο Ιωάννης με τη στάση του, κατά τη σύλληψή του, μιμείται τον Χριστό *χριστομιμήτως*, λέξη που καταλαμβάνει κεντρική θέση σε τρεις στίχους (4-6) όπου παρουσιάζεται η εκούσια παράδοσή του στον φρουρό. Διαβάζουμε στο ευαγγέλιο του Ιωάννη (18, 4-9) σχετικά με τη σύλληψη του Χριστού : *Ἰησοῦς οὖν εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ’ αὐτόν, ἐξελθὼν εἶπεν αὐτοῖς· Τίνα ζητεῖτε; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι. Εἰστήκει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδὼς αὐτὸν μετ’ αὐτῶν. ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔπεσον χαμαί. Πάλιν οὖν αὐτούς ἐπηρώτησε· Τίνα ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπον· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Εἶπον ὑμῖν ὅτι ἐγὼ εἰμι· εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν· ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὃν εἶπεν, ὅτι οὓς δέδωκάς μοι, οὐκ ἀπόλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα. Ο Ιωάννης με τη στάση του ἐμπρακτα υλοποιεῖ τις συμβουλές που ο ἀπόστολος Παῦλος ἀπηύθυνε προς τους πρεσβυτέρους της Εφέσου ἀναγγέλλοντάς τους τὴν βουλήν τοῦ Θεοῦ. Σημειώνει : *προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ, ἣν περιποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς μὴ φοιδόμενοι τοῦ ποιμνίου (Πράξ. 20, 28-29). Επίσης και στην πρώτη ἐπιστολή του Πέτρου (5. 2) διαβάζουμε : *ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποιμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστῶς, ἀλλ’ ἐκουσίως, μηδὲ αἰσχροκερδῶς ἀλλὰ προθύμως.***

Στους ἐπόμενους στίχους προβάλλεται ἡ λαοφιλία του Ιωάννη που ἐκδηλώθηκε ἐντονα και κατά τὴν πρώτη ἐξορία του ἀλλὰ και κατά τὸν δεύτερο ἐκτοπισμό. Ο ποιητὴς γράφει, *καὶ γὰρ ὁ ζῆλος καὶ πόθος πλείστους / προκινδυνεύειν τῆς σῆς ἀγάπης / ἠρέθειζε* (στ.7-9). Παρόμοια φράση βρίσκουμε στη Β΄ Προς Κορινθίους ἐπιστολή του ἀποστόλου Παύλου (9, 2) ὅπου παρουσιάζονται οἱ προτροπές του για γενναία και προθυμὴ εἰσφορά : *καὶ ὁ ἐξ ὑμῶν ζῆλος ἠρέθεισε τοὺς πλείονας.*

ἡ ὄικος : Ο οἶκος ξεκινά με ἀναφορά στην παντοδυναμία του Θεοῦ, *ὁ ποιῶν πάντα Θεὸς καὶ μεταπλάττων* (στ. 1) και στη θεϊκὴ κρίση που ἐρχεται να τιμωρήσει τὴν ἀδικία, *ἐκδικήσεις ὁ διδοὺς ἀδικουμένοις* (στ. 2). Στον προφήτη Ἀμῶς (3, 10 και 14) διαβάζουμε : *καὶ οὐκ ἔγνω ἃ ἔσται ἐναντίον αὐτῆς, λέγει Κύριος, οἱ θησαυρίζοντες ἀδικίαν καὶ τλαιπωρίαν ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν...διότι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ὅταν ἐκδικῶ ἀσεβείας τοῦ Ἰσραὴλ ἐπ’ αὐτόν, καὶ ἐκδικήσω ἐπὶ τὰ θυσιαστήρια Βαιθήλ. Η πορεία του Ιωάννη φαίνεται να ἔχει ἀναλογίες με αὐτὴ του προφήτη Ἀμῶς. Ο προφήτης Ἀμῶς στηλίτευσε τὴν ἠθικὴ και θρησκευτικὴ κατὰπτωση του Ἰσραὴλ, καλοῦσε τὸν λαό σε μετάνοια και προφήτευσε τὴν επικείμενη κρίση και αἰχμαλωσία του. Με τὴ δύναμη του λόγου του ἀσκησε σφοδρὸ ἐλεγχὸ περί τῆς τύχης του Ἰσραὴλ και ἐξήγειρε ἐναντίον του τὴν ιερατικὴ τάξη, ὡστε ο ἀρχιερέας τῆς Βαιθήλ Ἀμασίας ζήτησε ἀπὸ τὸ βασιλεῖα Ἰεροβοάμ τὴν ἀποπομπή του Ἀμῶς στο βασίλειο του Ἰούδα, διαβάλλοντάς τον ὡς δημεγέρτη και ταραχοποιό. Σε ἀπάντηση τῆς πράξης αὐτῆς, ο Ἀμῶς προανήγγειλε τὸν ὄλεθρο τῆς οἰκογένειας του Ἀμασίου.*

Σχετικὰ με τὸν δεύτερο στίχο του οἴκου, ἀναφέρω ἀντίστοιχο χωρίο ἀπὸ τὴν Ἐξοδο (12, 12) : *καὶ διελεύσομαι ἐν γῆ Αἰγύπτῳ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ καὶ πατάξω πᾶν πρωτότοκον ἐν γῆ Αἰγύπτῳ ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους καὶ ἐν πᾶσι τοῖς θεοῖς τῶν Αἰγυπτίων ποιήσω τὴν ἐκδίκησιν· ἐγὼ Κύριος, και ἀπὸ τῶν Ψαλμοῦς (17, 48), ὁ Θεὸς ὁ διδοὺς ἐκδικήσεις ἐμοί, καὶ ὑποτάξας λαοὺς ὑπ’ ἐμέ. Ἀλλοῦ (93, 1-2) : Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος, Θεὸς ἐκδικήσεων ἐπαρρησιάσατο. ὑψώθητι ὁ κρίνων τὴν γῆν, ἀπόδος ἀνταπόδοσιν τοῖς ὑπερηφάνοις. Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω : λέγει Κύριος (Ῥωμ. 12, 19), ἐνὸς στο Κατὰ Λουκάν ευαγγέλιο (18, 7-8) σημειώνεται, ὁ δὲ Θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν βωόντων πρὸς αὐτόν*

ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ μακροθυμῶν ἐπ’ αὐτοῖς; λέγω ὑμῖν ὅτι ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει. Πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔλθων ἄρα εὕρησει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; Για τὴ φράση ἐν πειρασμοῖς πυρώσας (στ. 4) ἀναφέρω ἀπὸ τὴν Α΄ ἐπιστολὴ τοῦ Πέτρου, στὸ σημεῖο ποῦ παρουσιάζει τὴ χριστιανικὴ συμπεριφορὰ πρὸς ὄλους (4, 12-14 καὶ 18) : *Ἀγαπητοί, μὴ ξενίζεσθε τῇ ἐν ὑμῖν πυρώσει πρὸς πειρασμὸν ὑμῖν γινομένη, ὡς ξένου ὑμῖν συμβαίνοντος, ἀλλὰ καθὸ κοινωνεῖτε τοῖς τοῦ Χριστοῦ παθήμασι, χαίρετε, ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς δόξης αὐτοῦ χαρῆτε ἀγαλλιώμενοι. Εἰ ὀνειδίξεσθε ἐν ὀνόματι Χριστοῦ, μακάριοι, ὅτι τὸ τῆς δόξης καὶ δυνάμεως καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα ἐφ’ ὑμᾶς ἀναπαύεται· κατὰ μὲν αὐτοὺς βλασφημεῖται, κατὰ δὲ ὑμᾶς δοξάζεται... καὶ εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται;* Για τὸν 6^ο στίχο, *τοὺς σοὺς δυσμενεῖς δὲ διακενῆς ἀνομοῦντας,* ἀναφέρω : *καὶ γὰρ πάντες οἱ ὑπομένοντές σε οὐ μὴ κατασχυνθῶσιν· αἰσχυνθήτωσαν οἱ ἀνομοῦντες διακενῆς (Ψαλμ. 24, 3).*

Με τὸν στίχο 5, *καὶ ἐν ὑπερορίαις δείξας καρτερόν,* δίνεται συμπτυκνωμένα ἡ υπομονὴ ποῦ ὁ ἅγιος ἔδειξε κατὰ τὴν τρίχρονη ἐξορία τοῦ. Ὁ Ἰωάννης ἀνέμενε νὰ μάθει στὴ Νίκαια τὸν τόπο τῆς ἐξορίας τοῦ καὶ μετὰ ἀπὸ ταξίδι ἐντεκα ἐβδομάδων ἐφθάσε στὸ χωριὸ Κουκουσός, στὰ σύνορα Καππαδοκίας καὶ Ἀρμενίας, ὅπου ἐγίνε δεκτός φιλικὰ καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ φρούριο τῆς Ἀραβισσοῦ. Ἦταν ἰδιαιτέρα καταβεβλημένος καὶ υπέφερε ἀπὸ τὸ κρῦο καὶ τὶς κακουχίες, ἀλλὰ στὶς ἐπιστολές τοῦ φαίνεται ἀποφασισμένος νὰ συνεχίσει τὸ ἔργο τοῦ. Ἀναφέρει σχετικὰ σε ἐπιστολὴ τοῦ, ὅτι παρά τὸ ὅτι ἔχει τόσο πλούσιους καὶ ἰσχυροὺς φίλους *καὶ τοσαύτην δύναμιν περιβεβλημένους, οὐκ ἐτύχομεν οὐ τυχάνουσι οἱ κατάδικοι, ὥστε εἰς ἡμερώτερον καὶ ἐγγύτερόν ποῦ κατοικισθῆναι τόπον· ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος ἡμῖν ἀπαγορεύσαντος, καὶ τοῦ φόβου τῶν Ἰσαύρων πάντων πολιορκούντος, τῆς μικρᾶς ταύτης καὶ εὐτελοῦς οὐκ ἐπετύχομεν χάριτος. Δόξα τῷ θεῷ καὶ διὰ τοῦτο.* (PG 52 674 – 675). Στὴν ἐπιστολὴ 14 (PG 52 613-616) παρουσιάζει τὸ μέγεθος τῆς ταλαιπωρίας ποῦ υπέμενε : *καὶ φόβων τοσοῦτων ἐπικειμένων, καὶ θανάτου σχεδὸν δήλου, καὶ τοῦ πυρετοῦ με κατεργαζομένου.* Στὴν ἴδια ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα (PG 52 616) γράφει : *οὐ δοκεῖ σοι μόνα ταῦτα τὰ παθήματα, εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο μοι ἕτερον συμβεβήκοι, πολλὰ ἡμῶν δύνασθαι διαλύειν τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ πολλὴν μοι παρέχειν εὐδοκιμήσεως ἀφορμὴν;*

Κατὰ τὰ τρία χρόνια τῆς ἐξορίας τοῦ, ὁ Ἰωάννης ἔγραψε τὶς ἐπιστολές, σώζονται περίπου 240, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν σημαντικὲς πηγές, καθὼς παρουσιάζουν τὶς σκέψεις καὶ τὶς ἐμπειρίες τοῦ σε αὐτὴ τὴν περίοδο τῆς δοκιμασίας. Ἡ ἰώβεια καρτερία τοῦ φαίνεται καὶ ἀπὸ τὶς ἐνθαρρυντικὲς συμβουλές ποῦ ἀπευθύνει στὴν Ὀλυμπιάδα : *εἰ δὲ ἡ μέλλησις σε λυπεῖ, ἐνόησο ὅτι οὐδὲ αὕτη ἀκερδῆς σοι γίνεται, ἀλλὰ πολὺν οἶσει σοι τὸν μισθὸν καρτερούσης, καὶ μηδὲν ἐκφερούσης πικρὸν ῥῆμα, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τούτων τὸν Θεὸν δοξαζούσης* (PG 52 568).

Κεντρικὴ θέση στὸν οἶκο κατέχει τὸ ἐπεισόδιο με τὰ σημεῖα τῆς πυράς καὶ τῆς χαλάξης καὶ ὁ φρικτὸς θάνατος τῆς αυτοκράτειρας Εὐδοξίας, ὡς ἀποτέλεσμα θείας δίκης γιὰ τὴν ἀνομη συμπεριφορὰ κατὰ τοῦ αγίου. Καθὼς ὁ Ἰωάννης ἐπαιρνε τὸν δρόμο γιὰ τὴν ἐξορία, στὴν πρωτεύουσα, ἡ εἶδηση τῆς σύλληψής τοῦ εἶχε προκαλέσει ἀναστάτωση στὴν Ἁγία Σοφία ἀπὸ τὸ συγκεντρωμένο πλῆθος ποῦ προσπαθοῦσε νὰ ἐξέλθει. Σύμφωνα με τὸν Παλλάδιο,¹⁸⁷ μέσα στὴ φασαρία, φωτιά ξεκίνησε κοντὰ στὸν ἐπισκοπικὸ θρόνο ποῦ γρήγορα πήρε μεγάλη ἔκταση καὶ κατέκαψε τὸν ναὸ καθὼς καὶ τὸ γειτονικὸ κτήριο τῆς συγκλήτου. Ὁ Παλλάδιος ἀποδίδει τὴν πυρκαγιά

¹⁸⁷ SC 341 210-214.

στο τιμωρό χέρι του Θεού, «μισθὸν τῆς ἀδικίας» ὡσπερ τὴν ἐπὶ ταύτῃ ὀρισμένην δίκην ἀποδιδόντος Θεοῦ εἰς σωφρονισμὸν καὶ νουθεσίαν τῶν οὐκ εἰδότεων γε νουθετεῖσθαι διὰ τῆς ὄψεως τῶν τοιούτων θεηλάτων κακῶν. Το ἐπεισόδιο παραθέτει σχεδόν αὐτούσιο καὶ ὁ Γεώργιος Αλεξανδρείας,¹⁸⁸ ἐνὸς ἀπὸ τῶν πηγῶν¹⁸⁹ φαίνεται πῶς οἱ υποψίες ἔπεσαν σε υποστηρικτές τοῦ Ἰωάννη.

Ὁ ποιητὴς στοὺς στίχους 8-10 ἀπαριθμῆι τὶς συμφορὰς ποὺ ἀκουλοῦθησαν μετὰ τὴν ἀδικὴ ἀπομάκρυνση τοῦ Ἰωάννη, τὴ φωτιά (πῦρ ἐπιπέμπων τοῖς βασιλείοις), τὸ χαλάζι (καὶ χάλαζαν συντρίβουσαν καρπούς τε καὶ γενήματα) καὶ τὴν ἀρρώστια (καὶ νόσημα δυσίατον πυρὸς φλέγον σφοδρότερον), μεταπλάθοντας ποιητικὰ τῆς πηγῆς τοῦ. Για τὴ βαριά καταστροφὴ με τὸ χαλάζι κάνει λόγο ὁ Γεώργιος Αλεξανδρείας¹⁹⁰: ἐπειδὴ δὲ συνέβη χάλαζαν παμμεγεθεστάτην ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ περὶ τὰ αὐτῆς κατενεχθῆναι προάστια περὶ τὴν τριακάδα τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, καὶ τοῦτο ἔλεγον κατὰ θεοῦ μῆνιν γενέσθαι ἐπὶ τῇ ἀκρίτῳ καθαιρέσει Ἰωάννου. Το γεγονός αὐτό, ποὺ δὲν το ἀναφέρει ὁ Παλλάδιος, παραδίδεται ἀπὸ τὸν Σωκράτη (PG 67 724), καὶ τὸν Σωζομένο (PG 67 1589), ὁ ὁποῖος βασιζέται στὸν Σωκράτη. Ἀπὸ τὸν Σωκράτη ἀντιγράφει αὐτούσια ὁ Γεώργιος στὸν Βίό τοῦ.

Ἡ τριπλὴ συμφορὰ ολοκληρώνεται με τὴν ἀρρώστια καὶ τὸν θάνατο ποὺ βρῖσκει τὴν Εὐδοξία,¹⁹¹ τὴν ἀρχηγὸν τῶν κακῶν (στ. 11) κατὰ τὸν ποιητὴ. Ὁ Γεώργιος Αλεξανδρείας¹⁹² μας δίνει τὴν εἰκόνα τοῦ φρικτοῦ θανάτου τῆς Εὐδοξίας: ἠϋξῆσε δὲ τοὺς περὶ Ἰωάννου λόγους καὶ ἡ τῆς βασιλίσσης Εὐδοξίας γενομένη ὀδυνηρὰ τελευτή. Μετὰ γὰρ τὸ σχεῖν αὐτὴν τὸ πάθος τῆς αἰμορροΐας, καθὼς φθάσαντες ἀνωτέρω εἶπομεν, σύριγγα ἐξάγαγοῦσα εἰς τὰ ἀνα<γ>καῖα αὐτῆς, σκωληκόβρωτον ἐγένετο τὸ σῶμα αὐτῆς... πολλῶν δὲ ἰατρῶν περιποιησαμένων αὐτὴν, οὐκ ἠδυνήθησαν ἰάσασθαι τὸ πάθος. Ἐπόζησε γὰρ ὥστε μὴ δύνασθαι τίνα φέρειν τὴν δυσωδίαν αὐτῆς. Ἐπεθυμίον δὲ αὐτῇ καὶ ἀφθονίαν ἀρωμάτων, θέλοντες νικῆσαι τὴν ἀποπεμπομένην ἄφατον βορβορώδη ὀσμὴν ἐξ αὐτῆς· καὶ οὐκ ἠδύνατο... Αὕτη ἡ νόσος θεήλατός ἐστι διὰ τὸ πταῖσμα ὃ πεποίηκα εἰς Ἰωάννην τὸν ἐπίσκοπον.

Ὁ ψευδο-Μαρτύριος ἀφηγεῖται ὅτι ὅλη ἡ πόλις υποφέρει ὡς συνέπεια τῆς ἐξορίας τοῦ Ἰωάννη καὶ ἀναφέρεται στὴν ἀρρώστια τῆς Εὐδοξίας με τὸν χαρακτηρισμὸ νόσημα πολυκέφαλος. Ἀκολουθεῖ ἡ περιγραφὴ κάθε βασιανιστικοῦ σταδίου, ὅπου ἀνάμεσα σε ἄλλα φριχτά ποὺ υπέφερε, πυρετός κατέλαβε τὸ σῶμα τῆς, τόσο ὅμοιος με φωτιά ποὺ ἔλαμπε.¹⁹³

Στὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη (8, 7) διαβάζουμε για τὶς βαριές πληγές ποὺ ἀκολουθοῦν μετὰ τὴν πρώτη σάλπιγγα: καὶ ὁ πρῶτος ἐσάλπισε, καὶ ἐγένετο χάλαζα καὶ πῦρ μεμιγμένα ἐν αἵματι, καὶ ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν· καὶ τὸ τρίτον τῆς γῆς κατεκάη, καὶ τὸ τρίτον τῶν δένδρων κατεκάη, καὶ πᾶς χόρτος χλωρὸς κατεκάη. Ἀνάλογα σύμβολα τῆς παρουσίας καὶ ἐμφάνισης τοῦ Θεοῦ ἔχουμε καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη (Ἐξ. 9, 22 καὶ 25) για τὰ ὅσα συνέβησαν στὸ ὄρος Σινά, ὅταν ὁ Θεός μιλοῦσε στὸν Μωυσή: εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωυσῆν· ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἔσται χάλαζα ἐπὶ πᾶσαν γῆν Αἰγύπτου, ἐπὶ τε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ κτήνη καὶ ἐπὶ πᾶσαν βοτάνην τὴν ἐπὶ τῆς γῆς... ἐπάταξε δὲ ἡ χάλαζα ἐν πάσῃ γῆ Αἰγύπτου ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως

¹⁸⁸ SH 60 234-235.

¹⁸⁹ Kelly (1994) 251, Baur (1959-1960) τ. II 299-304.

¹⁹⁰ SH 60 252.

¹⁹¹ Baur (1959-1960) τ. II 354-359.

¹⁹² SH 60 275-276.

¹⁹³ BHG 871 174, Barry (2016) 395-418.

κτήνους, και πᾶσαν βοτάνην τὴν ἐν τῷ πεδίῳ ἐπάταξεν ἢ χάλαζα, και πάντα τὰ ζύλα τὰ ἐν τοῖς πεδίοις συνέτριψεν ἢ χάλαζα.

ιθ' οἶκος : Ο ὕμνος, ὅπως και ἓνα ρητορικό εγκώμιο,¹⁹⁴ κλείνει στο τέλος με συγκρίσεις που αποδεικνύουν τη σπουδαιότητα και την ανωτερότητα του εγκωμιαζόμενου. Ο Ιωάννης συγκρίνεται με τον προφήτη Ηλία, *ὑπερήρας Ἡλίου τὴν παρρησίαν* (στ. 1) και με τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, *ὑπερήλασας τὸν ζῆλον τοῦ Προδρόμου* (στ. 2), και τους ξεπερνά σε θάρρος και ζήλο. Ο Ιωάννης συγκεντρώνει ὅμοια χαρακτηριστικά με τον Ηλία, τον ασκητικό τρόπο ζωής, την αγωνιστικότητα και κυρίως τον αυστηρό ἔλεγχο με παρρησία, *οὐ μόνον ἰδιώταις και ἄρχουσιν ἀδίκους, ἀλλὰ και βασιλεῦσι πλεονεκτικοῖς* (στ. 4-5). Ο Ηλίας ἦταν πιστός στον Θεό, και ζώντας σε ἓναν κόσμο εγκληματικό και γεμάτο ασέβεια, στηλίτευε την αδικία. Μάλιστα ἐπέδειξε τέτοιο ζήλο, ὅστε η Ιεζάβελ, η γυναίκα του βασιλιά Αχαάβ τον καταδιώξε και ἠθέλε να τον σκοτώσει (*Γ' Βασ.* 16, 31 και 18, 4 και 18, 13 και 18, 19 και 19, 1 και 19, 2 και 20, 1-25, *Δ' Βασ.* 9, 7 και 9, 22 και 9, 30-37).

Ο Ηλίας ἔκανε πολλά θαύματα και στο τέλος αντί να πεθάνει αναλήφθηκε με ἄρμα πυρός στον ουρανό (*Σοφ.* Σειρ. 48, 1-2) : *ἀνέστη Ἡλίας προφήτης ὡς πῦρ, και ὁ λόγος αὐτοῦ ὡς λαμπὰς ἐκαίετο· ὃς ἐπήγαγεν ἐπ' αὐτοὺς λιμὸν και τῷ ζῆλῳ αὐτοῦ ὀλιγοποίησεν αὐτούς.* Στην Καινή Διαθήκη το ὄνομα του προφήτη Ηλία αναφέρεται πολλές φορές από τον ἴδιο τον Ιησού Χριστό. Ο Ζαχαρίας, ο πατέρας του Προδρόμου, εἶπε πως ο Ιωάννης θα ἐρχόταν *ἐν πνεύματι και δυνάμει Ἡλίου* (*Λουκ.* 1, 17), θα εἶχε δηλαδή τα γνωρίσματα και το ζήλο του προφήτη Ηλία, θα ἦταν ο ἴδιος ο προφήτης Ηλίας. Ο Ιησούς Χριστός, μιλώντας για τον πρόδρομο Ιωάννη λέει πως αὐτός εἶναι ο Ηλίας : *και εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστὶν Ἡλίας ὁ μέλλον ἔρχεσθαι* (*Ματθ.* 11, 14). Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος γράφει για τον Ηλία : *λέγω δὴ Ἡλίαν, τὸν προφήτην ἐκεῖνον, τὸν ἐπίγειον ἄγγελον και ἐπουράνιον ἄνθρωπον, τὸν χαμαὶ βαδίζοντα και τὰ οὐράνια ἠνιοχοῦντα..., τὸν τῶν ὑδάτων ταμίαν...* (*PG* 50, 728). Το ἔργο του Χρυσοστόμου παραβάλλεται με αὐτό του Ηλία και στον ιζ' οἶκο του ὕμνου που αποδίδεται στον Ρωμανό.¹⁹⁵

Σύγκριση του Ιωάννη γίνεται και με τον Ιωάννη τον Πρόδρομο για το ασυμβίβαστο του χαρακτήρα του και την αυστηρή κριτική που ασκούσε. Ἀσκησε δριμύ ἔλεγχο στον τετράρχη Ηρώδη για τον ἐκλυτο βίο του. Η Ηρωδιάδα δεν ἀντέξε την κριτική του Προδρόμου, ο οποίος την ἐπέπληττε με παρρησία για την ἄνομη σχέση της με τον Ηρώδη, λόγω της συγγενείας τους (*Λουκ.* 3, 19, *Ματθ.* 14, 3-11). Τελικὰ ο Ιωάννης ἀποκεφαλίστηκε μετά από υπόσχεση που εἶχε δώσει ο Ηρώδης στην κόρη της Ηρωδιάδας Σαλώμη (*Μᾶρκ.* 6, 14-29). Αναφορές στον Ηλία και τον Ιωάννη τον Πρόδρομο συγκριτικά με τον Χρυσόστομο, ως προς τη διαδοχή στην πνευματική διδασκαλία, τον ασκητικό τρόπο ζωής ἢ τον αυστηρό ἔλεγχο που ἄσκησαν, ἔχουμε και στον Παλλάδιο¹⁹⁶ και στον Γεώργιο Αλεξανδρείας που δανεῖζεται από τον Παλλάδιο.

Ὅπως ο Ηλίας και ο Πρόδρομος καταδιώχθηκαν από ισχυρές βασιλίσσες, κατά τον ἴδιο τρόπο και ο Ιωάννης δέχτηκε ἐπίθεση από την αυτοκράτειρα Εὐδοξία. Αὐτή εἶναι ἡ νέα *Ἰεζάβελ* και η *ἄνομος Ἡρωδιάς* (στ. 9-10), την οποία παρουσιάζει ο

¹⁹⁴ Γιαννουλί (2014) 304-307, Kennedy (1983) 63.

¹⁹⁵ Πολέμη-Μίνεβα (2016) 157.

¹⁹⁶ SC 341 168, 250, 368, 370, SH 60 92, 207-208.

ποιητής ως υπεύθυνη για την εξορία και τον θάνατο του Ιωάννη (*τὴν ἀρχηγὸν τῶν κακῶν* στον προηγούμενο οίκο).

Σύμφωνα με τον Παλλάδιο, η αναφορά που στάλθηκε στον αυτοκράτορα Αρκάδιο μετά τη σύνοδο ἐπὶ Δρυῶν συμπεριελάμβανε κατηγορία για ένα *καθοσιώσεως ἔγκλημα*. *Ἦν δὲ ἡ καθοσίωσις ἢ εἰς τὴν βασιλίσαν λοιδορία, ὡς ἐκεῖνοι ἀνήνεγκαν, ὅτι εἶπεν αὐτὴν Ἰεζάβελ. Καὶ οἱ μὲν θαυμάσιοι, τὸν διὰ ζήφους θάνατον αὐτοῦ ποθήσαντες ἰδεῖν, οὕτως ἀνήνεγκαν.* Μόνο ο Παλλάδιος δίνει αυτή την εξήγηση για την κατηγορία.¹⁹⁷ Ο Παλλάδιος αναφέρει πολύ λίγα για τον ρόλο που έπαιξε η Ευδοξία, ίσως ηθελημένα, ακολουθώντας τη γραμμή που πήρε ο Ιωάννης στην επιστολή του στον Ιννοκέντιο, ενώ προβάλλει τον Θεόφιλο Αλεξανδρείας ως τον κύριο συνομώτη. Ο ρόλος της Ευδοξίας υπογραμμίζεται από τον Σωκράτη και τον Σωζομενό, ενώ ως προσωποποίηση του κακού προβάλλεται στον ψευδο-Μαρτύριο, όπου παραλληλίζεται με την Εύα και συνδέεται επίσης με την Ιεζάβελ.¹⁹⁸ Επίσης στον Θεόδωρο Τριμιθούων, η Ευδοξία παρουσιάζεται πρώτη κατά την απαρίθμηση των εχθρών του Ιωάννη.¹⁹⁹

Ο Γεώργιος Αλεξανδρείας αφηγείται λεπτομερώς την ιστορία της χήρας του Θεόγνωστου από την οποία η αυτοκράτειρα, παρουσιαζόμενη φιλοχρήματη, φέρεται να πήρε έναν αμπελώνα (υπαινιγμός στην Ιεζάβελ), και την οποία υπερασπίστηκε ο Ιωάννης, λέγοντας : *λοιπὸν μὴ θελήσης ἀκοῦσαι νέα Ἰεζάβελ καὶ ἐπαγαγεῖν ἐπὶ σε κατάραν ἰσοταλαντοῦσαν ἐκείνῃ τῇ κατάρᾳ*, γεγονός που προκάλεσε την οργή της αυτοκράτειρας.²⁰⁰ Ο Γεώργιος Αλεξανδρείας παρουσιάζει με μελανά χρώματα την Ευδοξία, ως φιλάργυρη με αρπακτικές διαθέσεις ²⁰¹ στην οποία ασκούσε αυστηρό έλεγχο ο Ιωάννης. Εξοργισμένη από τα κηρύγματά του, παρουσιάζεται να προσκαλεί τον Θεόφιλο με σκοπό να προωθήσουν την απομάκρυνση του Ιωάννη : *εὐροῦσά τε καὶ αὐτοὺς διψῶντας τὴν τούτου καθαίρεσιν καὶ ἐπιβουλήν, φιλοτιμησαμένη αὐτοὺς δώροις καὶ ἀσφαλισαμένη παρ' αὐτῶν τὰ περὶ τούτου, ἀπέλυσεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ παλατίου, Ἀρκαδίου μέντοι μηδὲν ἐκ τούτων ἐγνωκότος.*²⁰² Μια αναφορά περί δωροδοκίας κάνει και ο ποιητής, *ἢ δῶρα εὐμοιρήσασα πρὸς φόνον τὸν κατὰ σου* (στ. 10-11).

Μετά την επιστροφή του Ιωάννη από την πρώτη εξορία οι καλές σχέσεις με την Ευδοξία που είχαν αποκατασταθεί, γνώρισαν νέα κρίση. Όπως αναφέρει ο Σωκράτης (PG 67 716-717) και ο Σωζομενός (PG 67 1568), τοποθετήθηκε ένας αργυρός ανδριάντας της Ευδοξίας στον χώρο μπροστά από τη Σύγκλητο. Κατά τα εγκαίνια οργανώθηκαν θεάματα με χορευτές, μίμους και μουσική που διατάρασσαν τις ακολουθίες στον ναό, γι' αυτό και ο Ιωάννης τις κατέκρινε, *τὴν συνήθη τε παρρησίαν χρησάμενος... καταφορητικῇ δὲ τῇ γλώσσει χρησάμενος ἔσκωπτεν τοὺς γενέσθαι ταῦτα κελεύσαντας*. Ο Σωκράτης, όπως ισχυρίζεται, διασώζει την αρχή της ομιλίας του Ιωάννη : *πάλιν Ἡρωδιδᾶς μαίνεται, πάλιν ὀρχεῖται, πάλιν Ἰωάννου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ πίνακος σπουδάζει λαβεῖν*. Αυτό προκάλεσε την οργή της Ευδοξίας, η οποία το θεώρησε ως προσωπική επίθεση και άρχισε να σχεδιάζει νέα σύνοδο. Το επεισόδιο

¹⁹⁷ SC 341 178, Ommeslaeghe (1979) 132-133.

¹⁹⁸ Liebeschuetz (1984) 86.

¹⁹⁹ SH 60 9.

²⁰⁰ SH 60 191-196.

²⁰¹ SH 60 148-151.

²⁰² SH 60 204.

αυτό παραθέτει και ο Γεώργιος Αλεξανδρείας αντιγράφοντας με μικρές παραλλαγές τον Σωκράτη.²⁰³

Ο ποιητής αξιοποιεί τον γνωστό από τις πηγές παραλληλισμό της Ευδοξίας με την Ιεζάβελ, τον οποίο συναντούμε και σε μεταγενέστερους βίους του αγίου. Παράλληλα δίνεται και η σύγκριση ανάμεσα στην τύχη του Χρυσοστόμου που αντιμετώπισε την οργή της Ευδοξίας και του Ιωάννη του Βαπτιστή, που για να ικανοποιηθεί η Ηρωδιάδα έχασε τη ζωή του (Μάρκ. 6, 16-28). Υπάρχουν δύο αναφορές στην Ιεζάβελ σε ομιλίες του Χρυσοστόμου, αν και υπάρχουν αμφιβολίες για τη γνησιότητά τους.²⁰⁴ Στην *Ομιλία πρό τῆς ἐξορίας* γράφει : *Ἦνθησαν γὰρ τὰ ἔγγωνα τῆς ἀσπίδος, ἔτι περιλέλειπται τῆς Ἰεζάβελ σπόρος* (PG 52 431), και στην ομιλία, *Ὅτε ἀπήει ἐν τῇ ἐξορίᾳ : Τί δὲ καὶ ἡ παράνομος καὶ στυγερὰ, αὐτὴ ἡ νέα, φημί, Ἰεζάβελ οὐ βοᾷ καὶ λέγει ἐκ... καὶ διαπερα...ἀποδρ...ἀλλὰ ἀποστέλλει μοι ὑπάτους καὶ τριβούνους, καὶ μόνον ἀπειλεῖ* (PG 52 438).

Ο μοχθηρός Αιγύπτιος νοῖ τῇ τε γνώμῃ (στ. 11) είναι ο πατριάρχης Αλεξανδρείας Θεόφιλος, ο ενορχηστρωτής της απομάκρυνσης του Ιωάννη. Σχετικά με τη φράση παραπέμπουμε στον απόστολο Παύλο : *Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, καὶ μὴ ἦ ἐν ὑμῖν σχίσματα, ἥτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῖ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ* (Α΄ Κορ. 1, 10). Ο Ιωάννης παρέμεινε στην Κουκουσό της Αρμενίας για τρία περίπου χρόνια. Επειδή οι επισκέψεις των φίλων είχαν αυξηθεί, διατάχθηκε η μεταφορά του σε πιο μακρινή τοποθεσία. Λέει ο Παλλάδιος : *θεασάμενοι γὰρ μεταναστᾶσαν τὴν Ἀντιοχέων ἐπὶ τὴν Ἀρμενίων κάκειθεν πάλιν ἐπὶ τὴν Ἀντιοχέων τὴν Ἰωάννου εὐχάριστον φιλοσοφίαν ἀδομένην, ἠῤῥχοντο καὶ τὸ ζῆν ἀπορρήξαι.*²⁰⁵

Ο θάνατος²⁰⁶ βρήκε τον Χρυσόστομο στα Κόμανα στις 14 Σεπτεμβρίου 407, κατά τη μεταφορά του σε ακόμα πιο μακρινή εξορία, στην Πιτυούντα του Πόντου. Τα τελευταία του λόγια παραθέτει ο Παλλάδιος, *δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν.*²⁰⁷ Τα λείψανά του μεταφέρθηκαν στην Κωνσταντινούπολη στις 27 Ιανουαρίου 438 και τοποθετήθηκαν στον ναό των Αγίων Αποστόλων. Η έκπτωση του Ιωάννη από τον θρόνο προκάλεσε διπλό σχίσμα στην εκκλησία. Πρώτα μεταξύ των υποστηρικτών του (Ιωαννίτες) που αποσπάστηκαν από την κοινωνία με τους διαδόχους του, μη αναγνωρίζοντάς τους. Ὑστερα και η Ρώμη διέκοψε τις σχέσεις με την Κωνσταντινούπολη, με την Αλεξάνδρεια και την Αντιόχεια, οι οποίες είχαν δεχτεί τη μεταβολή. Η επαναγραφή του Ιωάννη στα δίπτυχα, το 413 της Αντιόχειας, το 417 της Κωνσταντινούπολης και της Αλεξάνδρειας, καθώς και η ανακομιδή των λειψάνων του έφερε την άρση των διαιρέσεων.

²⁰³ SH 60 223-224.

²⁰⁴ Χρήστου (1989) 268.

²⁰⁵ SC 431 222.

²⁰⁶ Baur (1959-1960) τ. II 414-430, Wallraff (2008) 23-37.

²⁰⁷ SC 431 227-228.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Η λέξις αποτελεί για τον ποιητή αντικείμενο ιδιαίτερης φροντίδας. Το *έλληνίζειν* (η ορθοέπεια), η καθαρότητα του λόγου, το πρέπον σε κάθε επιμέρους θέμα του ύμνου ύφος, και ο *κόσμος* με τα εύστοχα σχήματα λέξεως και διάνοιας μαρτυρούν την παιδεία, την επίπονη προσπάθεια του δημιουργού και τη δεξιοτεχνία του. Τις λογοτεχνικές αρετές του ύμνου επιβεβαιώνουν τα ποικίλα σχήματα λόγου.

Κοσμητικά επίθετα : Είναι διάσπαρτα στο κείμενο, κυρίως σε οίκους που εγκωμιάζουν τον άγιο και πολλά απαντούν στην υμνογραφική παράδοση τη σχετική με τον Χρυσόστομο. Οι οίκοι με διηγηματικό περιεχόμενο, που ξεδιπλώνουν τη δράση του αγίου, χτίζονται κυρίως με ουσιαστικά και ρήματα. Αναφέρω χαρακτηριστικά τα παρακάτω μαζί με μετοχές που λειτουργούν επιθετικά : *τρισμακάρα*, *άξιόγαστε* (προοίμιο, στ. 2, 5), *περιπολοῦντα*, *οὐρανοδρόμους*, *άσυνετοῦντας*, *ὀλιγοψύχους* (οίκ. α΄, στ. 1, 5, 7, 8), *τῶν σοφῶν*, *χρυσσορόας*, *πάμπλουτος*, *σωτηρίους*, *άναξίων*, *άξιους*, *άπωσμένους*, *άριστος* (οίκ. β΄, στ. 2, 3, 5, 6, 8, 10), *ύψηλαῖς*, *λελαμπρυσμένος*, *φιλόδωρον* (οίκ. γ΄, στ. 1, 10), *σαρκικῆς*, *εὐπρόσιτον*, *περίβλεπτον*, *τῶν θεοχαριτώτων*, *φιλοφρονούμενος* (οίκ. δ΄, στ. 2, 3, 4, 9), *πάγχρυσσε*, *άγνώμονας*, *φοβεροῖς* (οίκ. ε΄, στ. 5, 10, 11), *άπειρον*, *θαυμαστοῖς*, *σεπτοῖς*, *γλυκεροῖς* (οίκ. ζ΄, στ. 3, 11, 12), *θεολήπτου*, *θεοσδότου*, *μεγίστη* (οίκ. ζ΄, στ. 7, 8, 12), *άκλυστον μέγαν*, *ύπερφυεῖ*, *άκένωτον* (οίκ. η΄, στ. 3, 4, 6, 9), *άξιος*, *πανδήμοις*, *λελαμπρυσμένος*, *διαπύρω* (οίκ. θ΄, στ. 3, 6, 7, 8), *ύπερόπτῆς*, *ύψηλόνοος* (οίκ. ια΄, στ. 1, 2), *θαυμασίων*, *έκδηλοτέραν*, *προγνωστικῆ* (οίκ. ιβ΄, στ. 6, 8, 11), *άντίθεον*, *ύπέροφρον*, *βλάσφημον*, *τρισαγίας*, *σεπτῆν* (οίκ. ιε΄, στ. 3, 9, 11, 12), *θεόρρυτοι*, *δυσσεβεῖς*, *άκρίτω*, *κατάκριτοι*, *δύσχηστον*, *κακοῦργον* (οίκ. ις΄, στ. 3, 8, 9, 11), *άφρόνων* (οίκ. ις΄, στ. 1), *λαμπρότερον*, *καρτερόν*, *δυσμενεῖς*, *δυσίατον* (οίκ. ιη΄, στ. 3, 5, 6, 10), *πυρίνης*, *άληκτον*, *πλεονεκτικοῖς*, *άνομος*, *εὐμοιρήσασα*, *μοχθηροῦ* (οίκ. ιθ΄, στ. 3, 5, 10).

Παρομοιώσεις : Είναι σύντομες και κυρίως στόχο έχουν να προσδοθεί έξαρση ή μια νέα όψη στο συγκρινόμενο.

Τὸν τὴν γῆν ὡς οὐρανὸν περιπολοῦντα, *τὸν ὡς τέφραν τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου δεικνύντα* (οίκ. α΄, στ. 1, 2), *κολακεύων ὡς πατήρ*, *ὡς ποιμὴν νουθετῶν*, *καταυγάζων ὡς φωστήρ* *καὶ σώζων ὡς σωτήρ* (οίκ. β΄, στ. 11 - 12), *άκραν δὲ ταπεινώσιν ὡς άρίστην ὑψώσεως* *τρίβον εὐρες εὐπρόσιτον* (οίκ. δ΄, στ. 3), *Άνατείλας ὡς άστήρ ἐν τῇ πατρίδι* (οίκ. ε΄, στ. 1), *τῇ Κωνσταντινουπόλει μέγας ὡς φωστήρ έπέστης... καὶ ταύτην έκυβέρνησας ὡς κυβερνήτης άριστος* (οίκ. θ΄, στ. 5 - 6, 10), *ὡς πατέρα σε κοινὸν καὶ κηδεμόνα* (οίκ. ι΄, στ. 2), *καὶ κόσμῳ κατεφύτευσας φιλοπτωχίας βλάστημα*, *ὡς φυτουργὸς τῶν καλῶν*, *ὡς σπορεὺς τῶν άρετῶν καὶ παθῶν έκριζωτῆς* (οίκ. ιδ΄, στ. 10-11), *ήγαπήθης ὡς ποιμὴν ἐν άγρῦπνῳ σπουδῆ* (οίκ. ις΄, στ. 12), *έντεῦθεν έπιτίθεται ή νέα Ίεζάβελ σοι*, *Ήρωδιὰς ὡς άνομος* (οίκ.ιθ΄, στ. 9 - 10).

Μεταφορές : Με τη μεταφορική χρήση των λέξεων ή φράσεων πλαταίνει η σημασία τους και δίνεται στον λόγο βάθος, δύναμη και ζωντάνια.

ὁ τοῦ κόσμου φῶς καὶ στήριγμα (προοίμιο, στ. 5), *Ύψώσωμεν καρδίας*, *βροτοί*, *καὶ διανοίας πρὸς τοὺς οὐρανοδρόμους λόγους τοὺς αὐτοῦ* (οίκ. α΄, στ. 4-5), *ταῖς άβύσσοις τῶν σοφῶν αὐτοῦ ρημάτων*, *καὶ πρὸς τὰς σωτηρίους τρίβους ὁδηγῶν*, *πάντας νῦν*

συνήγαγε χρυσορροάς ό πάμπλουτος, δόγμασι και νοήμασι... λύων τή γλώττη... βυθοῦ τῆς άπογνώσεως (οίκ. β', στ. 2, 3, 5, 7, 9), τήν πλάνην άπελαύνων τῆς είδωλομανίας, νόσον φιλαργυρίας και λύμην πλεονεξίας διασκεδάζων, μετανοίας γάρ όδοῦς διαφόρους τεμών, ὕδωρ ζωῆς (οίκ. γ', στ. 4, 6, 7, 11, 12), δεικνόντων τόν πλοῦτον τοῦ θησαυροῦ σῆς καρδίας, άθανασίας τροφήν (οίκ. δ', στ. 6, 11), ἔρωτι τῆς γνώσεως τὰς Άθήνας κατέλαβες, λόγων οὔσαν μητρόπολιν... τῆς εὐσεβείας άνακαλύψας έν παρρησία τὸ θεῖον δόγμα (οίκ. ε', στ. 3, 7 - 8), Πλήρης θείας πεφηνῶς και άνθρωπίνης έπιστήμης, άγόμενος πλοῦτον άπειρον γνώσεως (οίκ. ζ', στ. 1, 3), πλανθέντες άγαθῆ περι σου φήμη, άγουσί σε πρὸς άκλυστον τῆς έκκλησίας ὄρμον, και διδαγμάτων ήδυφθογγίαις, έργων και λόγων ροαῖς κατευφραίνων τούς λαούς και ποτίζων ψυχάς, καταρδεύων πᾶσαν γῆν και τήν πόλιν τοῦ Θεοῦ, (οίκ. η', στ. 2, 3 - 4, 7, 11-12), τήν παροῦσαν βιοτήν μετηλλαχότος, έν διαπύρῳ καρδίας πόθῳ, τόν θρόνον κατεκόσμησας (οίκ. θ', στ. 2, 8, 9), είς λάμπριν άληθείας και τῆς ὀρθοδοξίας στήλην ύψηλήν, πτωσιν πλεονεξίας, συνεκίνησεν έπιβουλής μηχανημα, ό τοῦ φθόνου γεωργός και κακίας σπορευός (οίκ. ι', στ. 4 - 5, 6, 10, 11), έμπύρῳ γάρ τῷ τούτου πυρπολούμενος πόθῳ, τῆς διανοίας ζητῶν τὸ βάθος και τῆς σοφίας ἔλκων τόν πλοῦτον, ἐξήντησας άβύσσους θείας γνώσεως, κατεπλούτησας τούς θησαυρούς τοῦ Πνεύματος (οίκ. ια', στ. 4, 8, 9, 10), καρδίαν πλουτίσας κεκαθαρμένην και ὄμμα (οίκ. ιβ', στ. 6), άπλέτῳ λαμπηδόνι λόγων έναργῶν, έν σοι τήν ένσκηνώσασαν χάριν τοῦ θείου Πνεύματος, τῶν δαιμόνων ἔλατήρ (οίκ. ιγ', στ. 5, 9), Ξραιώθησάν σου, μάκαρ, σιαγόνες, έλαμπρύνθη και ή πάγχρυσός σου γλῶσσα, λόγους ἐξηρεῦζῶ γάρ άγαθοῦς έκ καρδίας σου θέλγοντας τούς άκούοντας, τόν νοῦν άναπτεροῦντας και φρένας άνυσοῦντας έπί τὰς οὐρανίους πύλας και σκηνάς, κοσμοῦντας τὰ ήθη, τὰ πταιίσματα διορθοῦντας, έφυγάδευσας φιλαργυρίας νόσημα και κόσμῳ κατεφύτευσας φιλοπτωχίας βλάστημα (οίκ. ιδ', στ. 1 - 2, 3 - 5, 9 - 10), Πάβδῳ θείας δυναστείας ὀπλισμένος / τήν αντίθεον τρέπων, μάκαρ, παράταξιν / έμπύρῳ δε σου ζήλῳ μαχόμενος τῷ φθόνῳ / εκτέμνων λόγοις πάσης κακίας, πονηρίας πηγῆν και ρίζαν / συστέλλων πᾶσαν έπαρσιν ύπέροφρον και βλάσφημον (οίκ. ιε', στ. 1, 3, 4, 7, 8, 9), ρεῖθρα τῶν ρημάτων σου, τὰς χρυσορρημοσύνας τῶν σῶν διδαχῶν, τῆς παγχρύσου σου γλώττης (οίκ. ις', στ. 3, 5, 7), έν θλίψεσι στομώσας, έν πειρασμοῖς πυρώσας (οίκ. ιζ', στ. 4).

Ασύνδετα : Προσδίδουν κίνηση και ζωηρότητα στον λόγο και η κλιμακωτή παράθεση δείχνει συναισθηματική έξαρση.

Κολακεῶν ὡς πατήρ, ὡς ποιμῆν νουθετῶν, καταναγάζων ὡς φωστήρ και σώζων ὡς σωτήρ (οίκ. β', στ. 11-12), θεραπεύων άσθενεῖς, περιστέλλων γυμνούς, πεπτωκότας άνιστῶν και φωτίζων τυφλοῦς (οίκ. δ', στ. 11-12), κοσμοῦντας τὰ ήθη, τὰ πταιίσματα διορθοῦντας, τούς άπωσμένους άνακαλοῦντας, τούς πεπτωκότας ἐξανιστῶντας (οίκ. ιδ', στ.6, 7, 8).

Πολυσύνδετα : Με εμφαντική σύνδεση της μορφής και...και, προσδίδουν στον λόγο ζωηρότητα και «αύξηση».

Ὁ πληρῶν ὡκεανός πάντα τόν κόσμον... και πρὸς τὰς σωτηρίους τρίβους ὀδηγῶν...και πᾶσιν έγγνώμενος έγγνητής ὡς άριστος... (οίκ. β'), Νεκταρίου τοῦ προέδρου Βυζαντίδος...και τῆς Άντιοχέων άπάρας λεληθότως...και ταύτης θεία χάριτι τόν θρόνον κατεκόσμησας...και ταύτην εκυβέρνησας...(οίκ. θ'), έμπύρῳ δε σου ζήλῳ μαχόμενος τῷ φθόνῳ και τῆς πλεονεξίας λύμην αναιρῶν...και πονηρίας πηγῆν και ρίζαν...και φρόνημα αἰρόμενον κατὰ τῆς θείας γνώσεως... (οίκ. ιε'), Ὁ ποιῶν πάντα Θεός και

μεταπλάττων...καὶ ἐν ὑπεροραῖς δείξας καρτερόν...καὶ χάλαζαν συντρίβουσαν καρπούς τε καὶ γενήματα καὶ νόσημα δυσίατον πυρὸς φλέγον σφοδρότερον... (οἰκ. ιη΄).

Υπερβατά : Με την απομάκρυνση του ὄρου από τη λέξη με την οποία βρίσκεται σε στενή συντακτική και λογική σχέση, εξαιρείται η σημασία του. Αυτό γίνεται και για μετρικούς λόγους.

Τὸν τὴν γῆν ὡς οὐρανὸν περιπολοῦντα, τὸν ὡς τέφραν τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου δεικνύντα (οἰκ. α΄, στ. 1-2), Ὑψηλαῖς ἐν ἀρεταῖς, ὑψηλὴν ἐπὶ λυχνίαν (οἰκ. γ΄, στ.1,2), περίβλεπτον πρὸς ὕψος (οἰκ. δ΄, στ. 4), τῶν ἐν αὐτῇ διδασκάλων (οἰκ. ε΄, στ. 6), θρόνον πρὸς ὑψηλότατον (οἰκ. ι΄, στ. 3), δικαιοσύνης εἰς εὐνομίαν καὶ ἀδικίας εἰς καταδίκην (οἰκ. ι΄, στ. 7-8), τὸν τοῦ κόσμου διδάσκαλον (οἰκ. ια΄, στ. 3), Γῆν εἰς πᾶσαν (οἰκ. ις΄, στ. 1), φωνὴ κρᾶζει σὴ πρὸς τὸν Θεόν (οἰκ. ις΄, στ. 12), Ἰερέων ὑπ’ ἀφρόνων (οἰκ. ις΄, στ. 1), καὶ στάσιν ἀστατούτων διασκεδάζων ὄχλων (οἰκ. ις΄, στ. 4), φυγαδεύει σε διὸ ἐξορία μακρᾶ (οἰκ. ιη΄, στ. 12).

Αναστροφή πρόθεσης : *συγγνώμης ἐκτός* (οἰκ. ιη΄, στ. 12).

Επανάληψη – Επαναφορά : *ἐν ταύτῃ γὰρ τὸν Κύριον διδάσκεις θεραπεύεσθαι, ἐν ταύτῃ τὸν φιλόδωρον δεικνύεις κολακεύεσθαι (οἰκ. γ΄,στ. 9-10), ἐκείνων γὰρ μιμούμενος τὸν τρόπον καὶ τὴν δίαιταν, ἐκείνων κατηξίωσαι τῆς θέας καὶ τῆς γνώσεως (οἰκ. ζ΄, στ. 9-10).*

Ομοιοτέλευτα : Η ομοηχία που δημιουργεῖ το ρητορικό αυτό μέσο προσδίδει ἓνα εἶδος ηχητικής αρμονίας στον λόγο, πράγμα που διεγείρει το ενδιαφέρον των ακροατῶν.

Τὸν τὴν γῆν ὡς οὐρανὸν περιπολοῦντα, τὸν ὡς τέφραν τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου δεικνύντα (οἰκ. α΄, στ. 1-2), κολακεύων ὡς πατήρ, ὡς ποιμὴν νοουθετῶν, καταυγάζων ὡς φωστῆρ καὶ σώζων ὡς σωτῆρ (οἰκ. β΄, στ. 11-12), λόγων λαμπρότησι καὶ τῶν ἔργων φαιδρότησι (οἰκ. γ΄, στ. 3), ἐν ταύτῃ γὰρ τὸν Κύριον διδάσκεις θεραπεύεσθαι, ἐν ταύτῃ τὸν φιλόδωρον δεικνύεις κολακεύεσθαι (οἰκ. γ΄, στ. 9 - 10), ἐν αἷς φιλοφρονούμενος, πτωχεύοντας ἐπλούτισας· ἐν ταύταις ἐμφορούμενος, λιμώττοντας ἐνέπλησας (οἰκ. δ΄, στ. 9 - 10), καὶ μοναστῶν ἀρχηγὸς ἐν ἀγῶσι θαυμαστοῖς καὶ κανόσι σεπτοῖς, ἐν θεωρίαις ὑψηλαῖς καὶ λόγοις γλυκεροῖς (οἰκ. ε΄, στ. 11-12), τῆς θεολήπτου ἱεραρχίας καὶ θεοσδότου διδασκαλίας (οἰκ. ζ΄, στ. 7 - 8), τῶν συγγραμμάτων καλλιπερίαις καὶ διδαγμάτων ἡδυφθογγίαις (οἰκ. η΄, στ. 7 - 8), τὸν νοῦν ἀναπεροῦντας καὶ φρένας ἀνυσοῦντας / κοσμοῦντας τὰ ἥθη, τὰ πταίσματα διορθοῦντας, τοὺς ἀπωσμένους ἀνακαλοῦντας, τοὺς πεπτωκότας ἐξανιστῶντας / ἐντεῦθεν ἐφυγάδευσας φιλαργυρίας νόσημα καὶ κόσμῳ κατεφύτευσας φιλοπτοχίας βλάβη, (οἰκ. ιδ΄, στ. 4, 6-8, 9-10), ἐν θλίψεσι στομώσας, ἐν πειρασμοῖς πυρώσας (οἰκ. ιη΄, στ. 4).

Πάρισα – Ισόκωλα : Πρόκειται για ηχητικό μέσο που κάνει τον λόγο να οδεύει ρυθμικά.

Συνετιζούσης ἀσυνετοῦντας, ψυχαγωγούσης ὀλιγοψύχους (οἰκ. α΄, στ. 7-8), ἰατρεύει ἀσθενεῖς καὶ σώζει ταπεινοὺς (οἰκ. α΄, στ. 12), ἐκπλήττων διανοίας, καρδίας κατευφραίνων (οἰκ. β΄, στ. 4), ἐν αἷς φιλοφρονούμενος, πτωχεύοντας ἐπλούτισας· ἐν ταύταις ἐμφορούμενος, λιμώττοντας ἐνέπλησας (οἰκ. δ΄, στ. 9 - 10), τῆς θεολήπτου ἱεραρχίας καὶ θεοσδότου διδασκαλίας (οἰκ. ζ΄, στ. 7-8), τῶν συγγραμμάτων καλλιπερίαις καὶ διδαγμάτων ἡδυφθογγίαις (οἰκ.η΄, στ. 7 - 8), εἰς ἔλεγχον τοῦ ψεύδους, εἰς λάμπριν ἀληθείας (οἰκ. ι΄, στ.4), εἰς οἶκτον πενήτων καὶ πτωσῶν πλεονεξίας (οἰκ. ι΄, στ. 6),

δικαιοσύνης εἰς εὐνομίαν καὶ ἀδικίας εἰς καταδίκην (οἰκ. ι', στ. 7 - 8), τὸν νοῦν ἀναπεροῦντας καὶ φρένας ἀνυψοῦντας (οἰκ. ιδ', στ. 4), τοὺς ἀπωσμένους ἀνακαλοῦντας, τοὺς πεπτωκότας ἐξανιστῶντας (οἰκ. ιδ', στ. 7 - 8), ὡς φντουργὸς τῶν καλῶν, ὡς σπορεὺς τῶν ἀρετῶν καὶ παθῶν ἐκριζωτής (οἰκ. ιδ', στ. 11), ἐν θλίψεσι στομώσας, ἐν πειρασμοῖς πυρώσας (οἰκ. ιη', στ. 4).

Χιαστό : κολακεύων ὡς πατήρ, ὡς ποιμὴν νουθετῶν (οἰκ. β', στ. 11).

Ετυμολογικό σχῆμα – Παρήχηση : ἐξάγων ἐν λόγοις ἐξ ἀναξίων ἀξίους (οἰκ. β', στ. 6), καὶ πᾶσιν ἐγγυώμενος ἐγγυητής ὡς ἄριστος (οἰκ. β', στ. 10), πάντα γῆς τὰ πέρατα λάμπων λόγων λαμπρότησι καὶ τῶν ἔργων φαιδρότησι (οἰκ. γ', στ. 3), τὴν πλάνην ἀπελαύνων τῆς εἰδωλομανίας (οἰκ. γ', στ. 4), καὶ ταύτην ἐκυβέρνησας ὡς κυβερνήτης ἄριστος (οἰκ. θ', στ. 10), δικαιοσύνης εἰς εὐνομίαν καὶ ἀδικίας εἰς καταδίκην (οἰκ. ι', στ. 7-8), ἐμπύρῳ γὰρ τῷ τούτου πυρπολούμενος πόθῳ (οἰκ. ια', στ. 4), ἐξήστραψας κατ' ἄμφω ὑπὲρ ἥλιον λάμπας (οἰκ. ιγ', στ. 4), ρεῖθρα τῶν ῥημάτων σου, ποταμοὶ ὡς θεόρρυτοι, ῥέουσι καὶ κατάρδουσι (οἰκ. ις', στ. 3), ὑπερορία ἀκρίτῳ κρίσει κατέκριναν κατάκριτοι ὡς δύσχρηστον τὸν δίκαιον (οἰκ. ις', στ. 8-9), ἐν πειρασμοῖς πυρώσας καὶ ἐν ὑπερορίαις δείξας καρτερόν (οἰκ. ιη', στ. 4 - 5), Ὑπερήρας Ἥλιου τὴν παρρησίαν, ὑπερήλασας τὸν ζῆλον τοῦ Προδρόμου (οἰκ. ιθ', στ. 1-2), ἐνδίκως δικάζων ἀδικουμένων τὴν δίκην (οἰκ. ιθ', στ. 6).

Αντιθέσεις : Χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν ἐναργέστερη καὶ παραστατικότερη ἐκφραση συναισθημάτων, σκέψεων καὶ ιδεῶν.

ἀπορρήτοις σημείοις διαλάμπαντα (προοίμιο, στ. 3), συνετιζούσης ἀσυνετοῦντας, ψυχαγωγούσης ὀλιγοψύχους (οἰκ. α', στ. 7-8), φωτίζει τυφλοὺς (οἰκ. α', στ. 11), ἐξάγων ἐν λόγοις ἐξ ἀναξίων ἀξίους, λύων τῆ γλώττῃ πεπεδημένους (οἰκ. β', στ. 6 - 7), ἄκραν δὲ ταπεινώσιν ὡς ἀρίστην ὑψώσεως τρίβον εὔρες εὐπρόσιτον (οἰκ. δ', στ. 3), πτωχεύοντας ἐπλούτισας... λιμώττοντας ἐνέπλησας (οἰκ. ε', στ. 9 - 10), πεπτωκότας ἀνιστῶν (οἰκ. ε', στ. 12), τοὺς πεπτωκότας ἐξανιστῶντας (οἰκ. ιδ', στ. 8), καὶ θανῶν τὸ κακοῦργον ὡς ζῶν (οἰκ. ις', στ. 11), οὐ μόνον ἰδιώταις καὶ ἄρχουσιν ἀδίκους, ἀλλὰ καὶ βασιλεῦσι πλεονεκτικοῖς (οἰκ. ιθ', στ. 4 - 5). Τὸ ἐξ ἀναιρέσεως συμπλεκτικόν κάνει πιο ἐντονη τὴν ἀντίθεση.

Αποστροφή : Ο ποιητὴς ἀπευθύνεται στὸν ἅγιο, τρισμάκαρ, Ἰωάννη ἀξιάγαστε (προοίμιο, στ. 2, 5), σοφέ (οἰκ. δ', στ. 5), ἀλλὰ καὶ στὸ ἐκκλησίασμα, βροτοί (οἰκ. α', στ. 4), προτρέποντάς το νὰ υμνήσει τὸν Χρυσόστομο.

Εἰκόνες : Πλούσια εἶναι ἡ παρουσία εἰκόνων που κινητοποιοῦν ὅλες τὶς αἰσθήσεις μας. Ὑπάρχουν εἰκόνες που συνομιλοῦν με τὴν ἀγιολογικὴ, ὑμνογραφικὴ καὶ εἰκονογραφικὴ παράδοση πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου, με τὴ βιβλικὴ παράδοση, ἀλλὰ καὶ με τὴν ἀρχαιοελληνικὴ κληρονομιά.

Ἡ εἰκόνα τοῦ ἁγίου ὡς ἡλίου που περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὴ γῆ (οἰκ. α', στ. 1-2), ἡ εἰκόνα τοῦ ὠκεανοῦ που συγκεντρώνει τοὺς ποταμοὺς που βγάζουν χρυσάφι (οἰκ. β', στ. 1 - 3), ὁ υψηλὸς λυχνοστάτης που φωτίζει τὰ πέρατα τῆς γῆς (οἰκ. γ', στ. 2 - 3), ὁ ἅγιος ὡς ἀστέρι που ἀνατέλλει στὴν πατρίδα τοῦ (οἰκ. ε', στ. 1 - 2), ὁ ἅγιος στὴν ἐρημο

ως ασκητής και θεόπτης (οίκ. ζ', στ. 7 - 10), το όραμα με τον απόστολο Πέτρο τα μεσάνυχτα να δίνει τα κλειδιά και τον απόστολο Ιωάννη να δίνει το βιβλίο στον άγιο (οίκ. ζ', στ. 3 - 4), η υποδοχή του Ιωάννη από τον λαό της Αντιόχειας (οίκ. η', στ. 1-5), η πάνδημη υποδοχή του Ιωάννη *τιμαῖς καὶ κρότοις* στην Κωνσταντινούπολη, ο άγιος σε υψηλό θρόνο εποπτεύει όλη την οικουμένη (οίκ. θ', στ. 5 - 7, 10 - 11), το όραμα του Πρόκλου που βλέπει τον απόστολο Παύλο να υπαγορεύει στον άγιο την ερμηνεία των επιστολών του (οίκ. ιβ', στ. 5-10), οι δρόμοι και οι πλατείες όπου ακούγεται με παρρησία η σοφία του αγίου και γίνεται ορατή η λαμπερή ακτινοβολία του (οίκ. ιγ', στ. 1 - 5), ο άγιος ως σπορέυς των αρετών (οίκ. δ', στ. 11), η μάχη κατά των αιρετικών με τον άγιο οπλισμένο *ράβδω θείας δυναστείας* (οίκ. ιε', στ. 1 - 4), η απομάκρυνση του Ιωάννη από τον επισκοπικό θρόνο και η εξορία (οίκ. ις', στ. 8 - 10), η εκδίωξή του από την εκκλησία και η αντίδραση του λαού (οίκ. ιζ', στ. 1 - 4), η πυρκαγιά και το χαλάζι στην βασιλική πρωτεύουσα και ο θάνατος της Ευδοξίας (οίκ. ιη', στ. 8-12).

ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Το μέτρο του ύμνου είναι ρυθμοτονικό, βασίζεται, δηλαδή, στην εναλλαγή τονισμένων και άτονων συλλαβών. Η μετρική του μορφή, αναλυτικά, είναι η ακόλουθη :

Προοίμιο

| — — — | — | — — — — | —
| — — — | — | — | — — | —
— — | — — | — — — | — —
— — | — — — | — — — — | — — — | — — — — | — — — | — —
— | — — — — | — — | — — |

Οίκοι

— — | — — — — | — — — — | —
— — | — — — — | — — — — | —
| — — — — | — — — — — | — — — | — — — | — — — — — | — — —
— | — — — — | — — — | — — — — | (—)
— — — — — | — | — — — — |
— | — — — | — — — — — | — — — | — (I) (—)
— — — — | — — — — — | —
— — — — | — — — — — | —
— | — — — — | — — — — | — — — — | — — —
— | — — — — | — — — — | — | — | — — —
— — — — | — — — | — — — — — | — — — | — — — | (I)
— — — | — — — — | — — — — — (I)(I)
— — — | — — — — | — | — — — — — | X X | — — — |

Παρατηρήσεις :

Όλοι οι οίκοι αποτελούνται από δεκατρείς στίχους, οπότε παρατηρείται ισοστιχία.

1. Ο πρώτος στίχος έχει δεκατρείς συλλαβές και έχουμε απόλυτη ισοσυλλαβία. Απόλυτη ομοτονία παρατηρείται στις δεύτερες, τρίτες, πέμπτες, έκτες, έβδομες, ενδέκατες και δωδέκατες συλλαβές.

2. Ο δεύτερος στίχος έχει δώδεκα συλλαβές και έχουμε απόλυτη ισοσυλλαβία. Απόλυτη ομοτονία παρατηρείται στις πρώτες, δεύτερες, τρίτες, τέταρτες, έκτες, έβδομες, δέκατες, ενδέκατες και δωδέκατες συλλαβές.

3. Ο τρίτος στίχος έχει είκοσι τρεις συλλαβές και απόλυτη ισοσυλλαβία. Απόλυτη ομοτονία παρατηρείται στις πρώτες, δεύτερες, τέταρτες, πέμπτες, έκτες, έβδομες, ένατες, δέκατες, ενδέκατες, δωδέκατες, δέκατες τέταρτες, δέκατες έκτες, δέκατες έβδομες, δέκατες ένατες, εικοστές, εικοστές πρώτες, εικοστές δεύτερες και εικοστές τρίτες συλλαβές.

4. Ο τέταρτος στίχος έχει δεκατέσσερις συλλαβές με εξαίρεση τον έβδομο οίκο που έχει δεκατρείς. Απόλυτη ομοτονία παρουσιάζεται στις πρώτες, τρίτες, έβδομες, όγδοες, ενδέκατες, δωδέκατες και η δέκατες τρίτες συλλαβές.

5. Ο πέμπτος στίχος έχει απόλυτη ισοσυλλαβία με δώδεκα συλλαβές. Ομοτονία παρατηρείται στις πέμπτες, έκτες, έβδομες, ένατες, δέκατες, ενδέκατες και δωδέκατες συλλαβές.

6. Ο έκτος στίχος έχει δεκατέσσερις συλλαβές με εξαίρεση τον δέκατο έβδομο οίκο που έχει δεκαέξι συλλαβές. Απόλυτη ομοτονία έχουμε στις πρώτες, δεύτερες, τρίτες, τέταρτες, πέμπτες, έκτες, ένατες, ενδέκατες, δωδέκατες και δέκατες τέταρτες συλλαβές.

7. Ο έβδομος στίχος παρουσιάζει ισοσυλλαβία με δέκα συλλαβές. Απόλυτη ομοτονία έχουμε στις τρίτες, τέταρτες, πέμπτες, όγδοες και δέκατες συλλαβές.

8. Ο όγδοος στίχος έχει δέκα συλλαβές και έχουμε ισοσυλλαβία. Απόλυτη ομοτονία παρατηρείται στις πρώτες, τρίτες, τέταρτες, πέμπτες, όγδοες, ένατες και δέκατες συλλαβές.

9. Ο ένατος στίχος παρουσιάζει ισοσυλλαβία με δεκαέξι συλλαβές. Απόλυτη ομοτονία παρατηρείται στις πρώτες, τρίτες, πέμπτες, έκτες, έβδομες, όγδοες, ενδέκατες, δέκατες τρίτες, δέκατες τέταρτες, δέκατες πέμπτες, δέκατες έκτες συλλαβές.

10. Ο δέκατος στίχος έχει δεκαέξι συλλαβές και παρουσιάζει απόλυτη ισοσυλλαβία. Απόλυτη ομοτονία παρατηρείται στις πρώτες, τρίτες, πέμπτες, έκτες, έβδομες, όγδοες, ένατες, ενδέκατες, δέκατες τέταρτες, δέκατες πέμπτες και δέκατες έκτες συλλαβές.

11. Ο ενδέκατος στίχος έχει είκοσι συλλαβές με εξαίρεση τους οίκους δώδεκα, δεκατρία, δεκατέσσερα, δέκα εννέα, που έχουν είκοσι μία συλλαβές. Απόλυτη ομοτονία έχουμε στις τρίτες, τέταρτες, πέμπτες, όγδοες, δωδέκατες, δέκατες τέταρτες, δέκατες ένατες και εικοστές πρώτες.

12. Ο δωδέκατος στίχος είναι ο πιο ακανόνιστος. Είναι λειψός αυτός του δέκατου τρίτου οίκου, δώδεκα συλλαβές έχει αυτός του δέκατου όγδου οίκου, δεκατέσσερις συλλαβές αυτοί του τρίτου, έκτου, έβδομου, όγδου, ένατου, ενδέκατου και δέκατου έκτου οίκου, δεκατρείς συλλαβές έχουν αυτοί του πρώτου, του δεύτερου, του τέταρτου, του πέμπτου, του δέκατου, του

δωδέκατου, του δέκατου τρίτου, του δέκατου τέταρτου, του δέκατου έκτου, του δέκατου όγδοου οίκου. Απόλυτη ομοτονία έχουμε στις έκτες και δέκατες τέταρτες συλλαβές μόνο.

13. Ο δέκατος τρίτος στίχος είναι ο πιο κανονικός και έχει ισοσυλλαβία με είκοσι συλλαβές. Απόλυτη ομοτονία εντοπίζεται στις δεύτερες, τρίτες, πέμπτες, έκτες, έβδομες, όγδοες, ένατες, δέκατες, ενδέκατες, δωδέκατες, δέκατες τρίτες, δέκατες τέταρτες, δέκατες πέμπτες, δέκατες έκτες, δέκατες έβδομες, δέκατες όγδοες, δέκατες ένατες, εικοστές συλλαβές.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο ποιητής Γεώργιος, όποιος κι αν είναι αυτός, συνθέτει έναν ύμνο στον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, συνδυάζοντας, τον διηγηματικό χαρακτήρα, κατά τα ρωμανικά πρότυπα, από τη μία, και από την άλλη, στοιχεία που ταιριάζουν σε ρητορικά εγκώμια. Κατά την παρουσίαση των βιογραφικών στοιχείων της ζωής του αγίου, ο ποιητής φαίνεται να βρίσκεται κοντά στις πηγές, και ειδικότερα στον Βίο που αποδίδεται στον Γεώργιο Αλεξανδρείας, καθώς παρουσιάζει επεισόδια που εξιστορεί ο Γεώργιος Αλεξανδρείας και κάποια απαντούν και σε μεταγενέστερους του Γεωργίου βίους, οι οποίοι είναι επηρεασμένοι από αυτόν. Επιλέγει κύρια γεγονότα – σταθμούς από τον βίο του Χρυσοστόμου, συντομεύοντας, για τις ανάγκες της ποιητικής φόρμας, τις εκτενείς βιογραφίες.

Το εξυμνούμενο πρόσωπο, που συνδυάζει ποικίλες ιδιότητες, προβάλλεται σε όλες του τις διαστάσεις. Παρουσιάζονται οι αρετές του, η διδασκαλία του, το μαρτύριό του. Ο Ιωάννης παρουσιάζεται ως σοφός και καλός ποιμήν, μιμητής του Χριστού, πρέσβυς προς τον Θεό και φύλακας του δόγματος. Ειδικότερα, φωτίζεται συνεχώς η διάσταση του οικουμενικού διδασκάλου, μέσα από το ομιλητικό του έργο, που του προσέδωσε τον χαρακτηρισμό «Χρυσόστομος».

Ο ποιητής αξιοποιεί γόνιμα και δημιουργικά τις ποικίλες επιδράσεις σε ένα έργο που παρουσιάζει ισορροπία και συνοχή : την Αγία Γραφή, την αγιολογική και υμνογραφική παράδοση προς τιμήν του αγίου, το συγγραφικό – ομιλητικό έργο του Χρυσοστόμου, ακόμα και την αρχαία ελληνική παράδοση. Όλα αυτά δείχνουν το εύρος της παιδείας του και το τελικό αποτέλεσμα μαρτυρά την επιτυχία του στην επίτευξη μιας «προσωπικής» έκφρασης. Με γλώσσα ζωντανή και καθαρή, που ρέει αβίαστα, με λόγο ρητορικά επεξεργασμένο, ο ποιητής Γεώργιος δημιουργεί μια εμπνευσμένη σύνθεση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ²⁰⁸

Μηνὶ Νοεμβρίῳ ἰγ' ἑτέρα ἀκολουθία εἰς τὸν Χρυσόστομον.
Ποίημα Γεωργίου. Ἡ ἀκροστιχίς, Τοῦ ταπεινοῦ Γεωργίου. Ἦχος πλ. β'

Κοντάκιον τῶν αὐτῶν οἴκων. Τὴν ὑπὲρ ἡμῶν

- Στόμα τοῦ Θεοῦ καὶ οἶκον τοῦ Παρακλήτου
ἔγνωμεν σαφῶς γενόμενόν σε, τρισμάκαρ,
ἀπορρήτοις σημείοις διαλάμπαντα,
5 Ἰωάννη ἀξιάγαστε, τὸ τοῦ κόσμου φῶς καὶ στήριγμα, καὶ ἀξίως εὐφημοῦμέν σε·
ὑπάρχεις καθηγητῆς ὡς τὰ θεῖα σοφός.¹²¹⁷

α' Τὰ τῆς γῆς

- Τὸν τὴν γῆν ὡς οὐρανὸν περιπολοῦντα,
τὸν ὡς τέφραν τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου δεικνύντα
δεῦτε εὐφημήσωμεν κατ' ἀξίαν ἐν ἱεροῖς ἄσμασι τὸν Χρυσόστομον.
Ἐψώσωμεν καρδίας, βροτοί, καὶ διανοίας
5 πρὸς τοὺς οὐρανοδρόμους λόγους τοῦ αὐτοῦ.
Νομίσωμεν ζώσης φωνῆς ἐκείνου ἀκούειν,
συνετιζούσης ἀσυνετοῦντας,
ψυχαγωγούσης ὀλιγοψύχους·
ἐκεῖνος γὰρ τὸν Κύριον λαλοῦντα ὅλον ἔσχηκεν
10 καὶ λόγου κατεπλούτησε τὴν δωρεὰν ἐν πνεύματι,
ἦν διανέμων σοφῶς βοηθεῖ ἀμαρτωλοῖς καὶ φωτίζει τυφλοὺς,
ἰατρεύει ἀσθενεῖς καὶ σώζει ταπεινοὺς,
τοὺς βοῶντας πρὸς αὐτόν· «ὑπάρχεις καθηγητῆς ὡς τὰ θεῖα σοφός.»

β'

- Ὁ πληρῶν ὠκεανὸς πάντα τὸν κόσμον
ταῖς ἀβύσσοις τῶν σοφῶν αὐτοῦ ῥημάτων,
πάντας νῦν συνήγαγε χρυσορρόας ὁ πάμπλουτος, δόγμασι καὶ νοήμασι
ἐκπλήττων διανοίας, καρδίας κατευφραίνων
5 καὶ πρὸς τὰς σωτηρίους τρίβους ὁδηγῶν,
ἐξάγων ἐν λόγοις ἐξ ἀναξίων ἀξίους,
λύων τῇ γλώττῃ πεπεδημένους,
τοὺς ἀπωσμένους Θεῷ προσάγων,
βυθοῦ τῆς ἀπογνώσεως ἀνέλκων ὀλισθήσαντας

1217. Premium in marg. inferior P (an spurium?)

²⁰⁸ Πολέμης-Μίνεβα (2016) 197-206.

10 και πᾶσιν ἐγγυόμενος ἐγγυητὴς ὡς ἄριστος
τὴν σωτηρίαν βροτοῖς, κολακεύων ὡς πατήρ, ὡς ποιμὴν νουθετῶν,
καταυγάζων ὡς φωστήρ και σώζων ὡς σωτήρ
τοὺς κραυγάζοντας αὐτῶ· «ὕπάρχεις καθηγητὴς ὡς τὰ <θεῖα σοφός>.»

γ´

Ἵψηλαῖς ἐν ἀρεταῖς λελαμπρυσμένος
ὕψηλὴν ἐπὶ λυχνίαν ἀνηνέχθης
πάντα γῆς τὰ πέρατα λάμπων λόγων λαμπρότησι και τῶν ἔργων φαιδρότησι,
τὴν πλάνην ἀπελαύνων τῆς εἰδωλομανίας
5 και τῶν αἰρετιζόντων λύων τὴν ἀγλύν,
ἰώμενος νόσον φιλαργυρίας και λύμην
πλεονεξίας διασκεδάζων
ἐν ἐπιδόσει τῆς εὐποιίας·
ἐν ταύτῃ γὰρ τὸν Κύριον διδάσκεις θεραπεύεσθαι,
10 ἐν ταύτῃ τὸν φιλόδωρον δεικνύεις κολακεύεσθαι
μετ' εὐμενείας πολλῆς· μετανοίας γὰρ ὁδοὺς διαφόρους τεμῶν,
ὁδηγεῖς ἐπὶ νομᾶς και ἐφ' ὕδωρ ζωῆς
τοὺς βοῶντας σοι πιστῶς· «ὕπάρχεις καθηγητὴς <ὡς τὰ θεῖα σοφός>.»

δ´

Τὴν εὐγένειαν τηρῶν τὴν κατὰ πνεῦμα,
εὐγενείας σαρκικῆς ὄγκον παρεῖδες,
ἄκραν δὲ ταπεινώσιν ὡς ἀρίστην ὑψώσεως τρίβον εὗρες εὐπρόσιτον,
δι' ἧς και ἀνουψώθης περίβλεπτον πρὸς ὕψος,
5 τῶν θεοχαριτώτων ἔργων σου, σοφέ,
δεικνύντων τὸν πλοῦτον τοῦ θησαυροῦ σῆς¹²¹⁸ καρδίας,
ἐξ οὗ ἐξάγεις ἀγαθωσύνη¹²¹⁹
παντοίαν δόσιν θεῶν χαρίτων·
ἐν αἷς φιλοφρονούμενος, πτωχεύοντας ἐπλούτισας·
10 ἐν ταύταις ἐμφορούμενος, λιμώττοντας ἐνέπλησας
ἀθανασίας τροφήν, θεραπεύων ἀσθενεῖς, περιστέλλων¹²²⁰ γυμνοῦς,
πεπτωκότας ἀνιστῶν και φωτίζων τυφλοὺς

1218. τῆς Kalamakis

1219. ἀγαθωσύνη scripsimus : ἀγαθωσύνης P Kalamakis

1220. περισυλλέγων Kalamakis

καὶ βοῶντας ὀδηγῶν· «ὕπάρχεις <καθηγητὴς ὡς τὰ θεῖα σοφός>.»

ε΄

Ἀνατείλας ὡς ἀστήρ¹²²¹ ἐν τῇ πατρίδι
καὶ τὴν αἰγλὴν τῶν καλῶν ἔργων ἀυγάσας,
ἔρωτι τῆς γνώσεως τὰς Ἀθήνας κατέλαβες, λόγων οὕσαν μητρόπολιν·
ἐν ἣ σπουδῇ συλλέξας πᾶν εἶδος μαθημάτων
5 ἐν βραχυτάτῳ πάνυ, πάγχρυσε,¹²²² καιρῷ
ἐξέλαμψας μᾶλλον τῶν ἐν αὐτῇ διδασκάλων,
τῆς εὐσεβείας ἀνακαλύψας
ἐν παρρησίᾳ τὸ θεῖον δόγμα·
ἐν ᾧ θεοφορούμενος, στηρίζεις τοὺς προσέχοντας,
10 ἐν τούτῳ σεμνυνόμενος ἐλέγχεις τοὺς ἀγνώμονας,
ἀποδειχθεὶς θαυμαστός ἐν σημείοις φοβεροῖς· τὸν Ἀνθέμιον καὶ γὰρ
ἐνεργείας τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῆς πλάνης αὐτοῦ
ἐλυτρώσω τοῦ βοᾶν· «ὕπάρχεις καθηγητὴς ὡς τὰ θεῖα <σοφός>.»

ς΄

Πλήρης θείας πεφηνῶς καὶ ἀνθρωπίνης
ἐπιστήμης ἐν σπουδῇ καὶ εὐφυΐᾳ,
αὐθις ἀνθυπέστρεψας πρὸς πατρίδα, ἀγόμενος πλοῦτον ἄπειρον γνώσεως,
μητρὶ δὲ νέμων σέβας, αὐτῆς τε πόθον θέλων
5 σεπτῶς ἀποπληρῶσαι, μένεις πρὸς βραχύ·
ἐντεῦθεν ἀπαίρεις κατ' ἐντολὴν τοῦ καλοῦντος
ἐν τῇ ἐρήμῳ, μάκαρ, μακρύνων
καὶ φυγαδεύων καθ' ἡσυχίαν·
ἐν ἧπερ ἀυλιζόμενος θεόπτης ἄλλος δέδειξαι,
10 ἐν ἣ συνδιαιτώμενος πατράσι πατρὶ γέγονας
καὶ μοναστῶν ἀρχηγὸς ἐν ἀγῶσι θαυμαστοῖς καὶ κανόσι σεπτοῖς,
ἐν θεωρίαις ὑψηλαῖς καὶ λόγοις γλυκεροῖς,
οἱ ἐβόων σοὶ πιστῶς· «ὕπάρχεις καθηγητὴς ὡς τὰ <θεῖα σοφός>.»

1221. φωστήρ Kalamakis

1222. πάνσοφε Kalamakis

ζ'

- Ἐπιπνοίας¹²²³ πληρωθεὶς Πνεύματος θείου,
 ὀπτασίας θεϊκῆς κατηξιώθης·
 Πέτρον πέτρα πίστεως θείας κλεῖς σοι ὀρέγοντα εἶδες γὰρ μεσονύκτιον,
 τὸν γόνον τῆς βροντῆς τε ἐπιδιδόντα¹²²⁴ σοι τόμον,
 5 τῆς θεωρημοσύνης γνῶσιν ἀκριβῆ,
 ἐκ τούτων δηλοῦντας τὴν ἐσομένην σοι χάριν
 τῆς θεολήπτου ἱεραρχίας
 καὶ θεοσδότου διδασκαλίας·
 ἐκείνων γὰρ μιμούμενος τὸν τρόπον καὶ τὴν δίαιταν,
 10 ἐκείνων κατηξίωσαι τῆς θέας καὶ τῆς γνώσεως,
 μυστῶν προκρίτων Χριστοῦ εὐλογοῦντος σε τρανῶς καὶ μούντων σαφῶς
 τὰ μυστήρια Θεοῦ, δι' ὧν μεγίστη χαρὰ
 τοῖς βοῶσι συναντᾷ· «ὕπάρχεις καθηγητῆς ὡς τὰ θεῖα σοφός.»

η'

- Ἰερεῖς, ἀρχιερεῖς καὶ δῆμος ἅπας
 πιανθέντες ἀγαθῆ περι σοῦ φήμη,
 θεῖα ἐπιπνοία τε διαπύρως κινούμενοι, ἄγουσί σε πρὸς ἄκλυστον
 τῆς ἐκκλησίας ὄρμον, ὡς μέγαν κυβερνήτην,
 5 ἐπὶ πρεσβυτερίου πρότερον βαθμόν,
 ἐν ᾧ διαπρέψας ὑπερφυεῖ τῇ σοφία,
 τῶν συγγραμμάτων καλλιπεΐαις
 καὶ διδαγμάτων ἡδυφθογγίαις,
 ὠκεανοῦ ἀκένωτον τὸ ρεῖθρον παρεζήλωσας·
 10 ἐντεῦθεν καὶ ἐπλήρωσας τὴν οἰκουμένην ἅπασαν
 ἔργων καὶ λόγων ῥοαῖς κατευφραίνων τοὺς λαοὺς καὶ ποτίζων ψυχάς,
 καταρδεύων πᾶσαν γῆν καὶ τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ
 ἐκβοῶσάν σοι πιστῶς· «ὕπάρχεις καθηγητῆς ὡς τὰ θεῖα <σοφός>.»

1223. Ἐπιπνοίαις Kalamakis

1224. Fort. ἐπιδόντα scribendum metri causa

- Νεκταρίου τοῦ προέδρου Βυζαντίδος
 τὴν παροῦσαν βιοτὴν μετηλλαχότος,
 ἄξιος διάδοχος, ὡσπερ ἤδη προώριστο, ψήφῳ πάντων προκέκρισαι,
 καὶ τῆς Ἀντιοχέων ἀπάρας λεληθότως,
 5 τῇ Κωνσταντινουπόλει μέγας ὡς φωστὴρ
 ἐπέστης, ἐντίμως ὑποδεχθεὶς ἐν πανδήμοις
 τιμαῖς καὶ κρότοις, λελαμπρυσμένος
 ἐν διαπύρῳ καρδίας πόθῳ,
 καὶ ταύτης θεῖα χάριτι τὸν θρόνον κατεκόσμησας
 10 καὶ ταύτην ἐκυβέρνησας ὡς κυβερνήτης ἄριστος
 ἐξ ὑψηλῆς σκοπιᾶς κατοπτεύων¹²²⁵ ἀπ' αὐτῆς ἕως περάτων τῆς γῆς,
 οἰκουμένης ὡς λαχὼν ἐπιστάσιαν καὶ γὰρ
 πάντας ἔπεισας βοᾶν· «ὕπάρχεις <καθηγητῆς ὡς τὰ θεῖα σοφός.»».

- Ὁ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν κριτῆς χηρῶν τε
 ὡς πατέρα σε κοινὸν καὶ κηδεμόνα
 πάντων φέρων τέθεικεν ἐκ προνοίας τῆς κρείττονος θρόνον πρὸς ὑψηλότατον.
 εἰς ἔλεγχον τοῦ ψεύδους, εἰς λάμπιν ἀληθείας
 5 καὶ τῆς ὀρθοδοξίας στήλην ὑψηλὴν,
 εἰς οἶκτον πενήτων καὶ πτωσιν πλεονεξίας,
 δικαιοσύνης εἰς εὐνομίαν
 καὶ ἀδικίας εἰς καταδίκην·
 οὐκ ἔμελλεν ὁ φθόνος δὲ σιγῇ ταῦτα ἀνέξεσθαι
 10 ἀλλ' ἅπαν¹²²⁶ συνεκίνησεν ἐπιβουλῆς μηχανήματα
 μανιωδῶς κατὰ σου ὁ τοῦ φθόνου γεωργὸς καὶ κακίας σπορεύς·
 ἀλλ' ἤσχύνθη προφανῶς ἐνστάσει¹²²⁷ τῇ ἐν σοι·
 ἐκδιδάσκεις γὰρ βοᾶν· «ὕπάρχεις καθηγητῆς ὡς τὰ θεῖα σοφός.»»

1225. κατοπτεύων Kalamakis

1226. corr. Kalamakis : ἅπαντα P

1227. ἐν στάσει Kalamakis

ια´

- Ἵπερόπτης πεφηνῶς πάντων προσκαίρων,
 ὑψηλόνους ὡς σοφὸς ζητῶν τὰ ἄνω,
 Παῦλον παρεζήλωσας τὸν τοῦ κόσμου διδάσκαλον ῥήμασί τε καὶ πράγμασιν·
 ἐμπύρῳ γὰρ τῷ τούτου πυρπολούμενος πόθῳ,
 5 ἀρετῆς ἐραστής τε δόκιμος δειχθεὶς,
 τὸν νοῦν ἀνιχνεύεις ἐπιστολῶν τῶν ἐκείνου,
 τῆς διανοίας ζητῶν τὸ βάθος
 καὶ τῆς σοφίας ἔλκων τὸν πλοῦτον
 ἐκεῖθεν οὖν ἐξήντησας ἀβύσσους θείας γνώσεως,
 10 ἐκ τούτων κατεπλούτησας τοὺς θησαυροὺς τοῦ Πνεύματος,
 τὰ μυστικὰ μνηθεὶς καὶ ἀπόρρητα τρανῶς, ἐπιπνοίαις αὐτοῦ
 ἐμπνεόμενος σαφῶς πρὸς ζῶην καὶ φωτισμὸν
 τῶν βοώντων εὐσεβῶς· «ὕπάρχεις καθηγητῆς <ὡς τὰ θεῖα σοφός>.»

ιβ´

- Γηγενεῖς πρὸς οὐρανὸν λόγοις ἀνάγων,
 ἰσαγγέλους ἔργον τρόποις ἀπεργάζῃ·
 μέγας ὁ ποιήσας γὰρ καὶ διδάξας κληθήσεται, ἔφησεν ὁ φιλόανθρωπος·
 ἐντεῦθεν ὑπηρέτης ἐν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ
 5 Πρόκλος ὁμοιοτρόπως σὸς ἀποδειχθεὶς,
 καρδίαν πλουτίσας κεκαθαρμένην καὶ ὄμμα,
 ἐνατενίζων ταῖς ὀπτασίαις,
 τὸν μέγαν Παῦλόν σοι συλλαλοῦντα
 ἐώρα κατοπτεύων σε μέσον νυκτῶν, Χρυσόστομε,
 10 ἐπιστολῶν ποιούμενον τὴν ἐρμηνείαν σχέδιον
 ἐπιμελῶς τῶν αὐτοῦ ἐρμηνεῖα γὰρ αὐτὸν τῶν ἀπορρήτων ῥητῶν
 κατεπλούτησας, λαβὼν τὴν δήλωσιν σαφῆ
 εἰς βοώντων φωτισμὸν· «ὕπάρχεις καθηγητῆς ὡς τὰ θεῖα <σοφός>.»

ιγ´

- Ἐν ἐξόδοις ἐξυμνεῖτο σὴ σοφία,
 ἐν πλατείαις παρρησίαν πᾶσαν ἤγε
 νόμον γὰρ τῆς χάριτος καταγγέλων ἐν πνεύματι, δόγμασι καὶ διδάγμασι,
 ἐξήστραψας κατ' ἄμφω ὑπὲρ ἥλιον λάμπας
 5 ἀπλέτῳ λαμπηδόνι λόγων ἐναργῶν·
 διό σε δοξάζει Θεὸς ὁ τῶν θαυμασίων
 τερατουργίας ἔργων μεγίστων,
 ἐκδηλοτέραν ἀποδεικνύων
 ἐν σοὶ τὴν ἐνσκηνώσασαν χάριν τοῦ θείου Πνεύματος·
 10 ψυχῶν γὰρ ἐπιμέλειαν περὶ πολλοῦ ποιούμενος
 προγνωστικῇ τῇ βουλῇ, καὶ σωμάτων ἰατρὸς ἐδωρήθης πρὸς Θεοῦ,

τῶν δαιμόνων ἐλατήρ <υυ-υυ-υ>¹²²⁸
καὶ βοῶντων φυλακτήρ· «ὕπάρχεις καθηγητῆς <ὡς τὰ θεῖα σοφός>.»

ιδ´

Ἵβραιώθησάν σου, μάκαρ, σιαγόνες,
ἐλαμπρύνθη καὶ ἡ πάγχρυσός σου γλῶσσα·
λόγους ἐξηρεύξω γὰρ ἀγαθοὺς ἐκ καρδίας σου θέλγοντας τοὺς ἀκούοντας,
τὸν νοῦν ἀναπτεροῦντας καὶ φρένας ἀνυψοῦντας
5 ἐπὶ τὰς οὐρανίους πύλας καὶ σκηνάς,
κοσμοῦντας τὰ ἦθη, τὰ πταίσματα διορθοῦντας,
τοὺς ἀπωσμένους ἀνακαλοῦντας,
τοὺς πεπτωκότας ἐξανιστῶντας·
ἐντεῦθεν ἐφυγάδευσας φιλαργυρίας νόσημα
10 καὶ κόσμῳ κατεφύτευσας φιλοπτωχίας βλάστημα,
ὡς φυτουργὸς τῶν καλῶν, ὡς σπορεὺς τῶν ἀρετῶν καὶ παθῶν ἐκριζωτῆς·
μετανοίας γὰρ ὁδοὺς ὑπέδειξας πολλὰς
τοῖς βοῶσιν εὐσεβῶς· «ὕπάρχεις καθηγητῆς <ὡς τὰ θεῖα σοφός>.»

ιε´

Ῥάβδῳ θείας δυναστείας ὠπλισμένος,
κυριεύεις κατ' ἐχθρῶν αἰρετιζόντων,
τούτων τὴν ἀντίθεον¹²²⁹ τρέπων, μάκαρ, παράταξιν, δόγμασι καὶ διδάγμασιν·
ἐμπύρῳ δε σου ζήλῳ μαχόμενος τῷ φθόνῳ
5 καὶ τῆς πλεονεξίας λύμην αναιρῶν,
ἐλάλεις ἐλέγχων ἀνεπαισχύντως ἀδίκους,
ἐκτέμνων λόγοις πάσης κακίας
καὶ πονηρίας πηγὴν καὶ ρίζαν,
συστέλλων πᾶσαν ἔπαρσιν ὑπέροφρον καὶ βλάσφημον,
10 καὶ φρόνημα αἰρόμενον κατὰ τῆς θείας γνώσεως
ἀρρενωπῶς καθαιρῶν, συνεκρότησας λαοὺς τρισαγίαις φωναῖς
τῆς Τριάδος ἀνυμνεῖν μοναρχίαν σεπτὴν,
εὐσεβῶς· «ὕπάρχεις καθηγητῆς ὡς τὰ θεῖα <σοφός>.»

1228. lacunam statuimus fortasse; τῶν νόσων ἰατήρ addendum

1229. ἀντίθετον Kalamakis

- Γῆν εἰς πᾶσαν πρὶν ὃ φθόγγος σου ἐξῆλθεν,
 εἰς τὰ πέρατα δὲ νῦν τῆς οἰκουμένης
 ῥεῖθρα τῶν ῥημάτων σου, ποταμοὶ ὡς θεόρρυτοι, ῥέουσι καὶ κατάρδουσι
 ψυχὰς καὶ διανοίας τῶν πίστει δεχομένων
 5 τὰς χρυσορρημοσύνας τῶν σῶν διδαχῶν·
 νομίσαντες φεύγειν οἱ δυσσεβεῖς γὰρ ἐλέγχους
 τοὺς¹²³⁰ τῆς παγχρύσου, μάκαρ, σου γλώττης,
 ὑπερορῖα ἀκρίτῳ κρίσει
 κατέκριναν κατάκριτοι ὡς δύσχηστον τὸν δίκαιον,
 10 ἀπεῖρξαντες¹²³¹ τοῦ θρόνου σε καὶ ποιίμνης ἀπελάσαντες·
 ἀλλ’ ἐπιπλέον αὐτῶν ἐξελέγχεις καὶ θανῶν τὸ κακοῦργον ὡς ζῶν·
 ὑπὲρ Ἄβελ γὰρ φωνὴ κρᾶζει σὴ πρὸς τὸν Θεόν·
 οὐ συνῆκαν γὰρ βοᾶν· «ὑπάρχεις καθηγητῆς <ὡς τὰ θεῖα σοφός>.»

- Ἰερέων ὑπ’ ἀφρόνων τῆς σῆς ποιίμνης
 διωκόμενος ἀδίκως ἐκκλησίας,
 «δεῦτε συνταξώμεθα τῷ ἀγγέλῳ» ἐβόησας, μάκαρ, τοῖς συνεκδήμοις σου,
 καὶ στάσιν ἀστατούντων διασκεδάζων ὄχλων,
 5 σαυτὸν χριστομιμήτως λάθρα τοῖς ἐχθροῖς
 προδέδωκας ἐκουσίως, φειδόμενος τοῦ πομνίου·
 καὶ γὰρ ὁ ζῆλος καὶ πόθος πλείστους
 προκινδυνεύειν τῆς σῆς ἀγάπης
 ἠρέθιζε, μὴ φέροντας τὴν στέρησιν τῆς γλώσσης σου·
 10 δι’ ἧς ὁδὸν σωτήριον καὶ γνῶσιν θεοδίδακτον
 πᾶσι πιστοῖς προξενῶν, ἐγνωρίσθης ὡς πατὴρ εὐσπλάχνῳ σου στοργῆ,
 ἠγαπήθης ὡς ποιμὴν ἐν ἀγρύπνῳ σπουδῆ
 τῶν βοώντων εὐσεβῶς· «ὑπάρχεις καθηγητῆς ὡς τὰ θεῖα <σοφός>.»

1230. om. Kalamakis

1231. corr. Kalamakis: ἀπήρξαντες P

- Ὁ ποιῶν πάντα Θεὸς καὶ μεταπλάττων,
 ἐκδικήσεις ὁ διδοὺς ἀδικουμένοις,
 σοῦ μὲν τὸ δοκίμιον τῆς ἀνδρείας λαμπρότερον ἔργῳ πᾶσιν ἀπέδειξεν,
 ἐν θλίψεσι στομώσας, ἐν πειρασμοῖς πυρώσας
 5 καὶ ἐν ὑπερορίαις δείξας καρτερόν,
 τοὺς σοὺς δυσμενεῖς δὲ διακενῆς ἀνομοῦντας
 αὐτὸς ἐλέγχει καὶ καταισχύνει,
 πῦρ ἐπιπέμπων τοῖς βασιλείοις
 καὶ χάλαζαν συντριβούσαν καρπούς τε¹²³² καὶ γενήματα¹²³³
 10 καὶ νόσημα δυσίατον πυρὸς φλέγον σφοδρότερον
 τὴν ἀρχηγὸν τῶν κακῶν· ἐν ᾧ καὶ τὸν ψυχικὸν σὺν τῷ σωματικῷ
 θνήσκει μόρον δυστυχῶς συγγνώμης ἐκτός·
 οὐ συνῆκε γὰρ βοᾶν· «ὕπάρχεις <καθηγητῆς ὡς τὰ θεῖα σοφός>.»

- Ἵπερῆρας Ἥλιου τὴν παρρησίαν,
 ὑπερήλασας τὸν ζῆλον τοῦ Προδρόμου,
 ἔλεγχον ὡς μάλωπα ἐκ πυρίνης τῆς γλώττης σου ἄληκτον προβαλλόμενος
 οὐ μόνον ιδιώταις καὶ ἄρχουσιν ἀδίκους,
 5 ἀλλὰ καὶ βασιλεῦσι πλεονεκτικοῖς,
 ἐνδίκως δικάζων ἀδικουμένων τὴν δίκην
 καὶ κατακρίνων πλεονεξίας
 δικαία ψήφῳ τὴν ἀπλησίαν·
 ἐντεῦθεν ἐπιτίθεται ἡ νέα Ἰεζάβελ σοι,
 10 Ἡρωδῆς ὡς ἄνομος, ἡ δῶρα¹²³⁵ εὐμοιρήσασα
 πρὸς φόνον τὸν κατὰ σοῦ Αἰγυπτίου¹²³⁶ τῷ νοῖ τῆ τε γνώμῃ μοχθηροῦ·
 φυγαδεύει σε διὸ ἐξορία μακρᾶ¹²³⁷
 οὐ συνῆκε γὰρ βοᾶν· «ὕπάρχεις καθηγητῆς ὡς τὰ θεῖα σοφός>.»

1232. om. Kalamakis

1233. γεννήματα Kalamakis

1234. metri et sensus causa correximus: ἐλέγχων P Kalamakis

1235. Ἡρώδου ante corr. P

1236. ad Theophilum Alexandrinorum archiepiscopum refert

1237. μάκαρ Kalamakis

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Attwater, D. (1959). *Saint John Chrysostom, pastor and preacher*, London.
- Baldwin, B. (1991). “Proclus” στο: *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. III, (ed. Kazhdan, A.), New York - Oxford: 1729.
- Baldwin, B.–Kazhdan, A.–Nelson, A. (1991), “John Chrysostom” στο: *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. II, (ed. Kazhdan, A.), New York - Oxford: 1057-1058.
- Barry, J. (2016). “Diagnosing Heresy: Ps. – Martyrius’s Funerary Speech for John Chrysostom” στο: *Journal of Early Christian Studies*, 24, 395-418.
- Baur, C. (1959-1960). *John Chrysostom and His Time*, (trans. M. Conzaga), vols. 2, Westminster, Maryland: The Newman Press.
- Beck, H.-G. (1959). *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München.
- Blockley, R.C. (1998). “The dynasty of Theodosius” στο: *The Cambridge Ancient History vol. XIII, The Late Empire a. d. 337-425*, (eds. Cameron, A., Garnsey, P.), Cambridge University Press, 11-118.
- Brändle, R. (1999). *Johannes Chrysostomus. Bischof – Reformier – Märtyrer*. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer.
- Cutler, A.-Kazhdan, A. (1991). “George of Nicomedeia” στο: *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. II, (ed. Kazhdan, A.), New York- Oxford: 838.
- Delehaye, H. (1902). *Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris. Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, Bruxellis.
- Δετοράκης, Θ. (1997). *Βυζαντινή Υμνογραφία*, Ηράκλειο.
- Dragas, G. (2008). “Perceptions of Chrysostom in contemporary Greek Orthodoxy” στο: *Chrysostomosbilder in 1600 Jahren: Facetten der Wirkungsgeschichte eines Kirchenvaters* (eds. Wallraff, M. and Brändle, R.), Berlin: De Gruyter, 373-409.
- Emereau, C. (1923). “Hymnographi Byzantini”, *Echos d’ Orient* 22, 42-439.
- Efthymiadis, S. with Déroche, W. (with contributions by Binggeli, A. and Ainalis, Z.). (2011). “Greek Hagiography in Late Antiquity (Fourth–Seventh Centuries)” στο: *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography* vol. I : *Periods and Places*, (ed. Efthymiadis, S.), London and New York: Routledge (επανεκδ. 2016) 35-94.
- Follieri, H. (1966). *Initia Hymnorum Ecclesiae Graecae*, τόμ. V, Roma.
- Giannouli, A. (2014). “Byzantine Hagiography and Hymnography : An Interrelationship” στο: *The Ashgate Research Companion to Byzantine*

- Hagiography*, vol. II : *Genres and Contexts*, (ed. Efthymiadis, S), Farnham/Burlington: Ashgate, 285-312.
- Giannouli, A. (2019). “Hymn writing in Byzantium: Forms and writers” στο : *Brill’s Companion to the Byzantine World, vol. 4: A Companion to Byzantine Poetry*, (eds. Hörandner W., Rhoby A., Zagklas N.), Leiden- Boston: Brill, 487-516.
- Ζήσης, Θ. (2004). *Ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Πατερική Θεώρηση*, Θεσσαλονίκη.
- Halkin, F. (1977). *Douze récits byzantins sur Saint Jean Chrysostome (Subsidia Hagiographica 60)*, Bruxelles
- Henry, R. (1959). *Photius Bibliotheca*, vol I, Paris.
- Θέμελης, Χ. (1957). «Ἡ κοσμητικὴ φρασεολογία εἰς τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον ἐν τῇ ἐν χρήσει Ὑμνογραφίᾳ», *Θεολογία* 28, 173-189.
- Jeffreys, E.M. (1991). “Hymnography” στο : *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. II, (ed. Kazhdan, A.), New York - Oxford: 960-961.
- Jeffreys, E.M. (1991). “Kontakion” στο : *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. II, (ed. Kazhdan, A.), New York - Oxford: 1148.
- Κακλαμάνος, Δ. (2014-2015). «Ἡ βυζαντινὴ ὑμνογραφικὴ παράδοση γιὰ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο», *Κληρονομία* 38, 111-154.
- Καλαμάκης, Δ. (1994). «Ἄγιολογικοὶ ὕμνοι ἐπωνύμων ποιητῶν», *Παρνασσός* 36, 421-493.
- Kazhdan, A. P. (1999). *A history of byzantine Literature (650-850)*, in collab. with L.F. Sherry, C. Angelidi, EIE-IBE, Ερευνητικὴ Βιβλιοθήκη 2, Αθήνα.
- Kelly, J.N.D. (1995). *Golden Mouth. The Story of John Chrysostom – Ascetic, Preacher, Bishop*, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Kennedy, G. A. (1983). *Greek rhetoric under Christian Emperors*. Princeton – New Jersey: Princeton University Press.
- Kourouses, S.I., (2007), Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ῥητορικὴ : Πηγὴ ἐμπνεύσεως τῆς βυζαντινῆς ὑμνογραφίας’ στο: *Theatron. Rhetorical Culture in Late Antiquity and the Middle Ages*, (ed. Grunbart, M.), Millennium Studies 13, Berlin: De Gruyter, 169-88.
- Krumbacher, K. (1974). *Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας*, (μτφρ. Γ. Σωτηριάδης), τ. Β, Ἀθήνα.
- Lampe, G.W.H. (1961). *A Patristic Greek Lexicon*. Oxford.
- Liebeschuetz, G.W.H.J. (1984). “Friends and Enemies of John Chrysostom” στο: *Maistor, Classical, Byzantine and Renaissance Studies for Robert Browning*. (ed. Moffatt, A.), Byzantina Australensia 5, Canberra: 85-111.
- Malingrey, A. M. avec la collaboration de Leclercq, Ph. (1988). *Dialogue sur la Vie de Jean Chrysostome*, vols I-II, SC 341-342, Paris.

- Mango, M.M. (1991). “Antioch” στο : *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. I, (ed. Kazhdan, A.), New York - Oxford: 113-116.
- Mayer, W. and Allen, P. (2000) *John Chrysostom (The Early Church Fathers)*, London: Routledge.
- Mayer, W. (2008). “The making of a saint. John Chrysostom in early Historiography” στο: *Chrysostomosbilder in 1600 Jahren: Facetten der Wirkungsgeschichte eines Kirchenvaters* (eds. Wallraff, M. and Brändle, R.), Berlin: De Gruyter, 39-59.
- Mayer, W. (2015). “John Chrysostom” στο: *The Wiley Blackwell Companion Patristics*, (ed. Parry, K.), Oxford: Wiley Blackwell, 142-154.
- Μητσάκης, Κ. (1986). *Βυζαντινή Ύμνογραφία. Από την εποχή της Καινής Διαθήκης ‘ έως την Εικονομαχία*, έκδ. Γρηγόρη, Αθήνα.
- Μητσάκης, Κ. (1996). «Οι τρεις ιεράρχες στη βυζαντινή υμνογραφία», *Τὸ ἐμψυχοῦν ὕδωρ (Μελέτες μεσαιωνικής φιλολογίας)*, Αθήνα: Εκδόσεις ΙΡΙΣ, 165-189.
- Ναουμίδης, Μ. (1954). «Ὁ Πατριάρχος κῶδιξ 212» στο *Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ Ὕμνοι*, (έκδ. Τωμαδάκη, Ν.Β.) τ. Β, Αθήνα: α΄-ος΄.
- Νικολόπουλος, Π.Γ. (1965). «Γεώργιος» σε: *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια*, 4 475-476.
- Ξυγγόπουλος, Α. (1942-1944). «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος “Πηγὴ τῆς Σοφίας”» *ΑΕ*, 1-37.
- Ommeslaeghe, V.F. (1979). “Jean Chrysostome en conflit avec l’ imperatrice Eudoxie. Le dossier et les origins d’ une legend”, *ΑΒ* 97, 131-159.
- Παῖδας, Κ.Δ.Σ. (2006). *Εισαγωγή στη Βυζαντινὴ Ποίηση. Λόγια κοσμικὴ ποίηση, θρησκευτικὴ ποίηση καὶ υμνογραφία*, έκδ. Γρηγόρη, Αθήνα.
- Papadakis, A. (1991), “Ecumenical Patriarch” στο: *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. I, (ed. Kazhdan, A.), New York - Oxford: 675-676.
- Παπαδόπουλος, Σ. Γ. (1965). «Γεώργιος Νικομηδείας» σε: *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια*, 4 463-464.
- Παπαδόπουλος, Σ.Γ. (1970). *Πατέρες, αὔξησις τῆς Ἐκκλησίας, ἁγ. Πνεῦμα*, Αθήνα.
- Παπαδόπουλος, Σ.Γ. (1991). *Πατρολογία τ. Α΄*, Αθήνα².
- Παπαδόπουλος, Σ.Γ. (1999). *Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος*, τ. 2, έκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Αθήνα.
- Πολέμης, Ι. καὶ Μίνεβα, Ε. (2016). *Βυζαντινὰ ὕμνογραφικὰ καὶ ἀγιολογικὰ κείμενα*, έκδ. Κανάκη, Αθήνα.
- Quasten, J. (1960) “The Golden Age of Greek Patristic Literature. From the Council of Nicaea to the Council of Chalcedon”, *Patrology* III, Westminster – Maryland: Christian Classics, INC.

- Schatkin, M. (1987). *John Chrysostom as Apologist*. Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν.
- Σιώτης, Μ. (1961). *Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὡς πνευματικὸς ἡγέτης*, Ἀθήνα.
- Sophocles, E.A. (1897). *Greek Lexicon of the Roman Empire and Byzantine Periods*, New York.
- Szövérfy, J. (1979). *A Guide to Byzantine Hymnography : A Classified Bibliography of Texts and Studies II*, Brookline, Mass and Leyden.
- Τάτση, Π. (2008). *Ο Απόστολος Παῦλος κατὰ τον Ἅγιο Ἰωάννη τον Χρυσόστομο*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη:
<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/28404#page/1/mode/2up>
- Tiersch, C. (2002). *Johannes Chrysostomus in Konstantinopel (398-404). Weltsicht und Wirken eines Bischofs in der Hauptstadt des Oströmischen Reiches*. Tübingen: Mohr Siebeck.
- Τωμαδάκης, Ν. Β. (1965). *Ἡ βυζαντινὴ ὑμνογραφία καὶ ποίησις, ἤτοι Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν. Τόμος Δεύτερος*, Θεσσαλονίκη³ 1965 (ανατύπωση Θεσσαλονίκη 1993).
- Χρήστου, Π.Κ. (1987). *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, τ. Α΄, Θεσσαλονίκη.
- Χρήστου, Π.Κ. (1989). *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, τ. Δ΄, Θεσσαλονίκη.
- Χρόνη-Βακαλοπούλου, Μ. (2005-2013). «Ὑμνογραφικὲς ἀναφορὲς στὴν ἐξορία τοῦ Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου», *Κληρονομία* 37, 443-464.
- Wallraff, M. – Ricci, C. (2007). *Ps. – Martyrius : Oratio funebris in laudem sancti Ioannis Chrysostomi. Epitaffio attribuito a Martirio di Antiochia (BHG 871, CPG 6517)*, Spoleto: Fondazione Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo.
- Wallraff, M. (2008). “Tod im Exil. Reaktionem auf die Todesnachricht des Johannes Chrysostomos und konstituierung einer ‘johannitischen’ Opposition” στο: *Chrysostomosbilder in 1600 Jahren: Facetten der Wirkungsgeschichte eines Kirchenvaters* (eds. Wallraff, M. and Brändle, R.), Berlin: De Gruyter, 23-37.
- Wellesz, E. (1961). *A History of Byzantine Music and Hymnography*, Oxford.